

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

1034
H
1034

Fra
Vallekilde Folkehøjskole

41

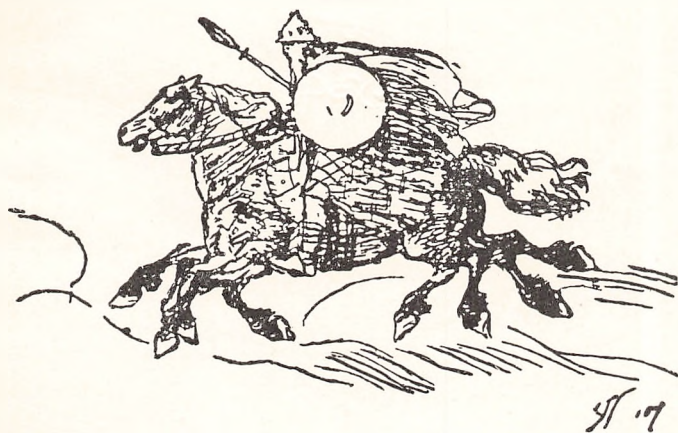
Udgivet af Selevsforeningen

1934

Statens pædagogiske Studiesamling
København V.

FRA VALLEKILDE FOLKEHØJSKOLE

41

UDGIVET AF ELEVFORENINGEN
1934

Statens pædagogiske Studiesamling
København V.

~~3091~~ H

~~25~~

~~+~~

1939

1995/885

Bogtrykkeriet Absalon
(Ejvind Christensen)

Statens pædagogiske Studiesamling
København V.

Dette skrift
„Fra Vallekilde folkehøjskole“ nr. 41
udsendes i ærbødigt minde om
Povl Hansen

Povl Hansen.

I dansk ånds historie vil Povl Hansen stå som en af de mest fremtrædende og mest typiske af dem, man kan kalde andet slægtled af danske højskolemænd. Han blev det ganske bogstavelig som Ernst Triers svigersøn og arvtager af højskolegerningen i Vallekilde, men også på anden måde. De fleste af det første slægtleds mænd udgik fra embedsstanden og havde fået deres uddannelse i det, de efter deres store lærefader, Grundtvig, kaldte »den sorte skole«. De kom fra universitetet ud til bønderne og begyndte der deres arbejde for åndelig oplysning og oplivelse.

Povl Hansen er som flere andre af det andet slægtleds mænd udgået af bondestanden. Hans levnedsløb vil derfor stå for efterslægten som et skønt vidnesbyrd om det liv og den grøde, som den Grundtvig-Koldske vækkelse fremkaldte blandt danske bønder. Ad sine egne veje, udenom universitetet og andre højere lærdomsanstalter vinder han frem, indtil han en dag er moden til — og vel udrustet til at overtage den ansvarsfulde stilling som leder af en af landets største folkehøjskoler. Hans og hans slægts historie samler i én linie den danske bondestands udvikling gennem det mærkelige hun-

dredår fra stavnsbåndets løsning til 1901, da den første bonde indtager sin plads i den danske regering. Linien er ubrudt. I det gammeldags og tarvelige bondehjem, hvori Povl Hansen voksede op, færdedes gennem hele hans barndom den gamle bedstefar med sit svære, hvide hår, sin kraftige skikkelse, der endnu langt op i den fjerde snes holdt sig ubøjet, spændstig og rank. Han kunde fortælle børnebørnene om, hvordan han i sin ungdom havde måttet arbejde på hovmarkerne, indtil han blev kaldt ind til den frygtede soldatertjeneste, som han måtte udtjene i otte lange år. — Sådan er kæden levende knyttet gennem tre slægtled af danske bønder fra hovmarkerne til talerstolen i Vallekilde højskoles store foredragssal.

Dette bliver — tror jeg — det, der vil give Povl Hansen hans plads i den store slægternes kæde: der vil hans plads være i den historiske sammenhæng.

Povl Hansens liv og egentlige mandsgerning ligger mellem to milepæle i dansk historie: 1864 og 1920. Det begynder i nederlagets mørke vinternat og ender i genforeningens julisol. Der ligger et lyst og lykkeligt skær over dette tidsrums historie. Slægten er båret af en lys tro på fremskridt og udvikling. Povl Hansen var i så henseende et barn af sin tid. Vel har han kendt mørke og strænge stunder i sit liv, men hans levnedshistorie er dog beretningen om et menneske, der vinder sikkert frem mod de mål, han har sat sig. Vel mødte han i sine sidste leveår meget, der ligesom brød på tværs af hans livs retningslinie, men dette nåede aldrig at forandre hans livsindstilling, hans lyse tro på, at det bar fremad, at livets gode magter dog var de sejrende.

Povl Hansen er født d. 20. oktober 1856 i Sødinge by, Ringe sogn, på Fyn.

Hans fader, Hans Poulsen, havde arvet gården —

den første på højre hånd, når man fra Ringe kommer ind i Sødinge by — efter sin fader Poul Johansen.

Moderen, Mette Kirstine Elisabeth, f. Hansen, havde ved sit giftermål flyttet den korte vej tværs over bygaden fra sit hjem i genbogården.

Faderen og moderen var altså opvokset sammen og

*H. A. Brendekilde: Fra Sødinge.
Gården til højre er Povl Hansens barndomshjem.*

levede sammen i et smukt og harmonisk ægteskab. De fik i alt fem børn, fire drenge og én pige. Povl var den ældste.

Povl Hansen har som ældre både med mund og pen skildret sit hjem som noget nær idealet af et barndomshjem. Plejlens taktfaste sang fra loen og rokkens snurren i stuen dannede den arbejdets og flidens urokkelige rytme, hvorover hjemmets liv var bygget her som i så mange danske bondehjem på den tid. Gammeltags gudsfrygt og fromhed parret med munter skæmt og latter fyldte huset med liv i hellig og søgn. Tarvelighed og flid

blev tidlig indpodet i de små, som voksede op derinde; til tider kunde kravene i den retning vel endda overstige deres evner, men så var der trøst at søge for alle sorger hos mor. Hendes milde smil laa over det altsammen som hjemmets lyse solskin. Faderen var mere livlig og munter, en jævn og frisk mand. Han havde en køn sangstemme og havde i sin ungdom været bylagets bedste danser. Under arbejdet ude i mark og have havde han altid drengene om sig og lærte dem helt fra små de rigtige greb på alt slags arbejde.

Povl Hansen levede sin barndomstid og første ungdomstid i Ryslinge-egnen, det vil sige den egn i Danmark, hvor den grundtvigske vækkelse fandt sin rigeste og mest grødefulde jordbund — både kristeligt og folkeligt, og hvor den derfor brød rigest og kraftigt frem.

Det var mødreneslægten, der ledede denne strøm ind over hjemmet i Sødinge. Moderens hjem hørte til dem, der først og ivrigst sluttede sig til Birkedal i Ryslinge; og morbrødrene Hans- og Thyge Hansen var begge førere i kampen for Ryslinge valgmenighed. Den førstnævnte var i mange år valgmenighedens formand, og om den sidstnævnte fortælles der, at han trods de stenkast, der undertiden fulgte efter hans vogn, dog søndag efter søndag kørte den lange kirkevej fra Ferritslev til Ryslinge.

Når disse morbrødre kom sammen med ligesindede, gik samtalen livligt om alt, hvad der rørte sig i tiden, såvel af kirkelig som folkelig og politisk art. Navne som Birkedal, Kold og Høgsbro har tidligt fået en hjemlig klang i drengens øren.

Efter et halvt års skolegang i Ringe kom Povl Hansen i Sødinge friskole og oplevede her den lykke at få til lærer en af Kolds allerypperste lærlinge, nemlig Knud Rasmussen. Povl Hansen blev snart denne lærers yndling, hans dygtige, begavede og pligtopfyldende elev

og hans barnlige ven, som gav sig hen til den elskede lærer med hele sit barnehjertes trang til hengivelse. Gennem Knud Rasmussens fortælling af bibelhistorien og fædrelandets historie lukkedes hans øren op for livets rigeste herligheds egne, førtes han lempeligt ind i den store slægternes sammenhæng, som kaldes historie, og indviedes derved på den livsaligste måde til sin gerning som dansk historieforsker og fortæller. Når Povl Hansen skildrer denne sin barndoms skolegang, er det, som når talen er om barndomshjemmet, kun i lyse og festlige farver.

Han blev denne sin barndoms kære skole tro til det sidste. Ingen har i Danmark varmere talt friskolens sag end han.

Ind i dette barneparadis falder der kun én mørk skygge: skyggen fra Danevirke og Dybbøl. Da budskabet om Danevirkes rømning nåde hjemmet i Sødinge, ramte det som et lyn. I »Mine minders bog« har Povl Hansen skildret tildragelsen således: »Så var det en formiddag, jeg mindes mig selv liggende i den store alkoveseng, »fars seng«, hvor jeg havde min faste plads ved hans side. Både far og mor var denne formiddag kommet ind til mig i sovekamret; de havde taget plads på hver sin stol henne ved det lille sovekammerbord. De sad og talte sammen, og jeg så på dem.

Da farer Døren inde fra dagligstuen op med et ryk; i døråbningen stod en fattig nabokone; hendes hår hang i tjavser ud under »huen«, ansigtet var ligblegt og hvert et træk som i den højeste ophidselse. Med dirrende stemme og uden at give sig tid til at komme ind i stuen råbte hun blot: »Danevirke er rømmet!« Hvorpå hun forsvandt lige så hurtigt, som hun var kommet.

Jeg var blevet en del opskræmt ved konens besynderlige optræden, uden at jeg dog forstod meningen af hendes ord.

Men da jeg nu vender blikket hen imod mine forældre, blev jeg for ramme alvor ræd. Begges ansigter var unaturlig hvide; og store tårer rullede ned ad mors kinder. Men hvad gik der af far? Han bøjede sig frem over, lagde begge arme på bordet og hovedet på armene, og — jeg syntes, han græd.

At mor græd, det undrede mig ikke så meget. Mor var en stille, tåremild kvinde; men at far græd, det havde jeg aldrig før oplevet.«

Snart efter kunde drengen ved at lægge øret til jorden tydelig høre kanontordenen fra Dybbøl. Således faldt skyggerne fra Danevirke og Dybbøl ind over hans barnelivs solfyldte egne, men derved kaldtes han ind til samhu med sit folk i dets nødstid. Det blev også en indvielse til hans gerning som historiefortæller i den danske højskole.

Når Povl Hansen i sine foredrag over menneskelivets aldre kunde skildre »barnelivets fagre dage« så skønt som få andre, så var det, fordi hans egne barneminder gav skildringen glans og varme.

Den lysglans der ligger over det her skildrede barneliv breder sig også over Povl Hansens ungdomsliv. Han omtalte det senere som de stærke, dunkle drømme og længslers tid, hvor hindringer vel kunde tårne sig op, men dog kun for at overvindes med et frejdigt: »Hvor der er vilje, er der vej.« I et digt tegner han disse lyse ungdomsdrømme således:

»Min ungdoms du dejlige morgensolsdrøm
med dugdråbens glans i dit øje,
du løfted' min sjæl over tidernes strøm
som ørn mod de himmelske høje.

Du favned min længsel på evighedskyst,
hvor salighedskilderne vælde
du svang mit væрге, du skærmed' mit bryst,
hver gang fjenderne slagmarken tjælded'.«

Den samme lyse tone er det også, der klinger gennem hans kendte ungdomssang: »Se, det lyser for vort øje«. Denne sang er et fuldtonende udtryk for det stærkeste i Povl Hansens ungdomsliv.

Hans første ungdomsår falder i den meget bevægede tid, da skytteforeningsbevægelsen gik som en begejstrings bølge over store dele af vort folk. Også denne bevægelse havde sit udspring i Povl Hansens hjemegn. Fra Sydfyn gik Mads Hansens sange ud over Danmark, de der mere end noget andet den dag i dag kan lade os ane, hvad det var, der rørte sig i den ungdoms sind, der fylkede sig om fanerne under kapt. Nielsens kommando.

Allerede som dreng havde Povl Hansen tumlet sig af hjærtens lyst i leg og idræt sammen med søskende og kammerater derhjemme og var snart blevet den ypperste i alt af den slags og derfor en naturlig fører for flokken, men nu kom med skyttebevægelsen og -sangene det, der gav højnelse og flugt over den barnlige leg og de unges kappestrid og gjorde det til dét, der fyldte de tidligste ungdomsår med den rigeste fryd og mest selvfor-glemmende glæde.

»Vi vil fremad iblandt dem,
der vil værne om vort hjem,
der kan lystre et »giv agt«,
der kan flytte fod i takt,
der i kamp ved livets elv
slår for mere end sig selv« o. s. v....

Under alt dette, i det stærke, åndelige brus, som bølger omkring ham, udvikles han til en rask og dygtig ungersvend, der kan tage sin tårn i det hårde arbejde på marken som den bedste og helst vil være nummer ét, hvor ungdommen mødes i ædel kappestrid. — Men en gang imellem i ensomme stunder under det ensformige

arbejde som karl hos en morbror kunde længselen efter noget stort og ukendt fylde ham med bristefærdig uro.

»Somrens fugle sjunge
sælsomt under løvet,
længselstøner tunge
bort min fred de røved'.

Lette fjersky vinker
ud i verden vide.
æventyret blinker
fra den anden side.«

Dette underfulde æventyr, som han inderst inde ventede på, mødte ham en dag lys levende i Ernst Triers skikkelse. Trier blev den, der gav de ubestemte længsler deres faste mål og gav ham dristighed og tro til at bryde ud fra den jævne, banede vej der hjemme, hvor man selvfølgelig regnede med, at han som ældste søn skulde overtage fædrenejærden.

Povl Hansen havde helt ung, kun atten år gammel, været en vinter på Askov højskole. Allerede dér havde det dæmret, det, der nu ved mødet med Ernst Trier med én gang blev klart og bestemt. Under Nutzhorns fortælling af fædrelandets historie, især da han skildrede stormen på København, var det slået ned i ham som en flygtig tanke: »Hvad, om du sådan kunde fortælle Danmarkshistorie, om du kunde få andre til at opleve noget af det samme, som du i dag har oplevet. Ja da vilde det være værd at leve.«

Schrøders mægtige tale havde vel til dels gået over hans hoved, men et og andet havde han dog nemmet, bl. a. dette, at den, der vil øve en åndelig gerning, må som Thor, da han kæmper med Midgårdssormen, ud på de dybe vande, hvor kun troen er i stand til at bære den lille båd over dybet.

Disse tanker havde tumlet i hans sind, lige siden han vendte hjem fra højskolen. Snart syntes han, det var

et slags storhedsvanvid, at han turde drømme om noget sådant, og snart på den anden side, at det var jættefornuft, der fik ham til ikke at vove sig længere ud, end han mente, han kunde bunde.

Det blev som nævnt Trier, der bragte ham ud af disse ørkesløse, sjælsoprivende overvejelser. »Så mødte jeg Ernst Trier, og alt forandredes i ét nu,« siger han i sin omtale af dette betydningsfulde møde.

Det var ved en begravelse hos morbroderen, Thyge Hansen i Ferritslev, at han første gang så Ernst Trier, og denne gjorde straks et overvældende indtryk på ham, ved, idet han kom kørende ind i gården, straks, inden vognen endnu er standset, at springe af og mere løbe end gå hen til den gamle, sørgende morbror Thyge, der havde mistet sin søn, tage ham i sine arme og kysse ham. Den gamle mand havde hidtil været som forstenet af sorg, og ingen havde magtet at lindre den, men nu »var det, som han vågnede op af en lang ond drøm, han rettede sin bøjede skikkelse og fæstede sit blik på den fremmede . . . Det bævrede i det før så marmorhvide ansigt, og i næste øjeblik brød tårerne sig vej i strøm ned ad de gamle kinder, mens hans øjne formelig strålede op mod den eneste, der havde haft mod til at gå ind i hans ensomhed.« Sådan mødte han Ernst Trier for første gang som en pludselig åbenbaring af en verden, han kun dunkelt forstod, men inderst inde længtes imod.

Dagen efter skulde Trier tale i Sødinge, og da vovede Povl Hansen at give sine hidtil dulgte drømme udtryk, idet han betroede dem til sine nærmeste derhjemme. »Morbror Hans« havde længe ventet det og ønskede blot lykke til. Hans far blev bleg, da han hørte det, og ned ad moderens kinder listede sig tåre efter tåre; men ikke et bebrejdende ord mødte ham. Vilde han den vej, skulde han have lov dertil. De derhjemme vilde støtte ham efter bedste evne.

Så snart slutningssangen var sunget efter Triers foredrag, søgte han ham op og busede straks ud med, hvad der lå ham så stærkt på sinde. Han havde fået sådan en lyst til at blive højskolelærer. Trier havde netop fået den ene arm i frakkeærmet; i den stilling blev han stående, mens den unge mand talte. Så vendte han sig om imod ham og sagde ganske langsomt: »Om et kvarter rejser jeg af sted med toget; men skal vi to få talt ud om den ting, så må De følge med på rejsen.« »Hvorhen,« spurgte Povl Hansen forundret. »Til Langeland,« lød svaret. Om han havde sagt til Kina eller Vestindien, Povl Hansen havde straks været rede til at følge.

På rejsen til Langeland fik de god tid til at få talt ud om sagen, og Trier indbød Povl Hansen til at komme til Vallekilde den følgende vinter og begynde et frit studium under hans vejledning. Dette tiltalte i høj grad Povl Hansen, men han havde alligevel sine betænkeligheder, og da de nærmede sig rejsens mål og skulde skilles, måtte han frem med dem: »Når jeg nu engang bliver færdig og står rede til at tage arbejdet op i højskolen, hvem siger så, at der er plads til mig?« Nu standsede toget, Trier rejste sig for at gå ud, men idet han vendte sig, greb han den unge mands hånd, så ham varmt ind i øjnene og sagde langsomt og med vægt: »De glemmer én ting, min unge ven. Den fremtidsgerning, De der taler om, er De jo ikke ene om at skabe. Deres del er at arbejde, at uddanne Dem ærligt og trofast; gør De det, så bliver det Vorherres sag at finde en plads til Dem.«

Dette blev indvielsen til nogle rige og frugtbare arbejdsår. Den side af sagen, som Trier i sine afskedsord havde tildelt Povl Hansen at klare, vilde han ikke luske sig fra. I de år, der blev hans egentlige uddannelsestid, sparede han sig ikke, men tog med utrættelig iver fat på sine studier, særlig af dansk sprog og historie.

Vallekilde folkehøjskole 1876—77.

Mange andre ungersvende har senere fulgt den vej, som her blev banet, og forberedt sig til en gerning i højskolens tjeneste gennem et sådant frit studium, men Povl Hansen var en af dem, der banede vejen. Ingen forgængere havde han at se hen til. Andre læste med en bestemt eksamen for øje; de havde et bestemt mål at stile imod: en vis del kundskaber at erhverve indenfor en bestemt tidsfrist. Povl Hansen havde kun sin egen samvittighed at rådføre sig med, og den manede ham tidlig og silde til at opfylde sin side af sagen så godt som mulig. Resultatet blev da også, at han nær havde sprængt sig på det. Når der ingen var til at sige her fra og der til, hvornår kunde han så med god samvittighed lægge bogen fra sig og se sit dagsarbejde gjort?

En hjælp til at samle sindet helt om studiet fik Povl Hansen i en tung tilskikkelse, der ramte ham. Under leg i øvelseshuset var han så uheldig at falde og slå sit ene knæ slemt. Knæet vilde ikke komme sig igen trods alle kure. I tre og et halvt år måtte den raske karl humpet omkring som invalid ved to krykker.

Det blev en stræng tålmodighedsprøve, og til tider kunde tålmodigheden have vanskeligt ved at tåle belastningen; men senere kunde han dog se tilbage på disse år af sit liv og takke for dem i troen på, at Gud vel havde sin tanke med således at »kue det stærke mod« og lænke ham på den måde til bogen.

Disse studieår tilbragtes dels på Vallekilde — dels på Askov højskoler. En vinter fik han lov at prøve sine evner som lærer ved højskolen i Høng, og en kort tid opholdt han sig som Huslærer på Visby Hedegård i Vest-slesvig. Dette ophold »sønden å« fik stor betydning for ham. Han lærte her ved selvsyn Sønderjylland og den sønderjyske befolkning at kende, den, som han alle sit livs dage omfattede med sit hjertes bedste og varmeste følelser.

Med dette ophold i Sønderjylland endes Povl Hansens egentlige uddannelsestid. Man vil af det foranstående forstå, hvor stærkt han havde lagt sig Triers ord på sinde hin dag på rejsen fra Langeland, og man har lov til at sige, at han mødte overmåde godt forberedt til den gerning, som blev hans, at indføre ungdommen i dansk historie.

At Triers ord også kom til at sandes, når det gælder hans tale om *det*, som Vorherre måtte lægge til af sin nåde, når Povl Hansen af ærlig hu havde gjort det arbejde, der krævedes af ham, behøver ikke her så udførlig at omtales. Pladsen stod åben for Povl Hansen som lærer på Vallekilde højskole den dag, han meldte sig. Men trods det tilsyneladende naturlige i dette blev det alligevel for ham, der oplevede det, som en åbenbaring af Guds underfulde kærlighed, at hans evner nu virkelig måtte blive taget i brug dér, hvor han allerhelst vilde sætte dem ind. Ja, hvor var det en mærkelig dag den dag, da han fandt sig selv stående på den talerstol, hvorfra han havde hørt Trier tale til den lyttende ungdom. Dagene forud havde været så kvalfulde som ingen før i hans liv. Bestandig skyllede tvivlens bølger ind over hans sjæl, der kæmpede som for livet for ikke at gå under i fortvivlelse, og vidunderlig var hans glæde, da foredraget var vel overstået, og han virkelig syntes, det havde lykkedes for ham at delagtiggøre eleverne i noget af det, der fyldte ham selv. Ingen er vist gået ydmygere og med et redeligere tjenersind ind i højskolens tjeneste end han. mere overbevist om sin egen kraftsløshed til at løfte den gerning, som han havde viet sit liv til, og han blev en ydmyg, om end myndig ordets tjener alle sine dage. Havde nogen den dag, han meldte sig til arbejde, spurgt ham, hvad han krævede i løn, havde han følt det som en spot og hån mod det dyreste og helligste i ham selv. —

Endnu var hans studieår dog slet ikke til ende, og det skyldtes en bestemt mand, nemlig rigsarkivar A. D. Jørgensen.

Engang mens hans dårlige knæ bandt ham til bogen, havde han som en øvelse, han havde givet sig selv, skrevet en historisk afhandling om Bent Kongesøn. Denne afhandling sendte han til Trier, men han lod den gå videre til A. D. Jørgensen, som han kendte som sin tids betydeligste historiker. Fra denne fik Povl Hansen en dag til sin forundring sin afhandling sendt tilbage ledsaget af et kærligt brev, hvori den store historiker på indgående måde gjorde ham bekendt med grundreglerne for historieskrivning og fortælling.

Det blev indledningen til et bekendtskab og senere venskab, som blev af stor betydning for Povl Hansens udvikling og uddannelse. I A. D. Jørgensen fandt han endelig den, som med myndighed og kærlig forståelse kunde retlede hans hidtil famlende skridt ind på den historiske forsknings bane.

Trier vilde ikke have unge mandlige lærere ved sin sommerskole. I de første 9 år, Povl Hansen var lærer ved Vallekilde højskole, drog han derfor hvert forår ind til København, for dér, under A. D. Jørgensens vejledning, at drive historiske kildestudier på rigsarkivet. Povl Hansen nåde derfor ikke blot ad den fri uddannelses vej at samle sig en meget alsidig og omfattende kundskabsfylde, men han åbenbarede under sine studier i rigsarkivet, at der boede meget af en historiker gemt i ham. Det blev bondestandens historie, han naturligt kastede sig over. Her lå i rigsarkivet store dokumentbunker opbevarede, hvori meget af vor bondestands historie lå gemt. Det var et ubetrådt land at færdes i og havde derfor den dragende magt over Povl Hansens forskersind, som netop det uberørte har over et sådant.

I 1888 til hundredårsmindefesten for bondens frigø-

relse var der udsat en pris for en redegørelse for landboforholdene ved de store reformers begyndelse. Denne opgave følte Povl Hansen sig naturligt kaldet til at løse, og han kastede sig med mægtig energi over arbejdet; men afhandlingen blev ikke fuldendt til den fastsatte tid. Trier blev syg i sommeren 1887, og Povl Hansen måtte afbryde sine studier for at træde hjælpende til i Vallekilde. Han fik således ikke den anerkendelse for sit arbejde, som en prisbelønning havde været, men arbejdet selv skænkede ham en langt rigere løn. Senere er afhandlingen udkommet i form af en bog: Povl Hansen: »Bidrag til den danske landbrugshistorie,« et værk, som stadig står som et af de skrifter, der danner grundlaget for al senere forskning af dansk landbrugshistorie.

Hvor optaget Povl Hansen var af sine studier fremgår af flg. træk. I 1884 brændte det gamle Christiansborg slot. Det er en af de mægtigste brande, som København har oplevet. Povl Hansen opholdt sig i byen på den tid, men så optaget var han af sine studier, at han slet ikke ændsede den larm, der lød op til ham, men blev på sit værelse bag nedrullede gardiner uden at ane, hvilket mægtigt skuespil, han gik glip af.

A. D. Jørgensen mente da også, at Povl Hansens evner ubetinget anviste ham hans plads blandt historieforskere, og han var slet ikke tilfreds med, at Povl Hansen holdt fast ved sit forsæt at give sig helt i højskolens tjeneste. Dog, da han nogle år efter, at Povl Hansen havde overtaget Vallekilde højskole, engang havde overværet et af hans historiske foredrag, skal han have udtalt, at nu var han overbevist om, at Povl Hansen var kommet på sin rette plads i livet, selvom han måtte beklage, at dansk historieforskning havde mistet en betydelig kraft i ham.

De 9 somres ophold i hovedstaden virkede også på anden måde udviklende på Povl Hansens personlighed.

Han fik her lejlighed til at færdes i kredse, som var vidt forskellige fra dem, han hidtil havde færdedes i. Gennem Triers forbindelse med slægten Marstrand og andre kunstnerkredse indførtes han i hjem, hvor hans kundskab til og forståelse af kunst blev gavnligt udviklet. —

Povl Hansen satte en ære i at være sig selv i denne

*Povl Hansen
som ung højskolelærer.*

på mange måder fremmede verden. Han søgte ikke på nogen måde at efterabe de unge københavnere, som han her kom til at færdes imellem. Han gik stadig klædt i sin hjemlige dragt og søgte ikke at skjule, at han var af bondeæt.

Povl Hansen havde gennem hele sin ungdom haft som sit andet hjem i Vallekilde, hvor han efterhånden følte sig næsten som optaget i det Trierske hjem. Han var tidligt blevet sat til at øve sine evner som historiefortæller for Triers to små piger af første ægteskab: Ingeborg og Sigrid, og han havde i dem fået to meget interesserede tilhørere. Ingeborg var 9 — og Sigrid 5 år, da

han først lærte dem at kende. Lidet anede han da, at den ene skulde blive hans broders — og den anden hans egen hustru; men sådan gik det.

Povl Hansens yngre broder Niels var kommet som elev til Vallekilde i vinteren 1879—80. Senere vendte han tilbage til skolen som havekarl og blev da forlovet med Ingeborg. Efter yderligere uddannelse overtog Niels stillingen som bestyrer af skolens landbrug, og i 1889 stod hans og Ingeborgs bryllup. Til dem lod Trier huset »Hytten« bygge, og her dannede de deres ejendomme- lige og smukke hjem.

Imidlertid var også det andet bånd, der bandt slægten fra Fyn til den Trierske i Vallekilde blevet bundet, idet Povl Hansen og Sigrid var blevet forlovet i efteråret 1887. Om denne tildragelse fortæller Povl Hansen selv smukt således: »Omtrent et årstid havde Sigrid opholdt sig i Mygind præstegård, så kom hun hjem sidst i juli 1887 for hen i august at følge sin syge fader til et badested i Sverige. Jeg havde været lærer på sommer-skolen for at hjælpe under Triers sygdom. Nu samtidig med deres afrejse drog jeg på fodtur til Jylland. Efter dette sidste møde med Sigrid var mit sind kommen i sælsom bølgegang; jeg mindes særlig en aftenstund på Himmelbjærget, hvor jeg sad og så ind mod de fjærne heder, der rødmede i aftensol og lyngens fine blomster-skær.

Det var, som sad jeg der i aftenstunden på denne dejlige plet og lyttede til en forunderlig melodi så fyldt af skønhed og lykke, at jeg aldrig havde hørt dens lige. Å om det skulde blive min livsmelodi!

Langsomt og dvælende gik rejsen videre, fodture ind gennem hederne ind i den store ensomhed, hvor mennesket stilles ansigt til ansigt med sit eget selv og finder rede derpå. . . .

Og så kom den dag, da jeg vidste, at denne musik

var min, min livsmelodi, og så gik rejsen atter mod Vallekilde.

Den tredie oktbr. var det. Dagen var rent ud vidunderlig. Jeg gjorde rejsen fra Slagelse som fodtur. Hen på eftermiddagen nåde jeg Skarritsøen; det var mig som Vallekilde højskoles første forpost mod syd.

Jeg lagde mig på toppen af en af bakkerne ved vejen syd for søen. Der lå den og blinkede mod mig som et dejligt dybblåt øje under bøgeskovens mørke bryn. . .

»Skarritsøen, Vallekildes første hilsen til dig,« lød det i min sjæl, og landskabets linier og farver derude fra smeltede sammen med tonerne af min livsmelodi derinde fra og skabte et af de øjeblikke, et menneske aldrig nogen sinde i sit liv glemmer.

Og så gik jeg videre.

Netop som sol gik i bjerge nåde jeg Vallekilde, fandt Sigrid og fik talt de ord med hende, som vi begge følte egentlig ikke behøvedes, men som jeg fandt burde udtales — talte derpå straks med Trier, fik hans varme velsignelse og — ja så var vi et forlovet par.«

D. 2. april 1890 stod Povl Hansen og Sigrid Triers bryllup i Korskirken i Vallekilde. »I dag har jeg viet den gladeste brud, jeg endnu har set,« sådan hilste pastor Hoff på dem, da han efter at have fuldbyrdet vielsen ønskede dem tillykke.

Det første halve år efter brylluppet tilbragte de nygifte i København, hvor Povl Hansen afsluttede sine studier for nu helt at hellige sig højskolegerningen både sommer og vinter, men om efteråret flyttede de ind i »Solvang«, som imidlertid var blevet opført mellem skolen og »Hyttten«.

Her fødtes året efter deres første barn, en lille pige, som i dåben fik navnet Helga. Til dåbsfesten havde Povl Hansen skrevet en dåbssalme, hvis sidste vers lyder således:

»Hvil kun stille
 barn du lille,
 stille i din frelsers favn,
 himmelfreden
 tabt i eden
 vandt du atter i hans navn. —
 Barn til sidste aftenskær
 hold dig til hans hjærte nær.«

Denne salme beredte Trier megen glæde. Han havde hidtil ikke rigtig vidst, hvor Povl Hansen stod, når det gjaldt forholdet til Gud i Jesus Kristus; men denne salme tog han som en stille, men stærk kristelig bekendelse, der fyldte ham med glæde.

Ved juletid 1893 døde Trier helt pludselig. Budskabet om dødsfaldet ramte alle de mange, der stod ham nær, som et lyn; mange mente, at med ham faldt højskolegerningen i Vallekilde.

Man så sig om efter en afløser, og tanken var til en tid fremme om at knytte Poul la Cour i Askov til Vallekilde; men det lod sig ikke gøre. Så bad man Povl Hansen om at lede skolen videre, og han kunde ikke andet end sige ja, selvom han følte, at han her igen blev stillet overfor en opgave, som han umulig kunde magte; men i ydmyghed stillede han sine evner og kræfter i den gode sags tjeneste.

Det blev nogle meget strænge år, dem, der nu fulgte. Dødsboet forblev stadig uskiftet, og utallige var de hensyn, som måtte tages der til. Elevantallet sank selvfølgelig betydeligt ved budskabet om Triers død.

Dog, snart lysnede det. Man begyndte at forstå, at Vallekilde højskole ikke stod hovedløs. Trier var falden, men hans arvtager mægtede på sin måde uden på nogen vis at prøve på at »være Ernst Trier« at løfte den tunge arv og føre gerningen videre i det gamle spor. I løbet af få år var elevantallet bragt op på den gamle højde, ja overgik den endogså.

I året 1900 ordnedes endelig dødsboet, og Povl Hansen og Sigrid overtog sammen med Niels Hansen og Ingeborg skolen som ejendom.

I de følgende år var skolen i stærk vækst. Elevantallet lå oppe på omkr. 200 i hvert skolehalvår, så Vallekilde højskole på den tid var Danmarks største alm. folkehøjskole.

De gamle rammer om denne store skole havde længe været for små. Der trængtes på mange områder til nybygning og forbedringer. Arbejdet på disse udvidelser tog i de følgende år en stor del af Povl Hansens og Niels Hansens kræfter; men resultatet, der skabtes gennem en række strænge arbejdsår, var da også umagen værd.

Trier havde aldrig været bange for at gå ad ny og ukendte veje, også når det gjaldt praktiske gøremål. Han står f. eks. som en af banebryderne for dansk frugtavl. I den henseende tog Povl og Niels Hansen også arven op efter ham på virksom måde. Den store frugthave udvidedes og bragtes i mønstergyldig stand; men særlig må i denne forbindelse anlægget af skolens vindelektricitetsværk nævnes. Det blev det første sted, hvor man prøvede at føre Poul la Cours forsøg med vindelektricitetsværker ud i livet. la Cour fik lov til at lægge planen for hele anlægget, der skulde være i stand til at forsyne skolen både med lys og kraft. Det blev et meget kostbart anlæg. Ikke mindre end 13,000 kr. måtte sættes i værket, før det var i orden; men resultatet svarede til forventningerne, og selvom man nu er ved at gå bort fra vindelektricitetsværkerne, da anlæggene er forholdsvis dyre, står dog mølleværket i Vallekilde som et smukt udtryk for dansk foretagsomhed, hvor videnskab og praktisk sans fandt hinanden i gavnligt samarbejde.

Trier havde fra sin ungdom haft en levende forbindelse med kunst og kunstnere. Det prægede hans skole og dens udsmykning. Povl Hansen havde gennem Trier

fået øje og øre opladt for kunstens skønhedsværdier og førte også denne linie i Vallekilde højskoles historie videre. Musik og sang havde altid en stor plads i skolens liv, og nu da man stod overfor en meget omfattende udvidelse af skolebygningerne, veg Povl og Niels Hansen ikke tilbage for at stille de største krav til sig selv med hensyn til denne ny bygnings kunstneriske udførelse.

De henvendte sig til den tids mest bekendte bygmester, Københavns rådhus' arkitekt, Martin Nyrup, og bad ham give tegning til den ny bygning. Nyrup tog mod opgaven, idet han fik lov til helt frit at følge sin sans for skønhed og harmoni, uden at han nogensinde behøvede at slå af på de kunstneriske fordringer for at gøre bygningen billigere. Bygningen blev således opført af røde håndstrøgne sten, da disse vilde give den smukkeste murflade. Særlig bad Nyrup om lov til at kæle for den ny store foredragssal, og den blev da også en af de festligste og smukkeste mødesale, som vort land ejer.

Før den store nybygning kunde finde sted, måtte de gamle ladebygninger nedrives og opføres et stykke øst for skolen som helt ny fra grunden af. Et nyt bageri blev også opført. Man forstår, hvad alt dette har kostet af arbejde og kapital.

Endelig i foråret 1908 var alt nogenlunde i orden, den lange byggeperiode havde slidt hårdt på Povl Hansen og hans hjælpere; men Vallekilde højskoles bygninger vil da også stå som et herligt minde om Povl- og Niels Hansen i deres manddoms kraft.

Sorgens dybe skygger var i disse år også faldet ind over hjem og skole. I foråret 1900 mistede Povl Hansen og Sigrid deres ældste barn Helga, og samme år døde Povl Hansens yngste broder Andreas, der havde overtaget fædrenejgården i Sødinge. 1904 ramtes den lille

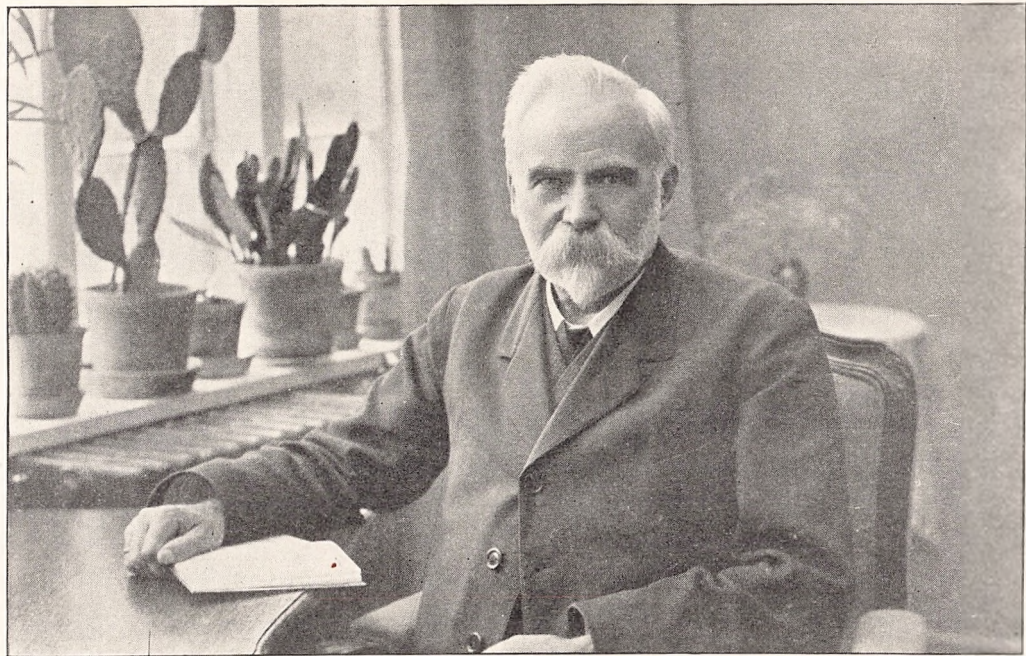
Vallekilde folkehojskole 1934.

kreds, der bar Vallekilde højskole, af det hårdeste slag, idet Ingeborg i »Hytten« døde og efterlod en tom plads, som ingen kunde fylde. Men gennem det alt sammen blev højskolen ført videre i det gamle, gode spor. Den stod i disse år i sin skønneste blomstring.

Povl Hansen samlede al sin kraft om højskolegeringen. Han ønskede at holde sig udenfor al offentlig virksomhed. Af andre ting, som han viede sine kræfter, kan dog nævnes den lille friskole i Vallekilde, som han altid omfattede med stor kærlighed, og hvis formand han var gennem en lang række år. Den meget omfattende foredragsvirksomhed i efterårsmånederne, hvor han færededes landet rundt som foredragsholder, må nærmest betragtes som et led i højskolearbejdet. I den egentlige skoletid var det yderst sjældent, at han forlod skolen blot en enkelt aften for at tale ved et eller andet møde, da vilde han helst være hjemme.

Et arbejde var der dog, som han stadig syslede med ved siden af højskolegeringen, og det var hans syslen med pen og blæk. I årenes løb udgik der fra hans hånd en række små levende historiske afhandlinger. En del af disse findes i Vallekilde højskoles årsskrift, og en del fremkom i de forskellige historiske amtsforeningers skrifter, især Holbæk og Svendborg amters. Han forsøgte sig også som dramatisk forfatter med sit skuespil *Tovelille*, der har opnået en del udbredelse og anerkendelse. Havde ikke højskolen taget kræfterne, havde her vist også været et område indenfor hans evners rækkevidde, som havde kunnet udvikles yderligere end i dette enkelte tilløb. De mange små lyriske digte, som haves fra hans hånd, vidner i hvert fald om ikke ringe digteriske anlæg. Hans egentlige literære arbejde blev dog den gennem mange år fortsatte syslen med Ernst Triers efterladte papirer og breve. Igennem en årrække udkom brevvekslingen mellem Ernst Trier og hans fæstemø,

Marie Abel, i Vallekilde højskoles årsskrifter, og i 1915 samlede de i en smuk bog, et værk, som til alle tider vil stå som et mærkeligt kildeskrift til den danske — og da særlig Vallekilde højskoles historie.

Endelig gav Povl Hansen sig meget af med sin store børneflok, der ialt kom til at tælle tolv, hvoraf de ti endnu er i live, men om hans forhold til børn og hjem vil der blive skrevet andet steds her i årsskriftet, så det skal ikke nærmere omtales her.

Povl Hansen havde fra sin mor arvet et svagt hjerte, det var yderligere blevet svækket gennem et anfald af gigtfeber i hans ungdom. I 1914, da verdenskrigen brød ud, mærkede han for første gang rigtig, at det var galt. Han opholdt sig i den urolige august måned med sin familie på den lille ø Nekselø. Anfaldene blev efterhånden meget voldsomme; de efterfulgtes af angstfølelse og indre sjælelig uro. Det blev derfor en stræng tid for ham og hans nærmeste. Han troede til at begynde med, at han skulde øve sit hjerte op ved at udsætte det for anstrængelser, men derved forværredes det blot. Endelig fik han gennem læge, dr. Rubow i København den fornødne hjælp og vejledning, han fik at vide, hvordan han skulde skåne sit hjerte, og fulgte for eftertiden nøje lægens forskrifter, og det lykkedes ham da så nogenlunde at holde sygdommen i skak, men forsigtig måtte han altid være; han tålte ikke godt hverken stærk legemlig eller sjælelig bevægelse.

D. 2. april 1915 kunde Povl Hansen og Sigrid fejre deres sølvbryllup. Det blev en rig og smuk festdag for dem og alle de mange venner, der fra nær og fjern var kommet for at være sammen med dem på deres festdag. Gavernes og telegrammernes tal var stort, det viste sig ret, hvor stor en venneskare de gennem årene havde samlet sig.

Samme år om efteråret fejredes ved en endnu større fest skolens 50 års jubilæum.

Med disse to store fester afsluttedes på en måde Povl Hansens og Sigrids stærkeste og mest frugtbare arbejdsår. Endnu en del år stod de for styret af Vallekilde højskole, men alderdommen begyndte nu at gøre sig gældende. Et så virksomt liv som deres vil hurtigt slide på kræfterne. Det blev vel først Sigrid, hvis kræfter ikke længere slog til. Da Povl Hansen mærkede det, besluttede han i samråd med børnene at afhænde skolen. Dette skete i 1923. Da havde Povl Hansen i en menneskealder ledet højskolen i Vallekilde.

Skolen blev overdraget til højskolelærer Uffe Grosen, hvem Povl Hansen havde fattet tillid til som den, der bedst kunde fortsætte gerningen.

Så flyttede de to gamle da tilbage til »Solvang«, det hus, der blev bygget til dem som deres første hjem, og her fik Povl Hansen da lov til at leve sin livsaften i endnu 11 år.

I de første år deltog han stadig i skolens arbejde, idet han hvert halvår holdt nogle foredrag, men i årenes løb blev disse færre, efterhånden som unge kræfter skulde til. Dog blev han ikke derfor ørkesløs. Han tog nu fat på sin afbrudte bane som historiker. Nu kom hans værker om Dragsholm slots historie, om Lammefjordens inddæmning og det værk, der frem for alle vil stå som hans literære bedrift: De tre bind om Ernst Trier.

Ved Triers død havde han sagt til Povl Hansen, at han overlod ham alle sine breve og skriftlige efterladenskaber, for at han skulde skrive hans levnedsbog. Dette arbejde havde Povl Hansen som nævnt forberedt gennem udgivelsen af brevvekslingen mellem Trier og Marie Abel; men nu fik han tid og ro til at gennemlæse den uhyre brevsamling, som forefandtes fra Triers mange venner fra ungdommen og senere. Det blev et møjsom-

meligt arbejde for Povl Hansen at gennemlæse de vældige bunker af breve, men samtidig en underlig oplevelse således at møde fortidens mange røster fra de gulnede ark, som han blad for blad med utrættelig ilid læste igennem. Dag efter dag sad han med sine breve ved sit kære skrivebord ordnende og optegnende, hvad han kunde bruge til at gøre sin store læremester og faderlige

Niels og Povl Hansen (sommeren 1934).

vens billede så levende og lysende for efterslægten som mulig.

Endelig efter 10 års arbejde kan han afslutte bogens tredje bind, der fører Triers historie frem gennem højskolens oprettelse og de første år i Vallekilde. Med et glad sind sender han manuskriptet til bogforlæggeren og glæder sig til at puste lidt ud, inden han skal i lag med den sidste del af bogen. Da rammer den sygdom ham, der skulde lægge ham i graven: en ondartet blærelidelse.

Et langt år igennem kæmpede han mod sygdommen snart i håb og snart i modløshed. Sygdommen var meget

pinefuld, og der blev derfor igen brug for hans tålmod. Angsten for sygdommens lidelser, der syntes så uendelige, og angsten for den mørke grav, der åbnede sig ikke langt forude, kunde til tider martre hans sjæl, men han kæmpede sig igennem det altsammen. Under et ophold på Rigshospitalet vandt hans sjæl gennem al gru og ufred ind til den dybe fred og tryghed, som kun det menneske kan opleve, der får nåde til helt at give sig i Guds hånd. Fra da af længtes han kun efter at »sige verden ret farvel« og mødes hos Gud med sine kære.

En morgen vågner han med en forunderlig glæde i sit sind. Endnu lyder for hans sjæls øren en røst, som han ganske tydeligt har hørt, mens han sov: »Nu må du komme hjem Povl.« Snart efter blev det påske. Han ligger i sin seng, mens Sigrid — som ellers kun sjældent veg fra hans sygeleje — er gået i kirke. Påskeklodderne har kimet deres sejrstoner ud over hovedstaden. Da skabes i hans sind nogle enkelte strofer, et hjertesuk, hvori det gamle trætte barn giver sig i Herrens vold:

»Det lakker ad aften,
og dagen den hælder,
og livssolen synker,
og aftenen kvælder.

Bliv hos mig, min frelser,
thi ensomhed truer,
o, bliv hos dit barn,
som for gravmulmet gruer.

Thi du er jo lyset,
som aldrig skal slukkes,
end ikke når dødsrigets
porte oplukkes.

Og du er jo livet,
som døden har fældet,
o, bliv du hos barnet,
som årene ælded.

Da skal jeg ej grue,
 hver angst skal vige,
 jeg ved jo, du fører
 mig ind i dit rige.

Dette digt er et sandt og skønt udtryk for den Guds fred og glæde, han gennem sygdommens lidelser var nået ind til, en fred og glæde, som bar ham helt ind i hans sidste stund.

Hen på sommeren indtraf en betydelig bedring. Han kom hjem og kunde en tid færdes på sin vante vis med arbejde i haven og spadsereture i den nærmeste egn.

Da man i juni fejrede 50 års mindefesten for den svenske gymnastiks indtog i Danmark, kunde han som en af dem, der havde været i det første hold, der havde øvet svensk gymnastik her i landet, nemlig på Vallekilde højskole i vinteren 1883—84, tale til de gamle »veteraner« fra den vinter, som var mødt op til festen, og alle undredes over den kraft, hvormed han talte.

Det blev dog den sidste gang, man så ham i hans kraft. Kort tid efter fik han et tilbagefald, og nu gik det hurtigt ned ad bakke.

Midt i august er kræfterne udtømt. Der sendes bud efter de fraværende børn, som alle kommer til hans dødsleje med undtagelse af den næstældste, Ernst, der bor helt ovre i Canada og derfor ikke kan komme. Roligt og med dyb hjærtefred taler han med dem om den lange rejse, der nu stunder til, og tager afsked med dem hver især.

Uden døds kamp og smærte, men stille og fredeligt sover han så ind i døden d. 21. august, mens hans nærmeste er hos ham. Han har bedt Sigrød om at synge et bestemt vers af Kingo, når hun mærker, at døden er nær, og mens døds skulden nærmer sig hans hjærte. lyder da det vers af Kingo, hvori han hver aften i sin lange sygdomstid har givet sig i Guds varetægt:

»Sov da, sov i Jesu arme,
 viger alle verdens larme,
 jeg er i min Jesus skød,
 han mig skal af mørket føre,
 han min sidste søvn vil gøre
 salig, rolig, sagt' og sød.«

D. 27. august stedtes Povl Hansens legeme til hvile på det Trierske gravsted. Omkr. 1200 mennesker fra alle landets egne var mødt for at vise deres kære lærer og ven den sidste hyldest.

— — —

Det levnedsløb, hvis hovedlinier her er draget, er sjældent harmonisk og skønt. Barndomshjemmets paradis, ungdomsdrømmenes flugt og manddommens dåd og virke rimer sig forunderlig skønt med alderdommens fred og afklaring. Han fik lov til at leve sit liv *helt* ud i alle livets aldre, og det er det, der gør det til en rig oplevelse at følge dette levnedsløb fra vugge til grav.

Sådan skal Povl Hansens skikkelse da stå for efterslægten som et udtryk for, hvad der groede af dansk bondemuld, da åndens lys og kraft i det 19. århundredes midte gennem Grundtvig og hans lærlinge fik lov til at lyse og varme derind.

Folke Trier Hansen.

Min far, som han var i sit hjem.

Skal man til bunds forstå min fars liv og færden i sit hjem, kommer man ikke udenom hans hjem i Sødinge paa Fyn.

Far var knyttet til dette hjem med meget stærke bånd. Selv om de kår, der bydes en højskolemand, ikke er de samme som dem, der bydes en fynsk bonde, førte far dog meget af det fynske bondehjem med sig til Vallekilde, han følte sig som bonde og satte en ære i at være fynsk bondesøn.

Som bevis herfor tjener hans aldrig svigtende interesse for jordens drift, hans kærlighed til det praktiske landbrugs- eller havearbejde og hans agtelse for den praktisk dygtige mand på disse områder.

Det kunde ærgre far i høj grad at se en mand tage kejtet på et stykke værktøj. Da han første gang så Skovgårds paradisbilleder i Viborg Domkirke og opdagede, at Adam tog galt på spaden, havde det nær taget al glæden fra ham. Den eneste undskyldning for Adam var den, at han var det første menneske på jorden og derfor ingen vejledning kunde få.

Så han en ung mand tage kejtet på et stykke redskab, kunde han sjældent fraholde sig fra at gribe ind som lærer og vejleder, hvad der ikke altid blev lige højt skattet af den pågældende, hvorimod *den* unge mand, som f. eks. forstod at spænde et par heste rigtigt for og holde rigtigt på tømmerne, altid var vis på fars bevågenhed.

Inden far fik sin hjertesygdom i 1914, var han altid selv ivrig deltager i gårdens eller havens forskellige arbejder, han havde sine egne private redskaber, som ingen uden han fik lov til at bruge, det var far en glæde at eje og bruge sådan et stykke godt håndredskab, og det blev holdt i orden efter alle kunstens regler.

Jeg synes, det er karakteristisk for de to nu afdøde højskoleforstandere: Alfred Poulsen, Ryslinge, og far, at mens den første som daglig fritidsarbejde brugte at — fodre svaner — passede og tilså far daglig en lille overrislingseng, hvor skolens spildevand havde sit udløb, og hvor han i de varme sommerdage kunde få græsset til at myldre frem og give både 4 og 5 slæt.

Her havde han sin egen le, hvis æg blev passet med en fagmands hele viden, og sin egen rive, hvis tænder han selv skar ud af udsøgt asketræ, og vé den, som fordristede sig til at forgribe sig på disse helligdomme.

Far havde gerne os børn omkring sig, når han sådan arbejdede i mark og have, og han søgte da at lære fra sig på bedste måde alle arbejdets forskellige finesser og mysterier, nøjagtig som han selv havde lært dem af sin farbror Rasmus i Sødinge. En hæk skulde klippes så lige som efter en snor uden den mindste ujævnhed og sådan, at den var bredest for neden. At hugge brænde var en kunst for sig, og når det var hugget, underviste han os i at sætte det sammen i stak med indvendige støtteris og passende hældning af de enkelte brændestykker, for at stakken kunde skyde vandet, eller vi kørte i skoven for at hente skovbundsplanter hjem til udplantning i skolehavens store læbælter, eller vi fandt i læbælterne unge selvsåede træplanter, som vi udplantede i haven eller markskellene.

Om søndagen eller i ledige stunder elskede far at gå spadsereture med os børn — små strejftog i omegnen

på tværs af alle befærdede veje ad stier, langs markskel, over grøfter og gærder.

Far fortalte ustandselig for os på disse ture, om alt hvad vi mødte. Vi glædede os over markens vilde blomster, listede os til moserne for at lære vildændernes liv at kende, lurede ved rævegraven for at få et glimt af rævens unger at se, eller vi satte os på en af de gamle kæmpehøje, mens far fortalte om de gamle nordboere, hvis ben nu smuldrer i højens jord, sammen så vi ud over den skønne egn, mens far fortalte dens historie.

— Tit blev det sent, før vi kom hjem fra sådanne ture. —

Fars evne som historiefortæller kom i første række os børn tilgode. Vi var ikke ret gamle, før vi søndag morgen kravlede over i sengen til ham og fik ham til at fortælle sagn og fortællinger fra nordens grå oldtid eller nordens gudelære, og da vi blev ældre, var det en fast regel, at vi mindst een gang om dagen — gerne efter aftensmåltidet — samledes i hans stue for at høre ham fortælle eller læse for os. Disse timer kunde vi glæde os til i lang tid i forvejen, og som en slags festlig afslutning på sådan en række fortælletimer planlagde far gerne en eller flere udflugter til *de* historiske steder, hvortil det fortalte havde knyttet sig.

En sådan udflugt blev gerne lagt an som fodtur — jernbanen benyttedes mindst muligt, og bil kendte man ikke dengang.

Det var ligefrem en sport at kunne foretage sådan en tur uden næsten at bruge penge.

Først forberedtes den omhyggelig hjemme fra med repetition af de historiske begivenheder, der knyttede sig til de steder, vi skulde se: Skulde vi til Sorø og Ringsted gennemgik vi Valdemarernes historie: I Haraldsted fandt vi den plet, hvor man mente, Knud Lavard mødtes med prins Magnus, vi søgte at finde stien, hvor

hertug Knud havde redet igennem skoven, fandt stedet, hvor Magnus's folk havde ligget paa lur og træstubben, hvor drabet havde fundet sted. Vi så det alt for vort indre øje, så begivenheden til sidst stod tegnet i vort Barnesind med al sin rædsel, men tillige med billedet af den rene, tillidsfulde og ejegode Knud Lavard, der blev et offer for de svigefulde rænker. — I Ringsted kirke så vi relikvierne efter dronning Dagmar og Berengaria. — I Fjenneslev Asger Rygs totårnede kirke — Sorø — Pederstrup — hvert sted havde sin historie, sine minder, det var, som vi på en dag havde oplevet et afsnit af fædrelandets historie, som vi havde været med at lide og stride, kæmpe og sejre.

Fars store kærlighed til historie stammede oprindeligt fra hans lærer i friskolen i Sødinge — Knud Rasmussen. Far havde ikke læst sig denne kærlighed til, men hørt sig til den gennem Knud Rasmussens hjertevarme fortælling. Sådan vilde far også gerne lade danmarkshistorien gå videre til sine børn — han fortalte for os, så vi lo og græd på samme tid. Men også litteraturens verden lukkede han op for os i disse aftentimer. Han læste for os værk efter værk af ting, han mente, der passede for vor alder, og han forstod at vælge, sådan, at vi altid så hen til disse timer som dagens højdepunkt.

Mangen en travl hufader vil måske synes, at det var mærkeligt, at far kunde få tid til at give sig så meget af med sine børn. Jeg tror nu aldrig, at far tog det som en vanskelig pligt — han kunde simpelthen ikke lade være: Naar far på sine foredragsrejser kom i et hjem, hvor der var børn, hvade han sjælden været der ret mange minutter, før han sad med et barn på hvert knæ og fortalte dem historier, hans pædagogiske evner fandt her sit naturlige udtryk. Den overflødige arbejdskraft, som mange andre anvender udadtil til offentlige

hverv o. l., blev her anvendt indadtil i samlivet med børnene.

En anden ting, som prægede fars liv i hjemmet, var hans interesse for idræt og friluftsliv.

Helt fra dreng af dyrkede han idrættens forskellige grene. Søkendeflokken i Sødinge var idrætsfolk om en hals, hvad enten det gjaldt svømning, sabelhugning, brydning, boldspil, løb eller gymnastik. Fars interesse på disse områder forlod ham aldrig. I juleferien tumlede han sig, så længe han kunde tåle det, med de tilbageblevne elever i boldspil, skøjtøløb, slædefart eller gymnastik, og han gjorde det med en optagethed, som ikke lod den yngste på holdet noget tilbage at ønske. Det *hed sig* gerne, når vintereleverne søndag Eftermiddag spillede fodbold på grønjorden udenfor skolen, at far skulde en tur ud at *se på* boldspillet — mor vidste bedre besked og bad ham tage noget gammelt tøj på, inden han gik derud, hvilket far nægtede, da han jo ikke skulde deltage. Det endte gerne med, at far kom hjem tilsølet og drivende våde af sved: — Han skulde lige tage pladsen et øjeblik som målmand, og derfra gik vejen gerne videre til spillet i marken.

Far kunde more sig ved at se de unge karle tage livtag med hinanden og kunde som tilskuer give gode råd og vink. De, som har hørt ham fortælle gamle islandske sagaer eller Snorres: Norges kongekrønne vil huske, hvor fængslende han kunde skildre sådan en idrætskamp eller kappestrid.

En ting forlangte han dog af enhver kappestrid: — ridderlighed mod modstanderen.

Kneb og trick, som kunde skaffe sejren hjem på ridderlighedens bekostning, havde han ikke strænge ord nok imod: At tabe er en ærlig sag, men at vinde uærligt, det straffer sig selv.

Far havde i arv en god portion fynsk lune. Dette

lune kom kun sjældent frem i hans timer på skolen — skønt de, som har hørt ham fortælle gamle folkeæventyr, vil give mig ret i, at det fynske lune her tit stak igennem — men i hans hjemliv fornægtede det sig sjældent. Far havde evne til at kunne opfatte en situation fra dens komiske side og give den udtryk i lune bemærkninger.

Bidende, satiriske eller uæstetiske bemærkninger kom derimod aldrig over hans mund, og han havde svært ved at anerkende denne form for vid hos andre.

Skulde han sige andre mennesker en ubehagelig sandhed, kom det nok bestemt, men i en mild form: »Mild i formen men stærk i indholdet« var et af hans yndede udtryk.

Trods sin mildhed virkede han dog i hjemmet med en overordentlig myndighed. Hans ord virkede så stærkt, at han aldrig behøvede at ty til ydre midler for at give dem vægt. Vi børn følte det som en frygtelig ulykke at se far vred.

Men selv om han virkede myndigt, virkede han dog ikke afskrækkende på os børn. Far havde en mærkelig evne til altid at kunne komme paa talefod med os, vi tog ham med ind i vore glæder og sorger. Naar vi — efter at være fløjet ud fra reden — kom hjem på besøg, sørgede han altid for snarest muligt at få samlet familiens medlemmer om den hjemkomne og få ham til at fortælle om alt, hvad han havde oplevet siden sidst, og paa samme måde hørte det altid til, når han selv kom hjem fra *sine* rejser, at vi alle samledes og hørte *hans* fortælling om sidste rejse.

Far havde fra sit hjem og fra valgmenigheden i Ryslinge modtaget en stærk kristelig påvirkning, der gennem de mange års læretid og samliv med Ernst Trier udviklede sig til et inderligt og stærkt gudsforhold. Ja — det blev efterhånden det punkt, hvorom al-

ting drejede sig. Far fortalte ikke bibelhistorie for os børn — det overlod han til mor — men ofte førte han samtalen hen på kristelige forhold.

Når vi som ældre kom hjem på besøg, drejede samtalen sig derfor tit om dette eller hint kristelige spørgsmål, og skønt far ellers var meget frisindet overfor vore meninger om andre spørgsmål — *hér* maatte der ikke røkkes en tøddel.

Det friere syn på bibelen — og især det gamle testamente — som stammer fra nutidens bibelkritik, holdt han ikke af, han vilde helst modtage alt, hvad der stammede fra den hellige skrift uden kritik; og når vi børn undertiden tillod os et andet syn på sagen, kunde han blive helt ivrig.

Jo ældre han blev, des stærkere levede han i sin kristne tro, og det var ham i hans sidste år en stor glæde ved lejlighed at kunne vidne om sin tro i kirken, på skolen eller i hjemmet — det var til sidst, som alt andet svandt hen for ham, og kun den blev tilbage.

På en stille, barnlig måde gav han sig hen i troen på sin far i himlen, som vilde tage ham ved hånden og føre ham gennem »gravmulmet« ind i sit rige. Aldrig blev hans vidnesbyrd derfor stærkere end på hans dødsleje i dagene før den 21. august 1934.

»ØYÅS«, den 1. oktober 1934.

Hans Trier Hansen.

Povl Hansen.

En gl. elevs erindringer og betragtninger.

Denne undertitel synes mig nødvendig. Thi vel mener jeg, at jeg husker ret godt; men det vil være vanskeligt og tillige upraktisk at holde senere betragtninger helt uden for erindringsbilledet. Det er mit håb, at andre gamle Vallekildeelever skal kunne genkende Povl Hansen i det billede, jeg forsøger at tegne, selv om det naturligvis bliver præget af mit modtagerapparatets egenart og min fremstillingsevnes større eller mindre sikkerhed.

Jeg må endnu forudskikke, at mine indtryk af Povl Hansen væsentlig stammer fra tiden 1897—1905, altså den tid, da manddommens kraft endnu oplødedes af ungdommens fyrighed, og da den ældres ansvarsfølelse endnu ikke havde skudt den ungdommelige oprørskhed helt til side, hvilket vistnok aldrig skete hos Povl Hansen.

Historiefortælleren. Når Povl Hansen skulde fortælle om en historisk person, gav han tit en malende skildring af hans udseende og de omgivelser, han trådte frem i. Lad mig forsøge at give et billede af Povl Hansen i foredragssalen i 1898. Der er mange fotografier af ham; men jeg bryder mig ikke om at se på dem. De giver alle et forringet billede af ham, som han står for mig. Lad mig tilføje, at jeg almindeligvis ikke bryder mig om billeder af mennesker, jeg holder meget af.

I den gamle foredragssal var der ingen talerstol. Foredragsholderen stod på en lille forhøjning 6—8 tommer over gulvet. Han stod ganske udækket over for tilhørerne. Han var prisgivet deres blikke fra isse til fodsål. Ikke heller var der et bord, som han kunde lægge sine papirer på, om han havde nogen. Der var kun en stol ved siden af ham. Denne stol kunde taleren naturligvis rumstere med, men så risikerede han, at hans sangbog, som han måtte lægge fra sig på stolen, faldt ned. Manden måtte være i orden, når han kom ind, både i klæderne og med hensyn til, hvad han vilde sige. Bag ved taleren var Dalsgårds dejlige billede af Ansgar og Ødbert, der døber et dansk barn ved en bæk. Foran billedet var en jernstang for at hindre berøring. Denne jernstang var unge læreres hjælp og tilflugt. Når de to hundrede par øjne stirrede imod dem, veg de gerne tilbage, indtil ryggen tog stød mod stangen, og en hånd paa hver side var sluttet om den i et fast greb.

Povl Hansen var på den tid helt frigjort fra stillingens ydre vanskeligheder. Han var i reglen iført gråt tøj, vistnok vævet af en landsbyvæver. Det passede ham godt. Jakken var sjældent knappet, var den det, var det kun den nederste knap. Vestens to øverste knapper stod åbne, hvilket en af mine sidekammerater meget snart efterlignede. Han havde sorte, velpudsede lædersko, grågult, ustivet kravetøj. Stiv flip, cigar og spadserestok stod ikke højt i kurs i de dages Vallekilde. Og selv om mine øverste vesteknapper forblev knappede, røg både cigaren og den stive flip — foreløbig.

Hans hår og skæg var endnu den gang meget mørkt. Det korte hår var redt skråt tilbage fra en skilning til venstre. Skægget var klippet kort på kinderne. Hageskægget spidst. Overskægget hang i bløde buer ned over munden. Øjenbrynene var stærke. Panden ikke videre høj. Næsen lige. Øjnene mørke, — og som de

kunde funkle af begejstring, sløres i smerte og stråle i mildhed.

Han stod meget roligt, når han talte. Den højre fod lidt skråt fremad. Armene bøjedes ofte frem. Højre hånd med opstrakt pegefingertip kom tit op i højde med ansigtet, når noget skulde understreges. Undertiden sloges den højre knyttede hånd ned i den venstre; men ellers gjorde han ingen bevægelser. Han var jævn og stilfærdig i sin fremtræden. Man glemte hurtigt hele den øvrige person over stemmens mærkelige bløde og varme klang, øjnenes glans og ansigtets forunderligt bevægede liv. Når jeg efter mange års fravær atter sad foran ham og hørte hans tale, da kunde minderne vælde frem med overmægtig styrke. Her kunde Øhlenschlägers ord passe: »Da klinger i muld det gamle guld«!

Povl Hansens hovedemne var Danmarks historie. I Triers tid havde bibelhistorien været hovedemnet. Det blev Povl Hansens bedrift at løfte danmarkshistorien op til at blive hovedemnet på skolen. Mange af de gamle elever fra Triers tid mødte denne forandring med mistro. Man mente ikke, at Gorm den Gamle og Valdemar Sejrs var egnede til at afløse Abraham og Kong David, eller Biskop Absalon og Hans Tavsens skikkede til at træde i stedet for Moses og Elias, når der er tale om at hjælpe ungdommen til at leve et ædelt og opklaret menneskeliv.

Vi, der ikke har hørt Trier, ved ikke, hvor stor en rigdom der var i hans bibelhistoriske fortælling. At der har været oplevet vidunderlige timer foran hans talerstol, kan vi mærke på hans gamle elever; men vi savnede ham ikke. Vi fik alt det, vort hjerte kunde rumme, af det, der kan gives i en foredragssal.

Povl Hansen havde uddannet sig til historielærer under rigsarkivar A. D. Jørgensens ledelse. Han lærte så meget af latin og fremmede sprog, at han selv kunde

læse de gamle dokumenter. Han gjorde selvstændige studier over afsnit af bondefrigørelsens historie. Og der var nok en tid, da han fristedes stærkt til at blive historiegransker i stedet for historiefortæller. Han kunde sikkert have gjort god fyldest i den første egenskab; men han vilde næppe være bleven til hjælp for så mange mennesker, som han nu blev.

De gamle nordiske gudesagn var i de år udsat for stærk kritik, og dem lod han væsentlig ligge. Han dvælede heller ikke videre ved udviklingen gennem sten-, bronze- og jernalderen, men begyndte med kristendommens indførelse ved Ansgar. Her havde han sin store læremester A. D. Jørgensens bog »Den nordiske kirkes grundlæggelse« at støtte sig til. Men herfra fulgte han os op til ca. 1870, hvor han sluttede. De storpolitiske kampe mellem venstre og højre i halvfjerdsene og firserne var så fyldte med sprængstof, at de holdtes ganske uden for. Navne som Estrup og C. Berg blev næppe nævnedes fra talerstolen i Vallekilde i de år. Derimod blev vi holdt godt underrettede om udviklingen i Sønderjylland, hvor Køller-politiken den gang satte ind.

Povl Hansen holdt hver dag foredrag fra kl. 12 til henimod 1¹/₂. Og med ganske få afbrydelser var det foredrag over Danmarks historie. Pastor Th. Helweg havde bibel- og verdenshistorie (5 ugentlige foredrag), Valdemar Bennike jordbeskrivelse og cand. theol. H. Hansen (nu præst i Stege) havde litteraturhistorie. De var hver for sig udmærkede lærere, men Povl Hansen var hovedmanden, og hans emne blev hovedsagen for de fleste af os.

Hans foredrag var hovedsagelig fortællende. Det var med livet i fortællingen, han betog vore sind. Betragtninger var der vist ikke mange af. Og var de der, har vi vel glemt dem. Ingen af os tænkte vel på, at der var noget formål med fortællingen. Vi hørte og levede

med og glemte undertiden alt omkring os, også at tænke over, hvad vi var kommen der efter, og hvad der var meningen med det hele. Det var blot så vidunderligt at være til.

Under en diskussion ved et friskolelærerkursus, hvor man forhandlede om formålet med historieundervisningen, hørte jeg til min bestyrtelse Povl Hansen sige, at formålet med hans undervisning var at gøre eleverne danske. Når jeg blev ilde til mode ved denne udtalelse, var det sikkert, fordi den tanke, at han havde et formål med undervisningen, at der var noget, han vilde lave os til, en form, han vilde støbe os i, var mig fremmed og imod. At blive dansk var mig naturligvis ikke imod. Men det vidste jeg såre vel, at jeg var, og at jeg aldrig kunde blive andet. Jeg kunde ikke få udtalelsen til at rime sig med den måde, han fortalte på og i det hele behandlede os på, altså lagde jeg udtalelsen til side. Den var jo heller ikke bestemt for mig. Men udtalelsen var også forkert. Det var ikke Povl Hansens mening at lave os til noget. Det var hans mening at føre os ind i historiens store højsal, eller med et andet billede ind i folkelivets levende strøm uden hensigter eller bagtanker; og når vi så var derinde, måtte enhver nyde, som han nemmede; og hvad deraf skulde følge, måtte komme paa sin egen naturlige måde og kunde ikke forud beregnes.

Povl Hansens historiske foredrag var sikkert ikke nedskrevne, selv om de fra år til år lød ret ens om de samme emner. For et bestemt afsnits vedkommende ved jeg, at han havde en lille skreven indledning, dernæst henvisning til f. eks. »Den nordiske Kirkes Grundlæggelse«, sidetal for begyndelse og slutning angivet, atter et skrevet stykke, så henvisning til Ludv. Chr. Müllers Danmarks historie, igen skreven overgang, derpå henvisning til f. eks. »Knytlingesaga«, således fortsattes, til

stoffet var til stede. I de nævnte bøger var de stykker, der skulde læses, angivne ved klammer og henvisninger, så de var lette at finde. Han læste da det hele igennem, inden han gik ind, havde ingen bog og ingen huskeseddel med. Der blev heller ikke skrevet navne og årstal op på nogen tavle; thi en sådan fandtes ikke i foredrags-salen. Sjældent brugte han landkort. Han havde fæstet stoffet i sin hukommelse og gav sig derpå sin fortælle-evne i vold. Og vi var snart inde under dens tryllemagt.

Hans fortælling kunde være overordentlig morsom, gnistrende af lune, så salen rungede af latter. Og han kunde skildre en tidsalders folkeliv og arbejde, f. eks. bondearbejdet i hoveritiden, så det hele stod lyslevende for os. Han kunde fortælle om de store europæiske bevægelser, der skyllede op over Danmark, som handelsbevægelsen efter korstogstiden, der for os mundede ud i den store kamp med Hansestæderne; eller 1848-bevægelsen, der vakte »ånden fra 48« til live hos os og bidrog til, at vi fik grundloven af 1849. Da var det, som væggene veg tilbage; og vi så ud over Europas bølgende liv, hvoraf vort folkeliv var en lille del.

Stærkest greb han dog vore sind, når han fortalte om sammenstødet mellem de stærke personligheder. Han indførte da i reglen personerne som talende til hinanden. Og der kom en dramatisk spænding over fortællingen, som jeg aldrig har mødt stærkere i noget theater.

I de år var han meget optaget af Knud den Helliges kamp for at gøre kristendom og kirke respekteret i Danmark. Knud den Hellige blev for os, hvad Olav den Hellige var for Norge, martyren for en strengere hævdeelse af kristne idealer, for en bedre retsordning og for trælle-væsenets ophævelse. Når vi da gennem 4—5 foredrag var nået frem til det store drama i Albani kirke i Odense, da var spændingen næsten ikke til at holde ud. Kampen bølger frem og tilbage i kirken. Til sidst har kongsmæn-

dene kun koret. I koråbningen står kongens broder Bent med en skare trofaste. Knud selv knæler oppe ved alteret. Der er stilstand i kampen. Kirkegulvet driver af blod. Da kommer Ejvind Bevre op gennem rummet. Det ser ud, som om han er våbenløs. Han vil forbi Bent og tale med kongen. Han mener, at kongen nu er stemt for fred. Bent farer imod ham og vil hugge ham ned; men Knud løfter hovedet ved alteret og siger: »Jeg har aldrig gjort Ejvind andet end godt. Han vil intet ondt gøre mig nu.« Bent lader ham komme forbi; og Ejvind dræber kongen. Bent dræber Ejvind, men falder selv med de fleste af sine mænd.

»Der segned helten, af legen træt,
 med smil på kind;
 til hvilen på skjold foruden plet
 så sov han ind.
 Hvor lifligt, at brødre bo sammen.«

I den sidste linie af C. J. Brandts sang om Bent Kongesøn, som vi sang til disse foredrag, kastedes et forsonende skær over det blodige drama, så vi nogenlunde rolige kunde gå ned til middagsmaden. Når fortællingen om Knud den Helliges drab brændte sig ind i mit sind og gjorde, at jeg fra den dag af følte mig som levende deltager i Danmarks historie, kom det vel ikke blot af den dramatiske spænding i fortællingen; men det kom sikkert også af, at denne kamp var et led i det store aldrig endte verdensdrama. Her var ikke bonde mod herremand. Her var ikke dansk mod svensk eller tysk; men her var nyt mod gammelt, lys mod mørke, frigørelse mod undertrykkelse, kristendom mod hedenskab, selvhengivende offervillie mod egenrådighed og have-syge, sådan som denne kamp har været ført gennem tusinde år og føres den dag i dag.

Jeg har gengivet dette lille træk. Jeg kunde gengive mange andre, som står levende for mig, gennem valde-

marstid, reformation, bondefrigørelse, Forhandlingerne om Danmarks riges grundlov af 1849 til smertensåret 1864. Om Povl Hansens fortælling gjaldt det, at den var »aktuel«, enten han talte om Knud den Hellige eller om kampene på Dybbøl den 18. april 1864. Thi det var jo levende danske mennesker, vi mødte, hvor vi så hen. Det var jo alle vegne et folk, der kæmpede sig frem til lysere kår, større frihed og større klarhed over de store problemer: Lys og mørke, liv og død.

Han vilde med sin fortælling drage os ind i denne kamp, så vi blev deltagere i den, hver på sin plads og hver på sin måde, blot vi var med. Og han evnede dette i en sjælden grad. Jeg har hørt mange betydelige talere. Jeg har aldrig hørt nogen, der kunde fortælle historie som Povl Hansen.

Folkevisetolkeren. Povl Hansen kunde privat fortælle morsomt om »de gamles« bekymringer for, at de unge nu ingen ret vejledning skulde få, når forstanderen ikke mere talte om Abraham, Isak og Jakob. Men han har vistnok selv delt »de gamles« ængstelse, hvis de unge skulde nøjes med fortællingen om fædrenes liv og bedrifter, sådan som den almindeligvis fremtræder i historien.

Historiefortælleren må, når han vil være sandheden tro, og er han ikke det, kan han intet godt udrette, nøjes med væsentlig at fortælle om de rent ydre begivenheder. Det er kun i ganske få tilfælde, at vi ved noget pålideligt om de store historiske personligheders indre liv. Vil vi derfor have besked om menneskers indre liv, må vi gå til religionen eller digtningen. Derfor taler vel også Grundtvig om en historisk-poetisk oplysning, fordi han vil have både den ydre og den indre side med.

Povl Hansen havde ikke litteraturhistorie, som så mange andre højskoleforstandere har haft; men han havde forbeholdt sig at tale om folkeviserne. Og i sin

omtale af disse fik han lejlighed til at tale om menneskers indre liv på en sådan måde, at mange af os syntes, at disse foredrag vilde vi ikke have byttet bort for nogen pris.

Folkeviserne plejer at blive inddelt i forskellige grupper: trylleviser, kæmpe- og ridderviser og historiske viser. De første er en slags eventyr; den næste gruppe er noveller og romaner; de sidste er historiske romaner. Povl Hansen talte i min tid om »Møen i hindeham«, »Sivard Snarensvend«, »Ungen Svegder« og flere; men de visegrupper, han greb vort sind stærkest med, var vel nok viserne om Tovelille og Valdemar og om dronning Dagmar.

Om Tovelille har han skrevet et skuespil, som dog ikke virker tilnærmelsesvis så stærkt, ikke heller når han selv var med at læse det, som hans direkte fortælling efter folkevisen gjorde. Han var ikke egentlig digter, selv om han kunde skrive vers, der ikke var så ilde; men han var en klog mand, når der var tale om kærlighedsliv mellem unge, uskyldige mennesker. Og han kunde tale om dette med en finhed og skønhed, der måtte gribe ethvert ufordærvet sind.

Når han talte om disse viser, gjorde han sig megen umage for at gøre forholdet nutidigt for os. Når han skulde skildre Valdemars frieri til Tove, udbredte han sig til uendelig morskab for os om, hvorledes en af os vilde bære sig ad. Vi vilde gå til Henrik Niensens boghandel og købe et stykke fint papir med en turteldue eller en rose oppe i hjørnet, og så vilde vi sætte os hen og skrive, idet vi, mens vi skrev: »elskede Sofie,« talte efter Peder Bukhs skrivemetode: et-to, et-to, o. s. v. Så kom skildringen af den unge Valdemars og Toves kærlighedslykke, derefter konflikten mellem Valdemars kongeligt og hans kærlighed. Han skal giftes med Sofie af politiske hensyn; men han mener, at han kan beholde dem

begge. »Hin unge kong Volmer, han lover dem både,« hedder det i visen. Sofies had til Tove, der ejer kongens hjerte, mens hun kun har hans legeme, fører så til Toves drab i badstuen. Under denne skildring blev der talt mange vise og dybe ord om ung kærlighedslykke, om skuffelsens smerte hos Tove, om delthedens pine i kongens sind og om hadets giftige vælde i dronning Sofies hjerte.

I dronning Dagmar-viserne var det middelalderens kvindeideal, han skildrede for os. Her var der vel fastere historisk grund under fødderne, men det er visens Dagmar, der betager vort sind, og ikke historiens, som vi ved for lidt om. Hun er legemliggørelsen af folkets længsel efter mildhed, efter fred, efter kærlighed. Med betagende styrke kunde Povl Hansen tegne hendes billede, så vi forstod Valdemars voldsomme ridt fra Skanderborg til Ribe og hans bøn om, at kvinderne vil hjælpe ham med at få hende kaldt tilbage til livet.

Men stærkest indtryk gjorde det nok alligevel, når han kom til slutningen og her gengav dronning dagmars sidste bøn, som han citerede således:

»Alle fredløse mænd, dem give du fred
og løs alle fanger af lænker.«

Her var vi som ved Knud den Helliges død inde ved et af brændpunkterne for menneskelivets kamp. Her afsløredes menneskeslægtens dybe nød: fredløsheden. Når han med sin bevægede, klangfulde stemme sagde disse ord, da følte vi godt, at det var en mand, der også kendte fredløsheden, som nu talte. Og selv om vi var unge, var der jo nok nogen iblandt os, der kendte så meget til den, at vi også kunde være med til at bede om freden. Dronning Dagmar rettede sin bøn til kong Valdemar. Men som hun bad kong Valdemar her på jorden, sådan vilde hun fremdeles bede den samme bøn, men nu

vendt mod almagtens og alkærlighedens kilde. For sit folk og på sit folks vegne lyder stadig hendes bøn:

»Alle fredløse mænd, dem give du fred
og løs alle fanger af jerne!«

Hvad bibelhistorien var for Ernst Trier og den nordiske gudelære for Ludvig Schrøder, det var folkeviserne for Povl Hansen: tekster, hvorover de førte dyb og varm visdomstale til dansk ungdom og hjalp den derved til at finde sig selv og sin Gud, til at finde ind i et grundforhold, hvori hjertet kan hvile og samle styrke, så den unge kan få mod til at leve livet og kraft til at tro på dets bevarelse.

Forstanderen. Det var under ret vanskelige forhold, Povl Hansen overtog ledelsen af Vallekilde højskole efter Triers død i julen 1893. Trier havde i en sjælden grad været samlingsmærket. Ham så alle medarbejderne hen til med dyb ærbødighed for hans åndelige myndighed, hans store foretagsomhed og hans varme offervillie for den sag, han elskede.

Mange mistvivlede om, at skolen kunde fortsættes uden ham. Povl Hansen kunde jo ikke tænke på egentlig at erstatte Trier. Han måtte gå sin egen vej. Men en given sag var det, at dersom skolen skulde fortsætte, måtte det være hele medarbejderkredsen, der førte den videre. Og her kom vel håndværkerafdelingen og fiskerifdelingen til at hjælpe gennem overgangen, idet eleverne, der søgte disse, jo i al fald kunde fortsætte på deres gode fagundervisning uden hensyn til, hvem der var højskolens forstander. Men heller ikke dette var det så let at gå ind under for en ærekær højskolemand, hvis ideal vistnok egentlig var en skole uden fagafdelinger.

Han var endelig en af de yngste i medarbejderkredsen, og selv om alle respekterede hans overlegne dygtighed på hans særlige område, så var det ingen fører-

stilling, han gik ind til. Han havde ikke valgt sine medarbejdere, knap nok sin stilling. Forholdene førte det med sig, at han måtte blive forstander. Og han overtog stillingen i ydmyghed og med det tjenersind, der bærer igennem.

Foreløbig bestyrede han skolen for Triers arvinger. Han fik sin beskedne løn som forstander og måtte jo så ellers se at bringe skolens noget anstrengte økonomi på fode. I 1899 overtog de 3 søskende: Povl, Niels og Maren Hansen og de to søstre: Ingeborg og Sigrid Trier, der var gift med Niels og Povl Hansen, skolen til ejendom. Povl styrede fremdeles højskolen, Niels det tilhørende landbrug.

Efterhånden voksede Povl Hansen sig jo stærk i sin forstander-stilling. De ældre medarbejdere faldt fra. Han kunde vælge sig nye; og når vi går hen til tiden omkring 1910, står han ubestridt som høvdingen og føreren på stedet. Nu er han ligeså naturligt samlingsmærket, som Trier var det i sin tid.

Vore fire snese højskoler og landbrugsskoler har hver en forstander, nogle to, og ingen af dem ligner hinanden. Povl Hansen havde også sit særpræg som forstander. Han var vist ikke særlig egnet til at være administrator, selv om han nok var en god økonom. Jeg tror ikke, at han følte nogen egentlig glæde ved at styre og lede. Han tog ikke del i offentlige diskussioner, var ikke at finde ved generalforsamlinger og vigtige bestyrelsesmøder. Han optrådte heller ikke med nogen særlig kraft ved de store møder på skolen. Han havde vel nok en del ærgerrighed; men ydre hyldest, offentlig anerkendelse og den slags, brød han sig ikke om.

Der var to steder, hvor hans hjerte var: i studerekammeret som gransker og flittig skribent, og på talerstolen i foredragssalen og ved folkelige møder. Der var

jo nok et tredje sted, hvor han følte sig hjemme: i familiekredsen, men derom skal der ikke tales her.

Eleverne på skolen mærkede ikke meget til ham udenfor timerne. En gang imellem måtte han minde os om et eller andet, der ikke var, som det skulde være; men ellers gik sagerne deres gang. Hver havde sit at passe. Pengesager ordnede Bennike, Post-, Pakke-, Ankomst- og Afrejsesager sorterede under Peder Bukh, skulde der være udflugt, leg eller andet af den slags, trådte Brydegård i virksomhed, og ellers var hans elskelige og friske kone Sigrid på færde med smil og latter og muntre tilråb eller venlig samtale til dem, der gik og ikke ret vidste, hvad de skulde gøre med sig selv. Dem var der nogen af den gang.

Men Povl Hansen var lederen, derom var der ingen tvivl. Grundigt hjemme som han var i folkets historie, dybt rodfæstet i grundtvigsk åndsliv og med klart og roligt blik for højskolens mål og midler lagde han Vallekilde højskoles linie og holdt den, så længe han var ved styret. I denne henseende står han som en af de ypperste af vore skoleledere.

Manden selv. Der er endnu lidt tilbage, som jeg gerne vil sige. Fra hin 2. november 1897, da han første gang bød mig velkommen, og til den 16. juni i år, da jeg sagde god nat til ham ude på legepladsen i Vallekilde, har han altid mødt mig med så stor en venlighed, at jeg, så længe jeg lever, vil være ham taknemlig derfor. Foruden det, at han var den ypperlige historiefortæller, den dybsindige folkevisetolker og den kloge og besindige skoleleder, var han et sjældent varmhjertet menneske. Der var hos ham overfor alle os, der var hans elever, en forhåndsvelvillie, et overskud på det, som vi ellers som lærer og elev skylder hinanden. Når vi havde fået alt, hvad vi kunde tilkomme, så var der noget tilbage, en

venlighed, som vi ikke havde fortjent, men som det gjorde så usigelig godt at møde.

Hvor han havde dette fra? Ja, det havde han derfra, hvor al godhed og kærlighed kommer fra til mennesker. Og han lod det gå videre som betroet gods, han skulde forvalte og forøge, om det var muligt.

Det var en lang arbejdsdag, han fik i højskolens tjeneste. Mange gange har tjenesten været brydsom, og mange sorger har ramt ham. Men nu, da dagværket er til ende, ligger der glans over hans liv og gerning.

Vi er mange, som synes, at vort liv ved hans hjælp er blevet rigere, end det ellers kunde være blevet; derfor bøjer vi os i taknemlighed nu ved hans død. Vi vil ønske alt godt i fremtiden for den skolegerning, hvori han tjente, og for hans hustru og hans efterlevende slægt. Og vi takker Gud for den gave, der blev givet det danske folk og os i vor lærer og ven Povl Hansen.

Lars Bækhøj.

Tale i Korskirken.

Jeg vil gerne prøve på at sige, hvad der er det *opbyggelige* ved at være samlet her i dag. Jeg kunde også kalde det, hvad der er det *store* ved at være samlet her i dag.

Povl Hansen er død. Og nu, da han begravnes, er det dels hans gerning, dels det menneskeliv, som er afsluttet, der samler os.

Det er rimeligt, at det i ret stor udstrækning er hans gerning, der gør det. Ved den fik han jo med så mange at gøre og knyttede mange til sig. Sikkert er en stor del af de mange, som er her, kommet væsentlig for hans gerning skyld, og der er sikkert hundreder ud over landet, som gerne vilde have været her på grund af hans gerning.

Men bag denne gerning eller inde i den har der jo hele tiden været et menneske og et menneskeliv. Før gerningen begyndte, i barndom og ungdom, var det mere klart. Da var der ingen gerning til at dække over det. Det blev igen lettere at få øje-på, da gerningen væsentlig

var afsluttet, på hans gamle dage. Men naturligvis har der hele tiden været et menneske, Povl Hansen, der havde et liv at leve, altså ikke blot en gerning at gøre, men et liv at leve. Og det er dog det *egentlige*.

Når et menneske har en stor gerning, kan andre, især alle, som ikke lever ret nær sammen med ham, let komme til at tænke mindre på dette sidste. De tænker kun på gerningen. Eller de kan komme til at mene, at det går helt af sig selv for ham at leve livet, eller tænke, at hans liv ligger højere oppe end de fleste andres liv og er løftet over de fleste andres vilkår, måske over deres nød og vanskelighed og ringhed. Men de, der lever nær op ad et menneske med en stor gerning, véd, at han ligesom enhver anden har et liv at leve, og at han i det stykke er stillet *som* andre og *ligner* andre. Sådan var Povl Hansen. Og det er dog frem for alt og egentlig dette menneskeliv, ved hvis afslutning vi står.

Han blev, hvad man kalder en stor mand. Manges øjne har hvilet på ham. Han levede ikke det ubemærkede liv, som er de flestes lod — det liv, der er sådan, at man altid er sammen med nogle få, og hvis man engang imellem er sammen med mange, er det kun som en af flokken. De mange øjne kommer ikke til at hvile på én. På Povl Hansen har manges øjne hvilet.

Mange har lyttet til hans ord og undertiden *hængt* ved hans læber, når han talte — i foredragssalen her nede, og når han talte de mange steder i landet. Han levede ikke det ubemærkede liv, der er de flestes lod, det der er sådan, at kun nogle få hører éns ord, og de er heller ikke bestemt for flere.

Mange vil sige: Lykkelige mand, at han kunde tale sådan! Lykkelige mand, at han havde så betydningsfuld en gerning! Og det er rigtigt nok. Povl Hansen har haft talens lykke, gerningens lykke. — Han har også haft dens arbejde og dens mange og tunge bekymringer. Og

han har haft, og han har talens ansvar. Det ansvar er stort.

Andre har tænkt: Lykkelige mand, at hans gerning blev så stor, så anerkendt! Lykkelige menneske, at hans navn var kendt over det hele land! Og det er jo rigtigt. Det nævnedes omkring i mange tusinde hjem og i reglen med glæde og med tillid og ofte med beundring. Der har været en lang række år, da han vilde blive modtaget med glæde i et eller flere hjem i de fleste sogne i Danmark. Ja, det er jo meget.

Hvis vi vilde spørge ham om en enfoldig, men vigtig ting: Hvad gør dig tryg? Hvad er det store, eller hvad er det stærke? så vilde han sige: Det er ikke min gerning. Det er ikke, at den måske har nogen betydning, og ikke, at den anerkendes af mange. Det bærer jo på sin vis oppe. Men det er ikke, hvad man kan bygge på. — Det er heller ikke min udrustning med evner og arbejdsmuligheder. Det har meget at sige for gerningen, og det bidrager til at gøre tryg og at give styrke i mange henseender, både over for gerningen og iblandt mennesker. Men der er de ting, som udrustningen slet ikke gør fra eller til i og heller ingen tryghed giver overfor. Og disse ting vejer mere end gerning og navn.

Sagen er, at der er et liv at faa levet. Når gerningen er borte, eller når den tages til side, så er der et liv at få levet og en død at dø — disse to ting. Og hjertet kan sige, at *de* er, hvad der ligger vægt på. Dér er det, slaget står. Det, som gør tryg, er, hvad der gør tryg for livet. Det stærke og det store er alene det. — Styrken var ikke hans udrustning, og den var ikke hans gerning. Skulde der være styrke nok, så måtte den være et sted *uden for* ham.

Han havde fået noget at høre, fra han var barn. Et lyst budskab var det. Og sådan blev han ved bedst at kunne høre det. Det var om Gud. Gud, som er fra evighed

til evighed, og som bryder sig om menneskene, *sådan*, at han vil deres *frelse*. Det havde han hørt, og som årene gik, uddybedes det budskab. Han lærte vel sig selv bedre at kende, sin nød og fare, og forstod så, at der var mere i budskabet. Han brugte engang i en juletale stærke ord om menneskets synd. Hvordan skal én, som synder, kunne vente og håbe at bestå? og om døden, i hvilken grad den truer: Hvordan skal det være muligt og troligt, at et menneske kan komme igennem den uden at forgå, uden at synke sammen som en bygning, der styrter i ruiner og smuldrer hen? Og så søgte han i sin tale den dag som i sit liv over for dette at holde sig til det, som budskabet siger, om *frelse*.

Det var styrken, at *Gud vil frelse*. —

Når Povl Hansen fandt dette, kom det ikke af, at han var en ydmyg mand. Det kunde man måske kalde ham. Med det gik det sikkert op og ned. Men det kom af, at han var en hjælpeløs. Det var, fordi han virkelig var uden hjælp. — Det var heller ikke, fordi han havde en særlig fin menneskelighed. Det havde han nok en del af. Nej, det var, fordi han var en synder, fordi han var i syndens magt. Og det var ikke, fordi han havde en særlig varm kærlighed til livet — det havde han ikke så lidt af, som også hans søn sagde det nu — og fordi døden af *den grund* var ham mere end andre en gru. Det var ikke derfor. Men det var, fordi han var et dødens barn, hjemfalden til døden.

Alt det er ikke opbyggeligt, ikke glædeligt. Det er strengthed. Men det er sandheden, den ligefremme, at *frelse* var nødvendig, hvis han skulde fare vel. Der var ingen anden mulighed for ham.

Men dertil kom — og nu begynder det opbyggelige — at han så det og bøjede sig for det og blev ydmyget deraf. Og des fastere søgte han at gribe om budskabet om en nådig Gud.

Jeg sagde, at jeg gerne vilde prøve at sige, hvad der er det store eller det opbyggelige ved at være samlet her i dag om Povl Hansen. Det opbyggelige er, at Gud i himlen har beredt frelse for ham til evigt liv, at det har Gud villet ved Jesus Kristus. Det opbyggelige er, at manden, som havde den store gerning og det store navn, fik at se, at *det* var, hvad der gav ham håb, det eneste der gav ham håb, dette: der er en nådig Gud. Det opbyggelige er, at han søgte denne tro, mens han levede, og fik lov at dø i den. Det opbyggelige er, at sådan er Gud over os alle.

Niels Petersen

Tale på højskolen ved mindefesten for Povl Hansen.

For flere højskolemænd kunde det være vanskeligt at sige, hvad de vilde med deres højskolegerning; de vilde ikke have let ved at udtrykke deres program, måske af den gode grund, at de intet program havde. Men det er nu heller ingenlunde det første fornødne.

Povl Hansen vidste, hvad han vilde, og han har ofte sagt det tydeligt nok.

Povl Hansen holdt meget af at sammenligne højskolen med en lodsstation; han sammenlignede så elevernes ungdomsliv med fartøjernes sejlads over havene. Under denne sejlads oplevede de en meget forskellig skæbne; men en del havde den oplevelse til fælles, at de lagde ind til lodsstationen en kort tid, tre eller fem måneder, for at få nogen vejledning, nogen styrke og opmuntring til den videre fart fremover.

Alene denne sammenligning af højskolen med lodsstationen og højskolemanden med lodsens siger jo en del. Det lyder måske noget fordringsfuldt. Men der er program udtrykt i dette.

Povl Hansen vilde hjælpe sine elever til rette i livets spørgsmaal; han vilde ikke nøjes med at fængsle dem, kvikke dem op, interessere dem for noget. Dertil havde han ganske vist sjældne evner; han havde paa sit område solid viden, og han ejede en levende fantasi og en digterisk formende evne, saa han kunde fremstille personer og begivenheder overordentlig levende;

at lytte til Povl Hansens bedste historiske foredrag kunde være som at se og høre et betagende drama.

Men som nævnt: Povl Hansen vilde ikke nøjes med at fængsle sine elever. For ham var selv den bedste form for underholdning ikke nok. Han vilde noget bestemt. Han saa sig selv som en lods, der skulde vejlede. Naar han talte om eller over vore skønne folkeviser, saa nøjedes han hverken med det æstetiske eller dramatiske i folkevisen; han vilde bruge folkevisen til livslære. Jeg er tilbøjelig til at tro, at Povl Hansen, i hvert fald i de senere år, gik noget for vidt her, at han lagde mere ind i folkevisen, end den historiske virkelighed og poesien kunde svare til. Men Povl Hansen *vilde* og *måtte* vejlede. Det vilde han især paa to livsområder, det danske og det kristne.

Som han selv levede med meget af sit liv i det danske og utvivlsomt fandt en personlig berigelse i dette, således vilde han gerne hjælpe sine elever i et hjerteligt forhold til det danske, til dansk historie og poesi, til Danmarks land og folk — han skrev på sine gamle dage et fortrinligt skrift om Lammefjordens udtørring, det var for Povl Hansen Danmark, der voksede frem ved arbejde og snilde. Læreren i Danmarks historie på Askov, H. Nutzhorn, var Povl Hansens ungdomslærer, og lærlingen lærte meget af mesteren i retning af folkelig fortællekunst. Povl Hansen blev en ypperlig historiefortæller, vistnok sit slægtleds ypperste. De bedste foredrag, jeg har hørt af Povl Hansen, var hans foredrag om Sønderjyllands nationale opvaagnen og om den danske reformations mænd. Den grundige viden mødte her eleverne i en malende dramatisk fremstillingskunst. Ja, hvor kunde Povl Hansen male med sine ord! Måske en og anden fandt de karakteriserende udtryk for stærke; men der var liv og farve over Povl Hansens fremstilling. Men mest betød det, at han i sjælden grad kunde leve

sig ind i sit stof. Han levede inde i det og gennemglødede det. Jakob Knudsen lader lærer Urup sige: »Den kan kaldes levende den fortælling, fordi den baade er en genspejling af liv og tillige former og skaber liv.«

Jeg tror, Povl Hansens fremstilling af personer og begivenheder fra Danmarks historie har været levende i den forstand, at den gennem fremragende genspejling af det forgangne liv skabte attraa og vilje til at forme nyt liv og dygtigt arbejde. Povl Hansen var efter mit skøn størst som højskolemand, når han fortalte historie; gennem historiefortællingen aflagde han et vidnesbyrd om livet, der talte stærkere til os, end naar han direkte talte om et etisk eller kristeligt spørgsmaal. Han vilde gennem sine historiske foredrag oplyse og vejlede. Det var ham meget magtpaaliggende at bringe eleverne i et hjerteligt forhold til, hvad der var ægte dansk. Derfor fyldte ogsaa Sønderjylland så meget i hans tanker og i hans arbejde.

Det var ligeledes Povl Hansen meget om at gøre at oplyse og vejlede eleverne med hensyn til kristenlivet. Her brugte han ikke alene den indirekte vej, de historiske foredrag om fremtrædende kristne personligheder som Ansgar, Hans Tavsén og Brorson; men han talte ogsaa direkte om kristenlivet, mere direkte end de fleste højskolemænd vilde gøre; han følte sig vel ogsaa her som på andre områder forpligtet af arven fra Trier; han vilde oplyse og vejlede som en kristen forkynder; han havde ogsaa her et bestemt sigte med sin gerning.

Betydningen af Povl Hansens gerning lader sig ikke måle; det lader sig aldrig gøre med et åndeligt arbejde. Alt, hvad vi kan sige, er kun tilløb til forståelse, et skøn. Men vi kan se, at hans gerning var stor og omfattende. Han fik ogsaa til sin tid megen tilslutning og mødte forståelse. Det hørte til Povl Hansens lykke, at hans mand-

domsgerning faldt i en tid, der passede ham, årene fra omkring 1890 til omkring 1920. Han hørte sammen med den stigende bølge, som bar vor landbostand frem og op i dette tidsrum. Da den urolige, kritiske og opløsende tid satte ind efter den store krigs slutning var hans og hans jævnaldrendes højskolegerning i det væsentlige afsluttet.

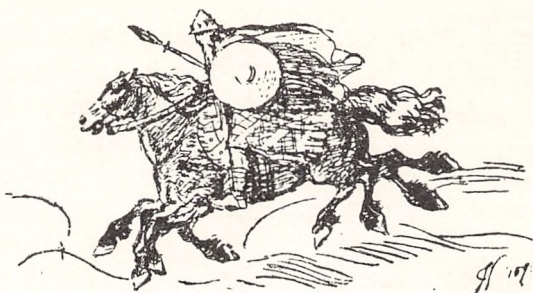
Men Povl Hansen var dermed ikke færdig til at hvile. I den sidste halve snes år brugte han flittigt sin pen. Det var historieforskeren, der nu tog fat. I tankerne søgte han tilbage til den tid, da Vallekilde folkehøjskole blev til, og til den mand, som var værket skaber. Med varm trofasthed og hengivenhed og med dyb grundighed skrev Povl Hansen Ernst Triers og skolens historie, så Vallekilde højskoles historie vel nu er fyldigere og bedre beskrevet end nogen anden skoles historie.

Povl Hansen vilde gerne være lods for ungdommen. Nu er den gamle lods ikke mere iblandt os. Han er selv kommen ud at rejse. De, der holdt af Povl Hansen, og det var mange, de vil ønske og haabe, at Vorherre nu er lods for ham, de vil ønske, at de ord, som Jesus sagde om sine venner: og jeg giver dem et evigt liv, og de skal i al evighed ikke fortabes, og ingen skal rive dem ud af min hånd — at de ord også må gælde Povl Hansen. Noget større kan vi ikke håbe for dem, vi holder mest af.

Uffe Grosen.

Povl Hansen.

*En af Danmarks kæmper stod,
malte med sit hjerteblood
Danmarks liv og lykke.*

*Talte om de tunge år,
Danmarks ve og trange kår,
— Frejas Brysingsmykke.*

*Alle lytted' — alle tav,
når du stod ved Dybbøl grav,
— hjertet måtte banke.*

*Eller når af kilden klar
du i rige skåler bar
livets ord og tanke.*

---

*En af Danmarks kæmper faldt,
misted' livet, misted' alt,
stred og faldt med ære.*

*Sjælen gik som solen ned,
men står op i evighed
for i fryd at være!*

Bodil Lange.

Frihed og bundethed.

Mennesker, der er erfarne med hensyn til badning, påstår, at Vesterhavet er særlig godt at bade i. Vesterhavet er frisk, vandet er meget saltholdigt og har derfor en stærk opdrift. Vesterhavet kan imidlertid også være farligt. Bølgerne kan vælte frem og tilbage med uimodståelig kraft, og strømmen kan betyde en fare for livet, selv for en dygtig svømmer. På sine steder langs Jyllands vestkyst er disse forhold af en så farlig art, så ingen kan eller må gå ud i havet, med mindre han er fastgjort til et tov. Men når man er således sikret, så er det hele en fest: det salte skumsprøjt, de mægtige bølger, endogså den sugende strøm. For man har gennem tovet et sikkert tilholdspunkt derinde på den faste jord.

Det hundredår, der ligger mellem napoleonskrigenes slutning og verdenskrigens slutning, kan nok kaldes frihedsidéernes århundrede. Vide kredse kæmpede i frihedens navn næsten på alle livets områder. Nationer, som i århundreder havde levet under et fremmedstyre, havde gjort det i en halv bevidstløshedstilstand, hvorunder de havde levet i en sløv tilfredshed, vågnede op til klar bevidsthed om deres skæbne, og intet blev så dyrebart for dem som at vinde national frihed, national selvbestemmelsesret. Meget blod og mange tårer er flydt i den nationale friheds navn.

Politiske partier kæmpede i det 19. århundrede i frihedens navn. Stemmeret og frihed var løsenet. Arbejdet for frihedsidéen betød fremgang og efterhånden magt

for partiet. »På frihedens grund skal folket bygge dets fremtid.« Folkeklasser arbejdede sig efter tur frem i frihedens navn. Væk fra stavnsbånd, hoveri, fæsteforhold, fra nådigherrens retsforfølgning. Frihed fra alt dette. Videre: lad os blive fri for den lange arbejdstid, for organisationsforbud. I frihedens navn vil også arbejderhæren kæmpe. Og kvinden rejste frihedskravet; hun forlangte politisk frihed, erhvervsfrihed, frihed over sin person. I litteraturen og kunsten, i skolen og kirken skrev og talte man frihedens sag. Og så kom det da dertil, at en nordisk sanger gav hele dette frihedsbrus udtryk i de kendte linier:

Frihed er det bedste ord,
som på jorden findes,
ej i syd og ej i nord
bedre navn vi mindes.

Som en efterklang af dette mangetonige frihedsorkester, næsten som en karikatur, rejste den helt unge slægt frihedskravet efter verdenskrigens slutning. Man vilde være fri for arv og gæld, fri for fortiden. Man krævede frihed til at begynde forfra. Ikke mindst på det sædelige område krævede mange af ungdommens selvbestaltede ordførere frihed. I skolen, også i børneskolen, skulde eleverne bestemme, hvornår arbejdet skulde begynde, hvad der skulde arbejdes med, og hvordan der skulde arbejdes. Sådan skulde det være i frihedens navn.

Nu må man tro mig; jeg ønsker sidst af alt at støtte frihedsmodstanderne, hverken de åbenlyse eller de for-dægtige, og de tanker, jeg her fører frem, er ikke smittet af den kolossale humbug, som i folkefællesskabets og moralitetens og religionens navn har løbet frihedens og menneskelighedens venner over ende i vort sydlige naboland med anvendelse af middelalderens torturmidler. Når jeg undtager den syndige leflen for ungdommens

frihedsret, så mener jeg, at den frihedsbevægelse, som i det 19. århundrede gjorde sig gældende på det politiske, økonomiske og åndelige område, var fuldt berettiget. Der er vundet meget her, som ikke skal tabes igen. Men jeg vilde med mine ord gerne have frihedens venner til at *besinde sig*, ikke for at ængste os eller få os til at tvivle om frihedens betydning for samfundslivet og for det åndelige liv, men for at komme i det rette forhold til frihedskravet. Man kunde spørge sådan: Når friheden, vi har kæmpet for, er nået, hvad så? I, som har kæmpet for almindelig valgret, for politisk frihed og nu står ved målet eller nær ved målet, hvad vil I nu? I, som kæmper for social, for økonomisk frihed, I, som ganske vist er så langt fra det mål som nogensinde, men I, som håber at nå frem, hvad vil I gøre, når I har nået jeres frihedsmål? Og I, som kæmper for frihed på skolens og kirkens — kort sagt på åndslivets mange områder, hvad vil I gøre, nu da meget er opfyldt. Endelig: I, som præker frihed for arv og gæld, frihed mellem kønnene, hvad vil I gøre nu, da I faktisk har praktiseret et stort mål af denne frihed? Sådan kan man spørge, men man får næppe svar fra mange; de vilde komme i forlegenhed. Eller hvis de skulde svare, så vilde de sige halvt fornærmet: Ja, når friheden er nået, hvad er der så mere! Friheden i sig selv er en mageløs tilstand. Synger vi ikke: Frihed er det bedste ord, som på jorden findes. Hvad er der så mere! Jo, der er alligevel mere. Martin Andersen Nexø giver i bogen om sin barndom »Et lille Kræ« et meget rammende udtryk for, at det ikke er nok at sige frihed. »En dag jeg i den store bog læste om negerslaveriets afskaffelse, spurgte jeg far om, hvad frihed var. Jeg var ofte stødt på ordet og kunde ikke forbinde noget med det. »Ja, tag du og sig mig det,« svarede far leende, »for det har jeg ofte spekuleret over.« »Jamen der står, at negerslaverne fik friheden, var det da ikke noget godt?«

»Jo, det var det vel nok. Før skulde slaveejereren føde dem, enten han havde noget til dem at bestille eller ej. Men nu blev de ligesom os, for vi har også friheden! Når der ikke er noget til os at bestille, kan vi sulte. En bonde ser du kan jo heller ikke jage sine heste og køer ud, når han ingen gavn har af dem, men må pænt holde på dem og fodre dem, for dyrene har jo ingen frihed. Men vi har friheden, ser du, det er pokker til forskel.« Andersen Nexøs far var efter sin egen mening en fri mand, og hundrede tusinde af hans ligemænd er såkaldte frie mænd, og dog er de under et knugende tryk: rædselen for arbejdsløsheden og den materielle og åndelige nød, som følger dermed.

Når man i det 19. århundrede og et stykke ind i det 20. talte til arbejderne om glæde ved arbejdet, så forstod man, at en nødvendig betingelse for at føle denne glæde ved arbejdet var, at arbejdstiden blev indskrænket og arbejdsforholdene forbedret. Men rigelig frihed var ikke alene betingelsen for at kunne gå til de 8 timers arbejde med glæde, det var også betingelsen for at kunne leve med i et værdigt kulturliv. Forfatteren Erling Kristensen hævdede i fjor i en meget læseværdig kronik, at nutidens industriarbejderes store kundskabstrang og dannelsesstrang, deres viden og kultur, finder sin væsentlige forklaring i den kendsgerning, at arbejdsbyrden er blevet lettet og fritiden meget betydeligt forøget. Ensidigt og paradoksalt, efter min mening så ensidigt, at sandheden går for nær, hævder Erling Kristensen, at landbostanden på grund af dens urimelige hårde slid og lange arbejdstid er gået tilbage i dannelsesstrang og kultur. Oplysningen og kulturen står efter Erling Kristensen næsten i ligefremt forhold til fritidens længde. Det er efter mit skøn et skævt syn.

Men for industriarbejderens vedkommende er der jo lidt om det. Når vi nu ser tilbage til industriarbejdernes

første tid, kan vi alle se, at de havde næsten hele retten på deres side. Deres kår var slavekår. Men med den stærke lovprisning af friheden og den nedsættende tale om arbejdet kan det ikke undre os, at arbejdet efterhånden tabte dets sjælelige værdi. Der voksede en slægt op, som betragtede en næsten ubegrænset fritid som grundbetingelse for menneskelig frihed. Sådan var det.

Men nu er der mange, der føler og tænker anderledes. Når socialminister Steincke nu foreslår 40 timers arbejdsuge, så er der næppe mange, der glæder sig over disse udsigter, og man forbinder ikke dermed fagre drømme om mere menneskelig frihed. Men det er den hårde nødvendighed, som fremtvinger et sådant forslag. Der er sket eller er i færd med at ske en ændring i synet på disse forhold. Johs. Tonnesen siger: »Arbejdsledens frygtelige nød består dybest set deri, at mennesket føler sig overflødig, mister sin selvagtelse og bevidst eller ubevidst gør den opdagelse, at *et menneskeliv ingen værdi har, når det ikke skaber værdier indenfor en kreds af pligter*. Hvor ofte giver fortvivlelsen sig ikke udslag i de ord: Det er uudholdeligt, at ingen kræver noget af mig, og at jeg fra morgen til aften kan gøre, hvad jeg vil. Her har vi et sted, hvor en ny livsfølelse bryder igennem med magt: hvis friheden var et gode i sig selv, hvori mennesket helt var sig selv og havde nået livets højdepunkt, så var den arbejdsløse ved målet; men netop den arbejdsløse erfarer, at absolut frihed er døden, er udslettelsen af enhver menneskelig værdi, at der til at være menneske hører en orden, der paalægger os pligter, der kræver underordning, hengivelse, forsagelse og lydighed . . . . Hvorledes ordner vi samfundet, så enhver får en plads at stå på, hvor samfundet stiller sine fordringer til ham, og han får den følelse at virke til gavn for sine medmennesker. *Det er ansvar, der gør mennesket til menneske.*«

Lad være, at Johs. Tonnesen især taler ud fra tyske forhold, og han bruger tyske eksempler til at belyse sin tankegang, men det er alment, at friheden i sig selv er kun den negative side af sagen. Det positive er bundetheden. Den absolutte frihed i sig selv fører ud i et intet, i udslettelse. Den absolutte frihed betyder at kastes ud i havet, hvor bølgerne bryder, hvor strømmen suger, og hvor undergangen venter som det sikre. Det, der er fornødent i alle livsforhold, er faste tilholdspunkter, bundethed. På baggrund af stærk bundethed er friheden en kostelig værdi, men også kun på den baggrund. Lad os endnu engang tænke på mennesket i forhold til arbejdet, men denne gang tænker vi på bonden: gårdmanden, husmanden. Erling Kristensen har utvivlsomt ret i, at mange landmænd har en urimelig lang arbejdstid og slider meningsløst strengt. Det gælder vist ikke de unge karle og piger. De har snarere mere fritid, end vi havde tidligere. Men mange landmænd, navnlig mindre jordbrugere, slider så hårdt og så længe, så arbejdet betyder en streng byrde på legem og sind. Med fuldeste ret kan de fleste danske landmænd kræve lettere arbejde og mere fritid som en vigtig betingelse for menneskelig frihedsfølelse. Men den sparsomme frihed, de har, er så kostelig, fordi de kender til bundethed. Det er landmænds lykke, at de i et så vigtigt livsforhold som arbejdet kender til stærk bundethed, af lyst og nødvendighed. Er arbejdet end strengt, og er arbejdstiden lang, det er alligevel ikke det værste. Det kan medføre træthed; det bringer vist også ofte nogen bitterhed frem. Men det giver ikke den knugende ulykkes- og mindreværdsfølelse, som den arbejdsløse har. Landmanden møder dagen igennem en række påtrængende pligter i de allernærmeste forhold. Men netop derfor beholder han sit høje mål af selvagtelse og følelse af menneskeværd. Hans liv er til megen nytte. I Pearl Bucks fortrinlige bonderoman »Den gode

Jord« fortælles der om den primitive, uoplyste kinesiske bonde, Wang Lung; han har en knugende underlegenheds- og underklassefornemmelse. Han er ræd for de store i det fornemme hus, han er ræd for portneren med den guldtressede kasket og de gule knapper i trøjen, han er ræd for den rutinerede opvarter i tehuset, han er ræd for sine egne voksne sønner, som har tilegnet sig byens oplysning og levemåde og overlegne væsen. Wang Lung er ræd for alle dem. Men der er en grænse for hans frygt. Eller rettere sagt: der er et sted, hvor han står trygt, og hvor han trodser dem alle. Det er ude på hans jord, den gode jord. Her er han hjemme, her er han stærk; til den gode jord er han bunden i liv og død. Et menneske kan ikke undvære en sådan bundethed. Den fuldeste frihed kan blive en mands helvede, stærk bundethed kan være mands lykke og frelse.

Vi skulde imidlertid nødigt få den opfattelse, at frihed og bundethed er modsætninger, tværtimod; de kan høre meget nøje sammen. Vi kan se det tydeligt hos Morten Luther; han var i alle de afgørende livsforhold overordentlig stærkt bundet: til sit arbejde, til sit hjem, til Gud. Men just denne bundethed gav ham den kække frimodighed og den levende frihedsfølelse. Det kommer måske allerklarest frem i hans skrift »Et Kristenmenneskes Frihed«. I begyndelsen af dette skrift fremsætter Luther to tilsyneladende modstridende sætninger, nemlig: »Et kristenmenneske er en ganske fri herre over alle ting og er ikke undergivet nogen.« »Et kristenmenneske er helt og holdent en tjener og undergivet enhver som helst.« Når Luther her taler om et kristenmenneske, så tænker han på de få eller mange, som lydeligt eller i løndom bekender sig til Kristus, den korsfæstede, som Herren og Frelseren. For dem, der har Jesus til herre, skal Morten Luthers ord gælde: de er frie over alle ting og er ikke undergivet nogen. Luther gjorde selv alvor

af dette. Han trodsede verdslig og kirkelig lov og magt. Foran verdens mægtigste i Worms sagde han nej til deres krav. Han brød sig fejl om landsbyens og sognets og landets offentlige mening. Dette: hvad tænker og siger folk om mig, dette, som har skabt så mange kujoner, var Morten Luther ganske fri overfor. Men først og sidst tyede han til Gud for at hente kraft til at være en fri mand over det onde, som true ham. Han var en ganske fri herre over alle ting. Men gjorde denne omfattende og dybe frihedsfølelse så ikke Luther selvsikker og hovmodig; gjorde den ham ikke hensynsløs og bekymringsløs overfor alt og alle? Nej. Thi en absolut bundethed var stedse forudsætningen for hans frihedsfølelse. Han, som sagde: Et kristenmenneske er en ganske fri herre over alle ting, han sagde også: Et kristenmenneske er helt og holdent en tjener for alle og er undergivet alle. De, der tager sandhedsånden til vidne på, at Jesus Kristus er deres liv, de er gennem deres herre forpligtet til at være tjenere. Som deres herre og mester aldrig stod overfor noget menneske, om hvem han kunde sige: ham har jeg intet forhold til, ham har jeg intet med at gøre, men som han gav sig selv hen for alle, sådan er et kristenmenneske bunden i tjeneste til sit medmenneske. — Hvis et menneske da alligevel er hensynsløs overfor andre, er bekymringsløs overfor deres skæbne, så skyldes det, at han er ikke bundet stærkt nok til sin herre og dermed til sine medmennesker. I alle forhold gælder det om at være bundet, men bundetheden giver frihedsfølelsen baggrund og indhold. De mennesker, der har udrettet mest, vist også for frihedens sag, var stærkest bunden. Det var en mand som Morten Luther eller en mand som Oliver Cromwell. Der var mænd på Luthers tid, som stod over ham i begavelse, i kundskab og dannelse, i åndslivlighed, men det blev Luther, som blev reformatoren; ved ham blev der skabt tidehvert i

verdenshistorien, fordi han var bundet til Gud med de stærkeste bånd, så han var egnet til at blive den højeste udvalgte redskab. Der var mænd på Cromwells tid, som overgik ham i veltalenhed og politisk indsigt, i klogskab og dannelse. Cromwell var overtroisk og naiv; i enhver sejr, han vandt, så han Guds direkte indgriben. Som en gammeltestamentlig profet blandede han Gud og politik sammen, han var fanatisk og kunde være forfærdende grusom. Alligevel er det denne noget grove engelske bonde, som den dag i dag er det engelske folks helt. Uden for parlamentet har man rejst hans standbillede, ikke mange meter fra det sted, hvor Cromwell lod den hovmodige og upålidelige kong Karl den 1. bestige skaffottet. Foran folkets hus står han som folkets mand. Hvorfor har man givet ham denne plads? For hans karakters sjældne styrke. Ved ham bekræftes den almindelige regel, at det i politik mere kommer an på karakterstyrke end på omfattende viden. Cromwells karakterstyrke er så meget mere beundringsværdig, som han havde et livssyn, der kunde synes at rive grundlaget bort under hans fødder. Han troede fuldt og fast på forudbestemmelseslæren. Med sin lærefader Calvin troede han, at der var mennesker, som i Guds råd var bestemt til evig frelse, og der var mennesker, som var bestemt til evig fortabelse. Man skulde synes, at en sådan tro måtte tage kraften bort fra al opadstræbende higen, at karakteren måtte angribes i sit inderste, at en sådan tro måtte opfordre mennesker til at lade stå til. Men det blev ikke tilfældet med Cromwell, heller ikke med hans tilhængere. John Morley, for hvem hele Cromwells kristendomssyn var hårdt imod, siger i sin bog om Cromwell: ». . . Calvinismen fremkaldte hos dens tilhængere en ophøjethed af heroisk karakterstyrke, som aldrig blev overgået; mennesker, som følte sig selv ubønhørligt bundne, mennesker, som kendte sig ført af

en despotisk og usynlig evig vilje, har ikke desto mindre vist et tappert mod, en fuldkommen udholdenhed, en beundringsværdig selvbeherskelse og en jublende selvopofrelse.« Her, hvor mange vil finde, at Cromwell havde sin svaghed, fandt han just sin styrke. Hans stærke vilje, hans mod, hans brændende overbevisning, kort sagt: hans sjældne karakterstyrke kom af, at han følte sig bunden til Gud; en evig, almægtig vilje havde grebet ind i hans lille liv og gjort det til en tjeneste for Gud. Hvad enten Cromwell forhandler med udlandet, eller han taler til parlamentet eller hæren eller skriver til sine børn, grundtonen er altid denne: Gud har bestemt over os, han vil, at vi skal opfylde hans vilje. Cromwell vil være hans lydige redskab.

Med dette livssyn og med denne karakterstyrke og med en fast vilje til et stort mål af trosfrihed blev Cromwell en magtfuld folkets mand. Livet er fuldt af uforklarlige modsætninger. Den samme Cromwell, som med blodig hånd undertrykte Irland, stod alligevel som folkets frihedsværner, fordi han knækkede den despotiske og upålidelige kong Karl, fordi han kæmpede for protestantismens frihedstanker mod Roms autoritet, fordi han kæmpede for samvittighedsfrihed. »Vort kongeriges værdifuldste frihed er religionsfriheden,« sagde en af Cromwells samtidige. Cromwell havde netop den opfattelse og stred for den. Cromwell levede som Luther sit liv på et voldsomt oprørt hav; men han holdt bestandig ligesom i et tov, der havde et urokkeligt tilholdspunkt; deraf kom hans styrke og hans vældige indsats.

Lad os da slutte med at gentage Johs. Tonnesens ord: det er ansvaret, der gør mennesket til menneske. Men at jeg har ansvar vil jo sige, at jeg er bunden, især bunden i de vigtigste livsforhold. Gid vi måtte finde vort ansvar i vor gerning, at husbond, arbejdsgiver måtte føle sit ansvar og dermed være bunden, at arbejder, karl

og pige måtte føle sit ansvar og dermed være bunden. Uden denne bundethed er fritid og frihed ingen ting værd. I det politiske liv vil vi ikke miste eller se indskrænket den frihed, som er nået — tværtimod. Det naive råb på en stærk mand, en fører, som kan ordne alt, er tåbeligt. Det lyder meget godt, men vi får ikke den stærke mands styre, diktaturet, uden at det også ledsages af diktaturets midler. Og hvad det vil sige af råhed og brutalitet, det ved vi nu alle. Det mål af politisk frihed, vi nu har, skal ingenlunde indskrænkes. Men med den nuværende form for folkestyre er det allersidste ord ikke sagt. Det må være muligt at finde en form for folkestyre, hvor stemmeret og frihed følges af et ganske anderledes direkte ansvar, end tilfældet er nu. Som det er nu, træffes på grundlag af din og min stemme afgørelser, som jeg intet ansvar kan føle for. Men politisk frihed uden ansvar udhules og falder en skønne dag sammen. Politisk ansvar hos rigsdagsmand og vælger er, hvad vi hårdt tiltrænger.

Men allermest trænger vi til at erfare, at vi er sat ind i en tilværelse, hvor vi ikke kan bære os ad, som vi lyster i den hellige friheds navn; men i den tilværelse råder der evige love og ordninger, som vi ikke kan trodse, uden vi går til grunde. Alt hvad mennesker har skabt af teorier og love må vi tænke frit om og handle med, som vor samvittighed tilskynder os til. Men Gud har utvivlsomt skabt love og ordninger, som vi må føle ansvar overfor og være bundne til, om vi ikke vil gå under i lutter lyst og attrå.

Uffe Grosen.

Læs »Skálholt«!

På næstførste linie i Gudmundur Kambans firebindsroman fra Island, »Skálholt«, der udkom 1930—32, møder vi årstallet 1660. De fleste af os får straks biforestillinger om »det år, da enevælden indførtes i Danmark«, og vi fyldes samtidig med ubehag ved tanken om at skulle i lag med en roman fra en fjern og svunden tid, idet vi ikke uden grund har en fornemmelse af, at vor egen tid er så indviklet, at vi kun trænger til litteratur, der kan angive retningslinier for den. Imidlertid vil vi meget snart gennem læsningen af bogen få indtryk af, at den står os mærkelig nær, ja, at den virker mere »moderne« på os end adskillige bøger, hvis handling foregår omkring 1930.

Det er for så vidt underligt, som bogen, efter hvad forfatteren selv gør opmærksom på, er bygget over arkivstudier og ikke alene præsenterer os, naturligvis i oversættelse, aftryk af gamle dokumenter i gammeldags sprogform, men i det hele taget viser os mennesker under den tids vilkår og i den tids tankegang og hele væremaade. Det er ikke kun m. h. t. heksetro og den slags, vi føres tilbage til det 17. århundrede, men også i småtingene er dette århundrede til stede, som når det f. eks. meddeles om en af hovedpersonerne, en ung pige af Islands fineste kredse, at »hun er ødsel med undertrøjer, skifter endog én gang hver måned«! Alt dette tjener imidlertid kun til at gøre bogen sandsynlig for os; det bevirker ikke, at den bliver os uvedkommende; for der er andet og mere i den.

Som angivet i titelen samler bogens handling sig om Skálholt, det ene af Islands bispesæder, og er i de to første bind hovedsagelig en fortælling om Ragnheiður, Biskop Brynjólfurs datter. Hun og den unge præst, Daði Halldórsson, hendes lærer i øvrigt, holder af hinanden; men sladdereren får fat i det og forsimpler det naturligvis, så de groveste beskyldninger rettes mod dem. Til sidst går to, præsten og skriveren, til biskoppen og fortæller ham det hele, idet de, som folk i den slags situationer sædvanlig gør, foregiver de ædleste grunde til, at de kommer med den meddelelse, men i virkeligheden har de allertarveligste. Det ender med, at Ragnheiður foran kirkedøren i alles påhør må sværge sig fri af al denne løgn. Hun er klar over, at hun og Daði efter dette aldrig får biskoppens tilladelse til giftermål, og kærligheden til Daði, samt hadet til faderen, der har tvunget hende til edsaflæggelsen, bestemmer hendes handling over for Daði. Dagen efter vilde hun ikke have kunnet sværge sig fri, uden det havde været menéd. — På Braiðratunga, et stort herresæde, råder for tiden enken Helga Magnusdottir, der i slægtskab og venskab er nær knyttet til Skálholt. Hun bliver klar over sagen, får Ragnheiður til Braiðratunga, og her fødes Thórður, Ragnheiðurs og Daðis søn, uden at nogen, mindst af alle Skálholt, har vidst noget derom. Da man meddeler bispen det, går hans vrede over alle grænser. Ganske vist får han Ragnheiður tilbage til Skálholt, men Thórður sendes til Daðis hjem, og bispen tåler ikke, at Thórðurs eller Daðis navn nævnes. Daðis slægt ruineres ved de bøder, den skal give Brynjólfur paa grund af Daðis »Misfald«. Bispen »tilgiver« Ragnheiður, men lader hende være under bevogtning nat og dag. Hun forsøger at flygte; men det mislykkes efter en hidsig kamp med vogterne. Længselen efter Daði og Thórður nedbryder imidlertid Ragnheiðurs modstandskraft, så hun, da hun får »en sygdom

i lungerne«, efter et pinefuldt sygeleje dør. Med slutningen af andet bind går Ragnheiður således »ud af sagaen«; men hendes minde lever stærkt gennem bogens sidste halvdel, dels i folkesnakken, idet hun naturligvis for folk står som den, der i sin tid aflagde falsk ed, dels blandt hendes nærmeste, hvor hendes navn vedblivende kaster slagskygge. Af bispeparrets syv børn er de fem døde som spæde. Da der nu kommer bud fra England, at det eneste barn, de har tilbage, en voksen søn, også er død, virker det så voldsomt på bispinden, at hun bliver syg og i sin sygdom beder om at måtte se Thórður, og for hendes skyld lader bispren ham hente. Senere, da bispinden er død, bliver denne dreng, som nu bliver på Skállholt, bispens eneste glæde, og han gøres til den rige biskops rette arving. Men den samme sygdom, der har taget livet af bispens syv børn, rammer også Thórður, så han dør inden den voksne alder. De sidste år, biskoppen lever, er han en ensom mand.

Hovedinteressen hviler i denne bog på biskoppen og hans datter. Det er Brynjólfur, Ragnheiður ligner i begavelse. »Gud i himlen, hvor hun er begavet, denne unge kvinde, ak, hun er alt, hvad fuldkomment er,« tænker Daði om hende på et så tidligt tidspunkt, at han ikke tør tro, hun har noget til overs for ham, og i denne karakteristik er alle enige, hendes far indbefattet: »Datteren var således udrustet fra Guds og naturens hånd, at biskoppen ikke ønskede hende stort anderledes. — — Det var næsten til at undres over, at hun havde fået så skarp en forstand, thi hvad skulde en kvinde egentlig bruge den til?« Også karaktermæssigt ligner Brynjólfur og hans datter hinanden. De er lige stolte og lige viljestærke begge. »Han holdt ikke af at tænke på, hvis deres viljer engang skulde krydses.« Det er der oprindeligt heller ingen udsigt til; for Ragnheiður er »en lydig og elskelig datter«. Stoltheden er endnu som »en skjult

glød, fordi hun er så glad af sind.« Sit eget og datterens temperament skildrer bispen i følgende: »Oven på omhyggelig overvejelse kom ilsnar handling«; men det synes os, som det passer endnu bedre på hende end på ham; for mens hun altid er behersket, er han — ikke ofte, men undertiden — hidsig, og hidsighed falder næppe sammen med »omhyggelig overvejelse«. Lige lidenskabelige er de begge; ellers vilde det være vrøvl at tale ikke alene om hidsighed, men om beherskelse; man kan ikke beherske ingenting.

Ragnheiðurs skæbne bestemmes, da man tvinger hende til edsaflæggelsen. Der mødes to synspunkter: det 16. århundredes, deri indbefattet kirkens offentlige mening, og så det, som Kamban kalder »det menneskelige urinstinkt«, det, der rejser sig i Ragnheiður. Efter første synspunkt har »Gud givet eden« som et våben til at slå sladderen ned og stå fri i verdens øjne. Efter det andet er edsaflæggelsen et »åbenbart brændemærke for hele livet«. Biskoppen, der repræsenterer det første, siger til Ragnheiður efter edsaflæggelsen: »... for Guds og menneskers åsyn stod du i dag ikklædt din uskyldigheds skrud.« Og Ragnheiður svarer ud fra det andet: »Jeg stod nøgen for hele landet,« idet hun føler det som en voldsom krænkelse at skulle være nødt til på en sådan måde at udtale sig om, hvad der burde være hendes private sag, og således, at hun ikke kan vedkende sig sin kærlighed til Daði. Det, der sker, er simpelt hen, at kirken som håndlanger for den offentlige mening anvender tortur, ikke en legemlig, men en sjælelig mishandling. Det sker som altid i retfærdighedens, i »det rigtige«s navn. Torturens sædvanlige virkning er, at de svageste underkaster sig, mens de stærkeste forskanser sig i trods; den udebliver ikke, og her er der tale om en af de stærkeste. Og dog, havde Ragnheiður kun været et menneske i trods, saa var vor interesse for hende

snart dalet; thi således kan en i sjælelig henseende meget tarvelig udrustet forbryder være. Men hendes videre handling over for Daði er ikke først og fremmest dikteret af det negative: at trodse faderen, kirken, den offentlige mening, kort sagt, alt, hvad der har magt, nej, den er udsprunget af den positive følelse — der vel at mærke er ubevidst for hende, idet den ligger skjult i hendes kærlighed til Daði — at hun og Daði kan gøre livet værdifuldere for hinanden, og at det derfor ikke alene er deres egentlige menneskeret at have lov dertil, men at det i dybeste forstand er deres pligt at gøre det. Derfor er der over hende en mærkelig ro; hun handler i overensstemmelse med det centrale, selve midtpunktet, i hendes sjæl; derfor går hun tryk, skønt hun skal slås med omtrent alt det, der er hendes verden. »Guds herlighed tynger min samvittighed«, siger hun engang, og hun siger det *ikke* i anger, snarere, som er det hende, ikke de andre, der kender livets herlighed — der også er »Guds Herlighed«, eftersom hun tror, han har skabt den — og den »samvittighed«, der bærer denne viden, må blive anderledes end de andres. Gang på gang fortæller verdenshistorien om mennesker, der religiøst set i en sjælens ro fulgte deres egen bane, selv når verden rejste sig mod dem. Her kommer Kambans bog og påstår, at mennesket, indstillet på et helt andet område, kan stå ligesådan og med ikke mindre ret og styrke. Ragnheiður kender ikke vaklen, hverken over for Dadi eller Thordur — eller Faderen. For de første kan hun give livet, om det forlanges; Faderen hader hun til det sidste. »Tror du, der findes kirketugt i helvede?« råber hun til ham, kort forinden hun dør. Gang på gang påtager digtningen sig den opgave at vise, hvordan det, der af alle stemples som ret, kan være det modsatte. I Victor Hugo's »De elendige« er der en politimand, Javert, for hvem det højeste i verden er Frankrigs lov;

men da han et liv igennem har tjent denne lov, kommer han til at stå over for et tilfælde, hvor han må handle imod den, hvis han ikke skal foragte sig selv, hvor han med andre ord opdager en lov, større end Frankrigs lov, skimter en retfærdighed — — — —, der går i modsat retning af menneskenes skøn. I »Skálholt« spørges der om, hvorvidt det er rigtigt, at menneskelige foranstaltninger forstyrrer menneskelig lykke, vel at mærke en lykke, der ikke behøver at tages på andres bekostning. Javert fandt en moralens lov, der gik foran den juridiske, Ragnheiður fandt, som før sagt: ubevidst, en enkel, klar lov, grundfæstet i selve menneskets væsen, en lov, der gik foran gængs moralopfattelse. Men det skal ikke glemmes, hvem Ragnheiður — og Daði — er: mennesker med vilje til at tage ansvar, med mod til at lide, mennesker af karakter, af holdning; ellers vilde det hele have været ganske anderledes, og ellers vilde Ragnheiður heller ikke have været den tragiske skikkelse, hun er; »det tragiske er,« som en forfatter skrev for nylig, »et kvalitetsbegreb.«

For at forstå biskoppen må man vide, at han, så langt fra at være nogen ond mand, er en af Islands højest agtede, mest afholdte mænd og ikke uden grund. Ham er det, der optræder med kraft, klogskab og uforfærdethed over for det fremmede danske styre; ham er det, der får orden i en mængde af Islands sager; ham er det, mange mennesker går til for at få råd og hjælp. Skønt han er et menneske af orden og retfærdighed og derfor som skabt til at styre, kan han i mange enkelttilfælde være forbavsende skånsom. Man vil også huske hans uvilje mod heksebålene. — Men dette med Ragnheiður giver ham det slag, han aldrig forvinder. Hende holdt han mere af end af alle andre, og »Daði havde han kærest af alle sine svende« (uden at han dog nogen sinde havde kunnet tænke sig at gifte Ragnheiður med

ham, det var Daði ikke storartet og rig nok til). Andre kan han tilgive, men ikke dem; i alt fald hader han Daði livet igennem, ja, »dette had vil han tage med sig ind i evigheden,« og hans tilgivelse over for Ragnheiður er kun halv og altså ikke nogen tilgivelse. »Den var han værst, som han elskede mest.« Intet vil han i sin sorg og vrede vide af Ragnheiðurs følelser, ikke engang m. h. t. Thorður. Senere bliver denne dreng, da han længe efter sin mors død hentes til Skálholt, det kæreste, biskoppen har, til sidst det eneste. Men også her er Brynjólfur en forunderlig blanding. Han kan ikke for noget tænke sig at skilles fra Thorður; men lige så lidt som det faldt ham ind at tænke på andet, end at det var rigtigt at skille Ragnheiður fra det lille barn, lige så selvfølgelig er det senere for ham at skille den nu større Thorður fra Daði, så han selv kan have ham. Ikke engang da Thorður ligger for døden, sendes der bud efter Daði. Til sin sidste stund tvivler Brynjólfur ikke om, at det var ham, der over for Daði og Ragnheiður havde ret. Han ser ikke, at deres »synd« var hans egen: dette, at han på det skæbnesvangre punkt, edsaflæggelsen, stillede et umenneskeligt krav til sin datter. Her gælder det, som en dansk forfatter siger, at »ingen dom gør ret, førend menneskene ser en handling som kim.« — Men er Brynjólfur end streng og hård, så er dog hans skæbne trist. Man vil nemlig ved gennemlæsningen af bogen lægge mærke til, hvordan han udvikles, så han bliver ringere, især da han bliver gammel. Livet igennem kalder medgangen på det mildeste og bedste hos ham, modgangen på det strenge, hårde, bitre, og til sidst, da også Thorður er taget fra ham, tager det hårde overhånd, så det endogså giver sig udslag, når han handler med fattigfolk o. s. v. »Han var støbt af ædelt malm. Medgangen havde beriget ham og modgangen forringet ham — ikke omvendt.« Måske er her netop et af de punkter, hvor bogen

stemmer med moderne tankegang. Det har længe nok været sagt, at modgang gør folk bedre. Det turde i de fleste tilfælde være modsat.

Det må her, så fristende det end kunde være, undlades at sige noget om de andre skikkelser i bogen. Dog er der en, der må omtales, og sikkert vil det gå sådan for en og anden af bogens læsere, at skønt hun ikke er »hovedperson«, virker hun allerstærkest. Det er Helga på Braiðratunga. Det er, som hun står vor tid nærmere, eller rettere, det er, som om vi, når vi læser bogen, får en fornemmelse af, at det vilde være godt, om mange var som hun — men at der er langt igen! Nu må man ikke tro, at Helga ikke hører d. 17. årh. til. Der kan f. eks. henvises til den kostelige scene i begyndelsen af bogen, hvor Helga skælder sin egen datter og Ragnheiður ud, fordi de er gået »med hele kroppen ned i vand,« altså gået ud at bade. »Voksne, fromme piger!« Nej, det står der stor forargelse af! Men hendes evne til at hjælpe og forstå mennesker, der er i nød, også sjæleligt, er så stor, at den skærer gennem alt, hvad hendes samtidige tænker og mener og foretager sig. Hendes varme sindelag er forenet med praktiskhed og realitetssans — og med et forunderligt mod. Braiðratunga er et af de steder, hvor alle gerne vil være. »Bispeddatteren på Skálholt ønsker, når hun selv må få et hjem, at det da må blive som dette hjem på Braiðratunga« — og dette ønske kommer næppe alene af, at Braiðratunga er den smukkeste gård i landet. — Da Ragnheiður skal aflægge eden, indfinder Helga sig i Skálholt. Hendes sikre instinkt slår ikke fejl: det er bedst, hun er i Skálholt den dag. Og Ragnheiður tænker: »Det er så underligt med denne kvinde, der udgår tryghed fra hendes person.« Kun een gang — senere — ser vi hende vige tilbage i rædsel. Det er det øjeblik, hvor hun tror, Ragnheiður har svoret mened. Da hun

bliver klar over, det ikke er tilfældet, er hendes stilling klar: hun må hjælpe Ragnheiður, og denne uhyre vanskelige opgave kunde kun et menneske af hendes støbning klare. Man beundrer hendes klogskab og uforfærdethed, hendes rådsnarhed og hendes praktiskhed, hendes uselviskhed og hendes tålmodighed mod Ragnheiður, men alligevel — størst er Helga, da hun drager til Skálholt og forsøger at stemme bispen mildere, da hun går så vidt, at hun for at redde hans eget barn (Ragnheiður) fra hans vrede fortæller ham det om sig selv, hun ellers aldrig vilde have fortalt nogen. Saa ubegrænset tager hun en opgave paa sig. Det er *hendes* broder, der siger nej til Islands fineste embede, fordi han, hvis han får det, vil blive nødt til at stadfæste domme over folk, der overgives til heksebålet o. lign. Han og Helga står som menneskelighedens repræsentanter, begge, men ifølge bogens handling mest hun, tegnet med klarhed og skildret således, at det ikke skader at se det, selv i året 1934, hvor der hist og her i verden sker et og andet, der ikke er det mindste bedre end heksebål og kirketugt.

Ragnhild Bonde.

Om højskolen.

En radiotale.

Når Grundtvig i et af sine foredrag skulde sige, hvad der bl. a. fattedes Danmark, brugte han følgende ord: » . . . det er en stor skam . . . ej at indse, at hvor folkelighed i vore dage skal trives . . ., der må snarest muligt, heller i dag end i morgen, oprettes en folkelig . . . højskole, eller da navnet her gør lidet eller intet til sagen: en oplysningsanstalt, åben for hele folkets ungdom, hvor naturligvis folkets modersmål har enevoldsmagten, og hvor den simple, men store opgave er: at oplyse folket om dets egen natur, dets fædreland og forfatning, kræfter, midler og sande tarv til fælles bedste.«

Her bliver det sagt så omfattende og dog så klart og skarpt, hvad Danmark havde behov: en skole for det fælles danske, for det folkelige. En skole efter folkets natur og ånd. Ikke en stump populær-videnskabelig real-skole, ikke en talerstol for en mands moralske fornemmelser, ikke en række nye prækestole, men kundskabsrige og vågne danske kvinder og mænd foran dansk ungdom. På denne ungdom skal der kaldes. At den må tage det fælles danske til hjerte: modersmålet, minderne, landets natur, folkets sag.

Man har i Sønderjylland det udtryk: Sønderjylland skal vindes på ny i hvert slægtled. Det ord tør bruges i lidt ændret og udvidet betydning. Ungdommen skal bestandig vindes for Danmark; det danske skal blive en

magt, en autoritet, i de unges sind; sker det, da leves der et fyldigere og rigere liv; thi da lever vi efter vor natur, som er vort folks, vor stammes.

Den kraftigste streng på højskolens instrument er den danske. Den blev stemt af Grundtvig. Den spiller vi på daglig i højskolens hovedfag: danskundervisningen; den klinger flere gange om dagen, når vi indleder timerne med at synge vore herlige gamle og nye sange til Laubs, Carl Niensens, Th. Ågård's eller Oluf Rings melodier. Den danske streng skulde også klinge her i foredragssalen, når vi fortæller om de tusind hænder, som ryddede og dyrkede Danmarks jord, som byggede de tusind hjem, der trofast holdt ud, når nød og fare truede vort fælles hjem. Med lige skarp front mod en anmassende nationalisme og en farveløs og åndløs verdensborgerlighed søger vi at låne mæle til Danmarks egen røst, som den har lydt gennem meget af det »fædrene har kæmpet« for og »mødrene har grædt« for.

Men blev den danske tone højskolens kraftigste, kom der tidligt til at lyde sammen med denne en anden tone, som især Kristen Kold formåede at give ren og dyb klang. Han og mange andre af højskolens mænd havde en lydhør sans for de personlige spørgsmål, som lever længst inde i unges sind. Måske betyder de spørgsmål allermest for unge. Som en af nutidens forfattere udtrykker det: »Det ungdommen evig og altid søger, er det samme: hjælp i den fortvivlelsens kamp på livets og dødens grænseland, der påtvinges indvendig fra i den højst risikable affære, som livet er.« Det gælder om at hjælpe den ungdom, der spørger, til rette i de væsentlige livsforhold, det vil sige i forholdet til Gud og i forholdet til min næste.

Den ungdom, der spørger! Hvad spørger højskoleungdommen om? Jeg nævner nogle karakteristiske spørgsmål. Hvad er årsagen til den store arbejdsløshed?

Kan krig afskaffes? Kan en kristen forsvare at gå i krig? Eller en anden gruppe spørgsmål: Er det gamle testamente sandhed, eller er det kun myter og sagn? Er bibelen fejlfri? Er det nødvendigt med tvungen religionsundervisning? Eller en tredje gruppe spørgsmål: Kan jeg altid stole på, at samvittigheden fører til det rette? Hvad skylder man kammeratskabet? Hvad er dannelse?

Jeg må tilføje, at disse spørgsmål næsten altid formes således, at der spørges om lærerens stilling til den pågældende sag.

Redaktør Dahlerup spurgte mig før, om højskolen har forandret sig meget; er nutidens højskole meget forskellig fra den oprindelige højskole? Dette spørgsmål kan der ikke svares på med et ja eller nej. Højskolen har lidet eller intet af en institutions upersonlige og trægt foranderlige karakter. I det rent ydre ses det af en meget bølgende udvikling; højskoler opstår, og højskoler nedlægges. Siden den første højskole i 1844 oprettedes i Rødning har vi i Danmark haft 160 højskoler, dog aldrig på een gang, men heraf er de 100 igen forsvunden, kun ca. 60 er tilbage. Den enkelte højskoles historie er som regel også meget bølgende. Den enkelte højskole blomstrer til en tid, sygner måske så hen, lever kanske op påny eller dør helt. Ofte har retsindige mennesker meget svært ved at forstå denne usikkerhed, der kan tage præg af ren vilkårlighed. Men højskolens bevægede historie understreger, hvad kyndige godt véd, at denne skole som næppe nogen anden skoleform er knyttet til de enkelte mænds og kvinders indsats. Med skiftende ledere skifter højskolen derfor også i nogen måde karakter. Den er mindst af alt institution. Jeg vil dog gerne understrege, at skolernes usikkerhed følges heldigvis ikke af en tilsvarende usikkerhed i den samlede elevtilgang; denne er forholdsvis konstant. Hvad arbejdets præg før og nu angår, vil jeg gerne sige følgende: Mens flere af den ældre

højskoles mænd havde den store nådegave at kunne tale historisk-poetisk, må nutidens højskolemænd tale mere sagligt. Yngre højskolemænd henter samme næring af historien og poesien, men historie og poesi indgår ikke i vort sind den organiske forbindelse som hos de ældre. Det er mere »tingenes tale« end deres tolkning, der bevæger vort sind. Og vi synes at have erfaret, at mindets røst taler stærkt til vore elevs sind, selv om poesien søde og klangfulde røst ofte mangler. Elevernes, især karlenes, udpræget nøgterne indstilling har nødt os til en saglig behandling af problemerne. I forbindelse hermed må det også understreges, at nutidens højskole er mere direkte orienteret mod nutiden, i den nyeste historie og i samfundets brogede spil henter vi de fleste af vore emner.

Men forskellen mellem fortid og nutid er mere overfladisk end dybtgående. Tiden bestemmer til dels undervisningens emner, lyskeglen kan derfor drejes til belysning af forskellige livsområder, men lysstrålerne vil altid finde deres brændpunkt *der*, hvor livet kæmper dets kamp mod døden i dansk ungdom. Derfor er der noget tidløst over højskolen. Een gang sat ind i vort folk vil denne ungdomsskole bestå, i medgang og modgang; den vil bestå, så længe et folkeligt Danmark har brug for dets sønner og døtre; den vil bestå, så længe folkets ungdom af trang søger forståelse af livet og udrustning til at leve det. Ungdommen vil søge den skole, fordi den der som næppe noget andet sted får lykkelige betingelser for at opleve et kammeratskab af livsvarig betydning.

Men højskolen vil især bestå, fordi der i enhver slægts ungdom vil findes unge mænd og kvinder, som drives frem af ideel uro efter at forstå livet i dem og omkring dem og derved dygtiggøres til livets tjeneste. Som Københavns tidligere skoledirektør Niels Bang sagde om højskolens grundtanker: »Der er (da også)

over dem en simpelhed og sundhed, som giver dem almengyldighed. Der gives ikke den civiliserede nation, i hvilken der ikke — i alle samfundsklasser — vokser en kreds af ungdom op, landets bedste, som på et eller andet tidspunkt gribes af en ideel uro; det menneskelige livs problemer, de personlige og sociale, trænger på, indefra og udefra, og tvinger til tænkning over livet og ens forhold til livet . . .

Højskolen har, netop fordi den er en ungdomsskole og en fri skole, til hvilken man frivilligt søger, lykkeligere betingelser end nogen anden skole for at skabe det excelsior i sindene, som bør være al opdragelses højeste mål.«

Uffe Grosen.

Omkring gymnastik-jubilæet på Vallekilde folkehøjskole 1934.

Før den kristne folkeopdrager højskoleforstander E. Trier i Vallekilde var udgangspunktet for al hans virksomhed dette: Mennesket skabt i Guds billede, bestemt til at ligne ham.

Menneskelivets gåde er den, at det tilhører to verdener: åndens evige og naturens timelige verden, dog således, at det åndelige altid skal have højhed og forret i enheden.

Da Trier gennem Grundtvigs ord og Kolds eksempel følte kaldet til at blive højskolemand, var det helt den åndelige side af mennesket, hans gerning tog sigte på. Han vilde — som Kold udtrykte det — oplive og belyse de unge; gennem ord og omgang vilde han prøve at lukke hjærterne op for den livskraft, der gennem ordet kunde fra åndens evige verden nå ind i og modtages af det åbne sind, i hjertet, i menneskesjælen. På den måde skulde mennesket vækkes, oplives og styrkes til i lys at vandre fremad mod det mål, livets Gud havde sat det: en gang at blive ham lig.

Et lidt dybere kendskab til Triers liv gør dog én opmærksom på, at han i denne virksomhed tit følte sig uklar og urolig over, hvordan han under alt dette skulde komme til rette med natursiden, legemsiden i de unges tilværelse, den lå foreløbig hen fuldstændig brak, for den kunde han ingenting udrette eller foretage sig, ti den

geværexersits, de små marchture eller lignende, som han prøvede, så han godt, var af liden eller ingen betydning.

Den åndelige opdragelse havde han glimrende greb på; men mennesket var jo både ånd og natur, og natur-siden og dens fremhjælp stod han hjælpeløs overfor. Denne omstændighed skimtes ofte i hans betragtninger fra den tid.

Da møder han den svenske gymnastik, som den var formet af P. H. Ling, og han forstod, at her var en hjælp langt ud over, hvad han nogensinde havde drømt om, der kunde findes.

Det var en af hans lærere, fynboen cand. polyt. N. H. Rasmussen, der gjorde ham opmærksom derpå.

Henrik Ibsen former et sted sine erfaringer, sine tanker i de berømte linier (citeret efter hukommelsen):

»Salig den isse, som begejstringens ørn har svævet over på de brede vinger.«

Det er stærke — meget stærke ord, de stærkeste vort sprog ejer. »Salig« siger han. Et stærkere ord findes der ikke til at udtrykke den erfaring, fryd, ja jubel, der findes i det at have følt, hvad det vil sige, at ørnen, åndens fugl og sindbillede, daler ned over ens isse, d. v. s., at livskræfterne fra åndens evige verden strømmer ned i et åbent modtageligt menneskehjærte, viser det sit kald, og opflammer mennesket til dåd og bedrift.

Hænder dette, da griber Saga sin tavle og griffel, for nu skabes der historie.

Det falder ikke i enhvers lod at opleve den salighed; men måske har vi i vort liv oplevet at se eller møde en af disse udkårne, der har lyttet til ørnevingernes sus; og da har vi undret os.

Jeg har i mit liv mødt sådanne, og de møder har altid grebet mig dybt. Jeg vil her fremdrage mindet om og navnet på en sådan mand: ovennævnte N. H. Ras-

mussen. Et sjældent menneske, en mærkelig personlighed, en af dem, hvoraf der ikke bruges tolv til et dusin.

Allerede fra sin tidligste ungdom ejede han den fineste og mest udviklede sans for, hvad vi den gang kaldte med den danske benævnelse: legemsøvelser. Dette var så meget mere mærkeligt, som han egentlig ikke selv var skabt som en fin gymnast. Hans høje, stærkt byggede, noget knoglede skikkelse var lidt for stiv og tung. Men øvelserne og deres betydning for ungdommen, det forstod han som få eller måske ingen her hjemme den gang.

Han var ikke gymnastiklærer her ved højskolen. Det var en anden; men sidde ledig og med hænderne i skødet og se på de henved 200 unge mænds øvelser, det var ham en umulighed, han måtte have fingre i dem. Om dagen, når skoletimerne fulgte slag i slag efter hverandre, kunde han ikke komme til, men så tog han natten til hjælp, talte med de enkelte elever, og det utrolige skete, han fik dem til at stå op om morgenen eller natten kl. 5, gå ud i det kolde, halvmørke, gamle øvelseshus og dér øve sig under hans ejendommelige ledelse i den gamle, mangelfulde gymnastik.

Rasmussen havde ingen foredragstimer på skolen; at holde foredrag lå ikke for ham; men han var samtaltens fødte mester, og fik han først i samtalen fat på én, så skulde man tage sig i agt, om ikke gnisterne af den ild, der luede i ham, forplantede sig til en selv. Jeg kender dette af erfaring.

Denne mand var det, som under et besøg i Sverige i 1882 og 83 mødte legemsøvelser i den vidunderlige form og efter det videnskabelige læresæt, som Pehr Henrik Ling dér havde skabt dem mellem sine landsmænd. Og det greb ham som en åbenbaring fra en højere og herligere verden. Ja, her var netop det, han hidtil famlende og usikkert havde anet. Nu lød suset af ørnevingerne

over hans isse. Kaldet mødte ham. »Kanske skal det være mig, der bringer den gymnastik over til Danmark,« sagde han til sin ældre ven og medlærer ved højskolen i Vallekilde, Andreas Bentsen. Ja, dette skulde blive hans livs bedrift.

Men var det muligt at udføre dette kæmpeværk?

At han selv først måtte til Stockholm og dér gennemgå centralinstituttet, var han snart klar over, men han måtte også have gode hjælpere, for da måtte det gamle, tarvelige øvelseshus i Vallekilde afløses af et nyt og stort med ny og kostbare redskaber. Her blev det Bentsen og især højskolens forstander Ernst Trier, der, opflammet ved Rasmussens breve, med hele sin vældige energi tog denne opgave op. Penge havde han ingen af; men han gik til sine mange venner, og de hjalp ham. Ja, der skulde mange penge til, først i dyre domme købes byggeplads af naboen og dernæst: udfra hele sin indstilling kunde Trier ikke tænke sig et sådant hus opført, uden at det måtte præges af kunst. Han fik nu sin yngre ven, arkitekt Martin Nyrop — senere Københavns Rådhus' bygmester — til at bearbejde den tegning, som Bentsen foreløbig havde givet udkast til. Huset blev opført over et svensk motiv: et træhus med stærke, levende farver, en værdig ramme om Lings svenske gymnastik.

Den unge, norske kunstner Louis Moe fik overdraget at udføre et maleri, som Nyrop efter Triers ønske havde afsat plads til over indgangsdøren: den unge asagud Tyr, der i selvforglemmende offervillie er rede til at ofre sin højre hånd for at redde Asgård: åndslivet fra undergang.

Forbilledet for den mandlige ungdom.

Og Trier fik billedhuggeren Karl Hartmann til at udføre en kopi af ungdomsvennen Schierbecks skønne billed-relief af de tre valkyrier, som, idet de hensvæver over valpladsen, vinker og kalder mændene ind til den livskamp, som de »ædles æt« bestandig, slægt efter

slægt må tage op. — Det skønne kunstværk fik plads på indersiden af øvelseshusets vestgavl.

Og Trier fik endvidere digterpræsten J. Chr. Hostrup til at skrive sin uforlignelige ungdomssang: »Vi fik ej under tidernes tryk . . .«, båret frem til tonerne af den herligste svenske march.

Til fastelavn 1884 var alt i orden til indvielsen; men her skal jeg blot minde om vor opvisning. Jeg var fløjmand, og vi marcherede i rodemarch fra omklædningsrummene gennem de to store fløjdøre ind i salen, svingede til venstre op mod den østre gavl, hvor Trier, Hostrup, Poul la Cour og mange, mange flere sad oppe på endepallen og så ned over os. Trier havde i snesevis indbudt landskendte mænd til opvisningen. Vi sang de to sidste vers af Hostrups sang, og den første opvisning i Lings gymnastik i Danmark foregik under en højstemt opmærksomhed og en endnu højere spænding hos alle os deltagere; men vi syntes, den lykkedes.

Jeg mindes endnu, hvordan jeg dagen før festen sad ovre i min stue, da den unge forfatter Vilhelm Olsen, gammel elev fra Vallekilde, trådte ind for at vise mig en sang til festen, som Trier havde bedt ham om at skrive. Den skulde have begyndt således: »Træd an, træd an til prøvetag for ærens skønhedskrans«. Trier havde dog ikke været tilfreds med sangens to første ord; de smagte af den gamle gymnastik. Vilhelm Olsen måtte da ombytte ordene til: »Stil op, stil op til prøvetag«, hvad han for resten selv var misfornøjet med, da han syntes, der var mere kraft i »træd an«.

Men sådan blev det nu. Sangen var både smuk, klangfuld og poetisk; men den nåede desværre ikke at slå igennem, og nu er den vel glemt. Den findes trykt i »Højskolebladet« nr. 33, årg. 1884.

Vilhelm Olsen havde endvidere med sig en dansk oversættelse, han havde foretaget af svenskeren Herman Sætherbergs idrætssang. Oversættelsen begyndte således:

»Styrkeprøvens strænge dyst
er en ynglings liv og lyst,
den kan ham opmande.
Sundhed blusser i hans blod;
glæde, kraft og ungdomsmod
i hans bryst sig blande.«

Det var N. H. Rasmussen, der så meget havde ønsket en god oversættelse af denne sang, som han var bleven opmærksom på i Sverige. Men nu gjaldt det om at skaffe en melodi til den. Dette lykkedes i den elvte time: Sammen med Triers familie i Skamstrup var der kommen en ung musiker, kapelmusikus Ludvig Holm. Ham satte Trier til at komponere en march til sangen. Holm vred og vendte sig; men Trier var ikke til at modstå, og lørdag aften havde han den færdig. Den blev straks indøvet og næste dag sunget. Lysthavende kan finde både sang og melodi trykt i »Højskolebladet« nr. 33, årg. 1884.

Denne Sætherbergs sang holdt sig nogen tid i Vallekilde; men så døde også den hen. Det var, som om ingen anden selv nokså god idrætssang kunde trives i det ny øvelseshus ved siden af Hostrups ungdomssang.

Denne sang blev sunget hver eneste dag vinter efter vinter; men således, at vi sang kun to af de noget lange vers til vor taktgang. Om mandagen begyndte vi med de to første, om tirsdagen fulgte de to næste og om onsdagen de to sidste. De tre sidste dage i ugen gentog dette sig.

Fra Vallekilde gik sangen så sin sejrsgang ud over Danmark og kom hurtigt ind i de fleste sangbøger. Den syntes uopslidelig i de unges rækker; og hvor mangfol-

dige gange har den ikke dannet udgangspunkt for de ordførendes mer eller mindre vellykkede taler.

Som »et kuriosum« blandt disse taler mindes jeg én, der blev holdt af en ung student, der blandt en skare kammerater en gang i disse år fulgte Hostrup til Vallekilde.

Han sammenlignede universitets-lærerne med højskolens dito. Der var, sagde han, en mægtig forskel; begge kunde synge med ord fra Hostrups ungdomssang: »Lære ret at gøre lyst, hvor vi sætte vor fod«. I højskolen skete dette, fortsatte han, ved, at elevernes ansigter kom til at lyse af nyt livsmod; men på universitetet skete det ved, at tilhørerne forsvandt fra auditoriet. De fleste forelæsninger var nemlig bundkedelige. Hans sammenligning fremkaldte stor munterhed blandt os tilhørere. Dog var der nok enkelte studenter, som bagefter satte taleren strengt i rette for hans ironiske ord.

Nu i år ved selve vor jubilæumsfest lød Hostrups ungdomssang med overvældende kraft og begejstring fra det fynske gammelmandshold. Det virkede rent ud betagende. Det var næsten, som om Hostrups ansigt med det så milde indtagende smil, således som det på hin første indvielsesdag havde lyst fra pallet ned over os, da vi første gang istemte hans sang — igen dukkede frem for sjælens øje.

De halvtredsindstyve år havde ikke slidt på Hostrups ungdomssang.

Et andet minde fra samme sommer knytter sig til Tyrsbilledet. Moe havde den gang ikke plads i sin lejlighed til dér at udføre det temmelig store maleri. Han fik da lov til at indrette sig et atelier i Triers svigerfaders, Troels Marstrands lejlighed i Forhåbningsholms allé på Vesterbro. Marstrand var taget ud i en sommerlejlighed på Strandvejen, og hans lejlighed stod tom med

undtagelse af gæsteværelset på loftet, som jeg beboede. Jeg havde således lejlighed til daglig at se Moe i arbejde. Tyr's skikkelse faldt ham meget besværlig at få frem. Trier havde udtrykkeligt villet gøre gældende, at Tyr var meget ung, kun 17, højst 18 år. Dette bestemte ønske af Trier kom Moe noget på tværs, for han havde tænkt sig ham, i lighed med, hvad andre havde fremstillet, som adskillige år ældre. Men Triers ønske kunde han ikke komme uden om, og han havde da også en forestilling om, at Trier havde ret; men som sagt, den skikkelse kostede ham meget bryderi og flere omarbejdelser.

Arbejdet interesserede mig i høj grad, jeg havde aldrig før set sådant foregå på nært hold. Jeg stod tit og så ham male.

I samme hus som Marstrand, men i en anden lejlighed, boede forhenværende højskoleforstander Johannes Schrøder. Han kom også ind i lejligheden og så billedet vokse frem; men han var noget kritisk over et og andet deri. Navnlig var han meget misfornøjet med Frejaskikkelsen. I det afgørende øjeblik, da Tyr lægger sin arm i Fenrisulvens gab, klar til at tage følgerne, slår hun nemlig begge sine hænder for ansigtet og vender sig brat bort som i gru. Men dette — mente Schrøder — vilde Freja aldrig have gjort. Hun vilde have fæstet sit mest strålende blik i beundring og stolthed på den selv-forglemmende unge helt. Denne kritik vilde Moe dog ikke godkende, og Frejas billede blev ikke ændret.

En tid efter at billedet var kommen på sin plads i Vallekilde, stod en dag en flok besøgende og betragtede det meget indgående, og flere begyndte da at spørge, hvad det sære billede dog kunde betyde. En ældre, noget vigtig og den gang godt kendt reserve-lieutenant gav da derom de spørgende følgende korte, afgjorte oplysning: »Det billede dér fremstiller Tors kamp med Fernis-hunden.«

Min hjemmelsmand, som stod og hørte derpå, havde svært ved ikke at forråde sin munterhed.

De gamle gudesagn var endnu ikke bleven hvermands eje.

Endnu et halvtredsårs jubilæum har højskolen her kunnet fejre i år i anledning af det første besøg af et svensk højskolehold på en dansk højskole.

Dette besøg foregik nemlig her i Vallekilde midt i marts 1884, altså kort efter indvielsesfesten af vort øvelseshus.

Gæsterne kom fra Hvilan højskole i Skåne. Forstanderen dér, dr. Leonard Holmstrøm, og Trier i Vallekilde var kort forud bleven godt kendt. De havde straks følt sig stærkt tiltrukket af hinandens personlighed, og følgen blev, at Holmstrøm fik indbydelse til at gæste os, og det gjorde han da med 19 elever i følge.

Trier havde forud i glødende ord skildret for os betydningen af disse ny forbindelser med Sverige og det svenske folk, så vore elever var i høj grad spændte på, hvad dette skulde blive til.

Vi modtog gæsterne ude på den daværende hovedtrappe, hvorefter der i foredragssalen (nuværende billedsal) blev budt velkommen. Jeg glemmer aldrig den kraft, hvormed vore elever istemte sangen: »Vikinge-moder, dronning på havet«. Jeg havde vist aldrig hørt mage. Det var stemningen, der gav sig udtryk.

Gæsterne var meget stilfærdige og tilbageholdne. Også de sang for os; men sangen lød meget dæmpet og næsten forsigtigt. Det var, som om de følte sig lidt trykket og usikre over for den så meget større danske elevskare. Jeg tror dog, det klarede lidt op, da vi kom ned til spisebordene. Trier var overstrømmende livlig. Holmstrøm mere stille; men jeg mindes godt, hvordan der fra hans hele væsen udstrømmede som en mild varme.

Eleverne havde flyttet sammen på kamrene, så der kunde blive sengeplads for Svenskerne om natten.

Dette besøg blev indledning til et livslangt venskab mellem de to højskoleforstandere og deres familie.

Også Bentsen blev Holmstrøms ven.

Størst betydning fik dette besøg vel derved, at Holmstrøm bestemte sig til at bygge et gymnastikhus ved sin højskole straks den samme sommer. Bentsen skulde være bygmesteren, og N. H. Rasmussen formand for den ikke så lille skare af danske håndværkssvende, der skulde udføre arbejdet; de havde alle forud været elever i Vallekilde. De lavede sig straks nogle gymnastikredskaber og øvede hver dag gymnastik efter arbejdstiden, og da huset om efteråret blev indviet ved en fest, gav de danske håndværkssvende en opvisning.

Det blev den første gymnastikopvisning ved en svensk folkehøjskole. Men fra da af vandt også Lings gymnastik indgang på svenske højskoler. Den havde mærkeligt nok lagt vejen om over Danmark, og vejbyrderen var begge steder N. H. Rasmussen.

Den senere gymnastiklærer i Vallekilde og medlem af »Tylvten«, Hans Jørgen Rasmussen, var her med som tømrersvend.

Det var som et minde om hint betydningsfulde besøg for de halvtreds år siden, at vi så i sommer, kort efter den store jubilæumsfest i Vallekilde, atter St. Hansaften og dag gæstedes af eleverne fra Hvilan højskole. For længst var dr. Holmstrøm død. Det var hans børnebørn, der nu ledede den svenske elevskare — tredive i tallet — til Vallekilde. Fra Hvilan har vi kun haft de to besøg af elever. Et halvthundrede år lå imellem dem; men båndet var ikke bristet. En underlig gribende stund for den, som oplevede begge de to begivenheder.

Povl Hansen.

50 års mindefesten for Lings gymnastik i Danmark.

Vallekilde højskole og De danske Gymnastikforeninger indbød i fællesskab til mindefesten for Lings gymnastik, og festdagen blev bestemt til den 16. Juni.

Mange af årsskiftets læsere vil i det væsentlige have rede på den historiske baggrund. Alle vil vide, at Lings gymnastik begyndte i Vallekilde, og herfra har den erobret hele vort gymnastiske arbejde med undtagelse af få byklubber.

Iøvrigt vil Povl Hansens artikel give et tydeligt billede af sind og stemninger — og forhåbninger her i Vallekilde for 50 år siden. Jeg lader de 50 års historie ligge, og bortset fra nogle enkelte oversigter går jeg til emnet: at fortælle noget om selve 50 årsfesten.

I sammenligning med 25 års jubilæet var mindefesten i år et stille, men festligt hvil, hvor vi ved at tage et tilbageblik styrkede kræfterne til de kommende tiders arbejde.

Ved 25 året udgav »Gymnastisk Selskab« et stort og gennemillustreret festskrift på 170 sider: »Den Lingske Gymnastik i Danmark 1884—1909«. Det var et værdifuldt arbejde, hvori man let finder både historiske oplysninger og får udviklingslinierne i de 25 år trukket op.

50 året er på alle områder gået mere stille af, selv om vi siden 1914 har gennemlevet en rivende udvikling i vort gymnastiske arbejde.

De 50 års arbejde har sat sine dybe, uudslettelige spor i vort folkeliv, men der er det mærkelige ved det i vort

lille land, at vi har svært ved at trække i samme hammel. Vi er saa individuelt indstillede, at vi ofte glemmer fællesskabets betydning. Det gælder også gymnasterne. Vi har vor frivillige gymnastik organiseret i 3 landsorganisationer: »De danske Gymnastikforeninger«. »De danske Skytte-, Gymnastik- og Idrætsforeninger« og »Dansk Gymnastikforbund«. Det giver i sig selv en svækkelse — både i slagkraften og i målet, selv om vi inderste inde alle vil det samme. Ved siden af de store landsorganisationer har vi mere særbestemte skolekredse. Det fælles nationale, folkelige og idrætsmæssige, som prægede »De danske Skytteforeninger«s hele arbejds-måde, savner vi foreløbig. At denne splittelse er en svækkelse, er der ingen tvivl om. I Sverrig, hvorfra vi for 50 år siden hentede den lingske gymnastik over sundet, har de en landsomfattende organisation: »Svenska Gymnastikförbundet«. Rent talmæssigt giver disse forhold sig klare udslag.

Her i landet har D. d. G. og D. d. Sk.-Gf.-If., afløserne af Skytteforeningen, i 1933 100,030 aktive medlemmer fordelt således:

D. d. G.	70081
D. d. Sk.-Gf.-If.	29949

deraf er de godt 28,000 børn. Den kvindelige part er både for børn og voksne i flertal:

	Mænd	Kvinder	Drenge	Piger
D. d. G.	19227	23880	7577	9637
D. d. Sk.-Gf.-If.	9356	10457	4797	5322

Desuden er der nogle ældre motionsgymnaster.

Det er en langsom vækst. Jeg kan ikke oplyse noget gymnasttal for 1884, men fra 1888 kan vi i Skytteforeningernes årsberetninger finde gymnasternes antal opgivet. For året 1888—99 var der 6444 deltagere i gymnastik, men det er kun antallet af voksne mænd,

som er indberettet. Der fandtes også dengang flere kvinde- og drengehold.

I Sverrig, hvor man langt senere kom i gang, har arbejdet i de sidste 15 år givet rent ud forbavsende tilgang af gymnaster.

Svenska Gymnastikförbundet, som i 1918 havde ca. 8000 gymnaster, havde i 1930 59,000, og i de 3 sidste år er dette tal næsten fordoblet til godt og vel 110,000.

Denne efter nordiske forhold enestående tilvækst skyldes ikke alene det, at Svenskerne er dygtige organisatorer, og at der af enkelte mennesker er ydet et enestående arbejde; men jeg er sikker på, at den fællesskabsånd, som er drivkraften inden for Svenska Gymnastikförbundet har afgørende indflydelse i fremgangen.

Vi har godt af i 50 året efter Lings gymnastiks indførelse i vort land, og efter alt det værdifulde der gennem den er tilført vort ungdomsarbejde, hvad enten det foregår på skoler eller i frivilligt ungdomsarbejde, at stille os kendsgerningerne for øje — klart og ligetil, hverken lægge til eller trække fra.

Vi må da gøre os klart, at de godt 60,000 unge voksne gymnaster, som er aktive deltagere i gymnastik her ude i vore landkredse, nok er en hær, en stor og værdifuld skare, som vi venter os meget af i fremtiden både i vort gymnastiske arbejde som på andre områder; men ser vi tilbage på de 50 års arbejde, og husker vi på den begejstring, hvormed man begyndte — i Vallekilde og landet over, og erindrer man de spændende kampår, inden den lingske gymnastik var eneherkende, så er det alligevel så som så med tilslutningen i dag.

Jeg vil slutte disse indledende bemærkninger med at ønske, at vi ved 50 års milepælen, nok må glædes over den svundne tid, men vi bør i sammenligning med Svenskerne — og for vor ungdom og vort folks fremtids skyld i de næste 50 år få den samling omkring de

bærende ideer i gymnastikken, så både lokale og mere vidtfavnende særinteresser må samles i et fællesarbejde til gavn for sagen og til held for vor ungdom.

*

*

*

Der var gjort store forberedelser til 50 årsfesten, og det kan igen siges, at det »betaler sig«. Planlægningen af festens ydre rammer blev ordnet af styrelsen for De danske Gymnastikforeninger og forstander Uffe Grosen. Der var nogle vanskeligheder at komme over, men det gik forholdsvis let. Det virkelige og det værste arbejde var at faa festen sådan forberedt, at intet skulde gå i baglås, og hele dette arbejde blev højskolens opgave.

Vi var alle mer eller mindre med i dette arbejde, som varede fra først i april til dagen før festen. Jeg skal ikke her gå i enkeltheder, men da festen forløb uden mindste mislyd i tilrettelægning og gennemførelse, — hvad alle både mundtlige og trykte meddelelser slår fast, så skal det nævnes, at fru Grosen og Margrete Lydersen har ansvaret og tilkommer æren for hele det store apparat med bespisningen (dog i de sidste par dage med hjælp af en tilkaldt vestjysk »Per Kok«, Peder Holm fra He).

For indkvarteringen af de mange gæster ved festen, hædersgæster, officielle svenske og danske gæster, svenske og danske gymnaster, — det fynske 100 mandshold af ældre mænd tog i mange tilfælde konerne med, — havde Hans Trier Hansen ansvaret, (han er medlem af landsstyrelsen for D. d. G.), og det var et stort arbejde.

Da gymnasterne skulde indkvarteres i sådanne hjem, hvorfra de i bil kunde køres til og fra Vallekilde og Hørve, de tilrejsende svenske og danske gymnaster viste deres gymnastik dagen efter ved Holbæk Amts østre

Gymnastikforenings sommerfest ved Hørve strand, måtte et stort stykke af Holbæk amt tages ind.

Gymnasterne var indkvarteret i sognene fra den anden side af Holbæk til Sjællands Odde. Desuden skulde Hans Trier Hansen ordne det med programmer, festtegn, trafiktider o. m. m. Det tog mange dage af hans arbejdstid. De tre nævnte havde arbejdet og tilkommer æren for, at alting klappede, som det skulde, da festdagen oprandt.

Vore elever, der også viste gymnastik ved festen, var med i den store hær, som bar byrderne. Også det gik uden kludder, ingen af de knap 900 mennesker, som deltog i festmiddagen, måtte vente på maden. Det gik så let og sikkert, at alle eleverne fik lejlighed til at høre på de mange festtaler, som lød ved denne lejlighed.

PROGRAM

- Kl. 9¹⁵: Aabningshøjtidelighed.
1. Morgensang.
  2. Formanden, Forstander P. J. Skriver, byder velkommen.
  3. »Der er et yndigt Land«.
  4. Formanden taler.
  5. »Du gamla, du fria«.
  6. Kantate af Bodil Lange. Fremsagt af Hans Trier Hansen. Koret ved Højskolens Sommerelever.
- Kl. 10: Gymnastik af Vallekilde Højskoles Sommerelever.
Leder: Ville Jensen.
- Kl. 10⁴⁰: D. d. G.s jyske Mandshold. Leder: Jens Dahl.
- Kl. 11²⁰: D. d. G.s Kvindehold fra Præstø Amt.
Leder: Käte Petersen.
- Kl. 12—14: Frokostpause.
- Kl. 14: Tale af Gymnastikinspektør K. A. Knudsen og Major J. G. Thulin, Sverige.
- Kl. 14³⁰: Indmarch af Veteranerne fra Vallekilde Højskoles Vinterhold 1884 med Tale af fhv. Højskoleforstander Povl Hansen, Vallekilde.

- Kl. 14⁴⁵: Gymnastik af Svenska Gymnastikförbundets manliga trupp. Stockholms K. F. U. M. Gymnaster.
Leder: Kamrer Sixten Andersson.
- Kl. 15²⁶: Gymnastik af Svenska Gymnastikförbundets kvinnliga trupp fra Göteborgs Gymnastikförbund.
Leder: Gymnastikdirektør Berta Grevillius.
- Kl. 16⁰⁵: Gymnastik af D. d. G.s ældre fynske Mandshold.
Leder: Vilh. Kristensen.
- Kl. 17—17³⁰: Tale af Indenrigsminister Bertel Dahlgaard og Højskoleforstander Uffe Grosen, Vallekilde.
- Kl. 18: Festmiddag og Afslutning.

Festen begyndte præcis, og tiderne blev dagen igennem overholdt på minutter. Hele festen blev holdt på flisepladsen foran gymnastiksalen med undtagelse af Indenrigsministerens og Uffe Grosens taler, som måtte holdes i gymnastiksalen, da en kort bygge — den eneste forstyrrelse i programmet — jog folk indendørs.

Kl. 9¹⁵ var vi samlet uden for gymnastiksalen, mens de nordiske flag vajede fra flagstængerne, og alle sang 5 vers af »Den signede dag«. Forstander P. J. Skriver bød velkommen og udtalte ønsket om, at vi måtte få en god dag ud af det.

»Der er et yndigt land« lød som fællessang, og Skriver gav i korte rids liniere fra 1884—1934 i vort gymnastiske arbejde. Han mindedes med tak banebrydernes indsats. Han håbede, at højskolen og gymnastikken måtte bevare den forbindelse, de fik i 1884, og »vi bøjer os i ærbødighed og tak for den ædle og store skikkelse, Pehr Henrik Ling, og for de kvinder og mænd, som førte hans tanker ud over Danmark.«

Atter lød fællessangen »Du gamla, du fria«. Så fulgte Bodil Langes Kantate, hvor Hans Trier Hansen frem sagde recitativerne, mens elevsangkoret flerstemmigt sang de to indlagte vers. Der var højtaleranlæg både på pladsen og om aftenen ved festmiddagen, så alle havde let ved at høre, hvad der blev sagt.

Kantaten.

*Fast står Gymnastikkens Fane i den danske Jord,
vel den Svend, som fast på Gymnastikkens Virke tror!*

RECITATIV:

Et halvt Aarhundred' svandt i Danmarks Enge,
fra den Gang Sveriges Rige sendte ud
en mægtig Kraft, som kunde gennemtrænge
de gamle Træer, de unge friske Skud.
Pehr Henrik Ling den øste ud i Skåler,
— som Tankelys det over Norden stråler, —
den gav os Glæde, gav os ranke Rygge,
ja, Gymnastikken blev for os et Smykke!

KOR:

Mel.: Du gamla, du fria —

Du stærke, du frie, du herlige Sag,
som samler i Dag en festlig Skare.
Vi hilser dig, — ung som den allerførste Dag —
din Livskraft vil du altid bevare!

RECITATIV:

Ud over Danmark gik den nu sin Gang,
fulgt af en talrig Skare, fulgt med Sang
blandt gamle, unge, raske Piger, Dreng,
som tumler sig i Danmarks Vang og Vænge;
som tappert møder op, når Kaldet lyder,
som gerne følger, hvor det bedste byder.

KOR:

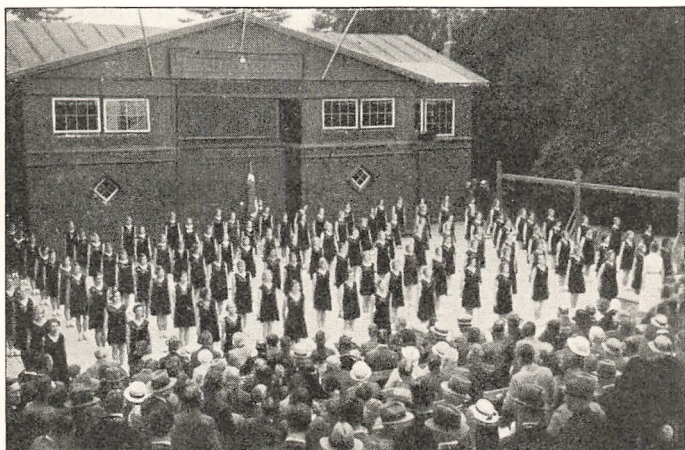
Du ta'r vore Tanker og leder vort Sind,
dig hilser vi altid med Hæder.
Vi lukker dig i vore danske Hjerter ind
og glad i dine stolte Fodspor træder.

RECITATIV:

Og Slægter skifter, Tider rinder!
Men højt står Gymnastikkens Navn.
Den fører danske Mænd og Kvinder
som Mærket, hejst i Bådens Stavn.
De stævner over Livets Bølge
med Frejdighed og Mod i Følge,
med Tak, fordi de fik med Ære
en Skat, som Rust kan ej fortære!

Bodil Lange.

Derefter viste 120 af vore elever gymnastik. Man skal ikke rose sine egne, men det skal siges om eleverne, at de gjorde deres arbejde over forventning godt, det var alle, selv de mest kritiske gymnastikkyndige, og dem var der mange af, enige om. Det var også ret enestående efter kun at have været sammen i 6 uger, til dagligt arbejdede de delt i to hold med hver sin leder, det viser

Sommereleverne opstillet til gymnastik.

god vilje og stærk energi hos både gymnaster og leder. Gymnastikken var både hos vore elever og for kvindeholdet fra Præstø amt ledsaget af musik, — det er, hvor det går som det skal, og det gik det her, altid en støtte.

Det jyske mandshold, der senere i sommer med hæder repræsenterede Danmark i Norge, viste en moderne dansk mandfolke-dagsøvelse, og det var stoute og stærke karle, der kunde deres ting.

Kvindeholdet fra Præstø amt var et meget dygtigt hold, som vi glædede os meget over at se. De havde den ranke, fri holdning, som man måtte ønske al dansk ungdom var i besiddelse af.

Frokostpavsens var heldigvis 2 timer lang, så der blev en tid til samtale, og der var mange, man gerne vilde veksle nogle ord med.

Talerne i tiden fra kl. 14—14⁴⁵ blev transmitteret. Det blev noget sent ordnet med denne udsendelse, så det var ikke bekendtgjort i ugens program, men statsradiofonien var saa elskværdig at meddele det aftenen

Gæster om formiddagen. — Honoratiores på første række.

før ved radioavisens udsendelser, så en del har sikkert hørt det. Talerne blev ikke holdt i den rækkefølge, som det er angivet i programmet. Først talte major J. G. Thulin fra Lund. Han fortalte en del træk fra P. H. Lings udvikling. Hvordan han i sin ungdom var blevet stærkt påvirket i Danmark under sit ophold her (1799—1804). Han var med i studenterkorpset, der deltog i kampen mod Englænderne, slaget på Reden den 2. april 1801 gjorde et stærkt indtryk på ham. Han var en af de mange tilhørere, som i efteråret 1802 hørte Henrik Steffens. Han dyrkede gymnastik under Frants Nachtegall, og han kurerede sin gift i armen ved at fægte.

Både på det idrætslige-gymnastiske område og gennem Steffens forelæsninger blev han vakt til sin fremtidige gerning. I Sverrig skabte han sit gymnastiksystem, og Sverrig er gennem Lings gymnastik blevet kendt hele verden over.

Sent kom denne gymnastik til Danmark, men den fik en frugtbar vækst her, og fra Sverrigs side står vi i taknemlighedsgæld til Danmark. (Her fulgte så en redegørelse for udviklingen og vekselvirkningen over sundet). Thulin sluttede med at sige: »Vi takker for disse impulser, og jeg slutter i håbet om, at det sunde stadig må være i vækst i Danmark og i Norden. Vi små lande kan nok trænge til at stå sammen i enighed. Et leve for lykke og fremgang for den lingske gymnastik, i særdeleshed i Danmark, som er vor vært.«

Derefter talte gymnastikinspektør K. A. Knudsen og Povl Hansen.

Under Povl Hansens tale stod 8 Veteraner fra det første svenske hold i Vallekilde vinteren 1883—84 stillet i række, så vi alle kunde se dem. Povl Hansen var selv fløjmand på dette hold.

De to svenske holds gymnastik blev fulgt med stor interesse, — og det ikke blot fordi det var svenske hold. I mangt og meget var det anderledes end det, vi er vant til at se. Dragten var anderledes, alene det vækker opmærksomhed. Mændene i en *stilig* dragt med skarp fold i bukserne, en dyr dragt og en klædelig dragt.

Kvinderne var klædt i en mørkegrøn dragt med en sort kant foroven. Vore elever syntes, dragten virkede noget dyster. Kamrer (Kontorchef) Sixten Andersson, som i henimod 30 år har ledet Sverrigs udenlandshold, er en prøvet leder, og de K. F. U. M. gymnaster fra Stockholm er kendt langt uden for Nordens grænser. For mange var de svenske mænds opvisning en oplevelse. De bruger endnu taktslag i vendinger, retning og linie, regelret

march og skarpe vendinger, naar de gik til og fra redskaber — afpudset over det hele, — i den retning kan vi endnu lære en del af Svenskerne. Mange af vore opvisninger virker ofte som helhed sjusket.

Svenskernes øvelser var væsentlig de anvendte i svensk stillingsgymnastik, men udførelsen var helt ud,

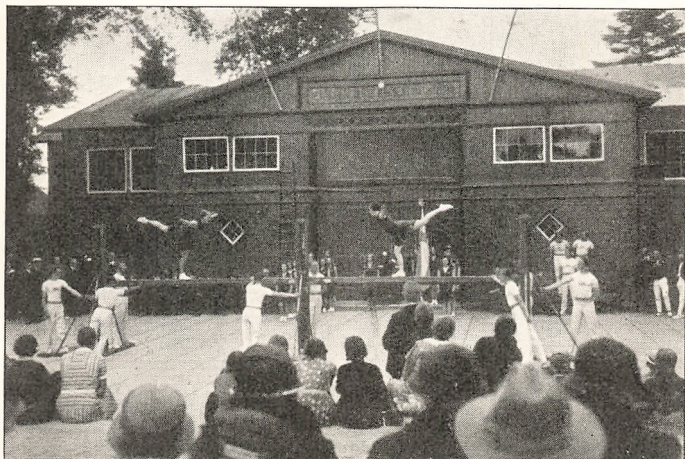

*Povl Hansen ved mikrofonen.
Veteraner på linie til venstre.*

som den skulde være, og det duperede. I ligevægt og hæveøvelser var det fænomenalt, hvad sikkerhed og kraft, der var optrænet. Det så blændende ud og var svært — meget svært, men indtil videre tvivler vi på, at indøvelsen af disse færdigheder er anstrengelsen værd. Lang madras har disse dygtige gymnaster endnu ikke taget i brug. Jeg synes, det er synd, de skal snydes for disse øvelser, der er dog også begyndt i Skåne med at arbejde på disse behændighedsøvelser, som udføres på lang madras; — men det var en fin og fornem opvisning.

Svitjod-flickorna fra Gøteborg repræsenterede den svenske kvindegymnastik i Vallekilde. Leder var gymnastikdirektør Berta Grevillius. Også denne opvisning

var noget uden for det, vi er vant til at se af kvindegymnastik. Ligevægtsøvelserne stod på højde med mændenes både i sværhedsgrad og i udførelse, men øvelsesstoffet var ikke så præget af den fornyelse, som i de senere år — fra frøken Björksten — erobrer kvindegymnastikken både her og andet sted. De sluttede med en

Svenske kvinder. — Ligevægt.

række spring, der efter min — og de flestes mening var altfor mandfolkagtige: høje overslag over plint og vandret spring over plint på langs f. eks.

Men bortset fra, hvad vi syntes om eller ej, så kunde de deres ting, og de tog springene med smil på ansigtet og med ukuelig energi.

Sidste hold var ældre mandsholdet fra Fyn. Leder var Vilhelm Kristensen, Hjelmkilde. (Han ledede i 1912 det store danske hold ved Olympiaden i Stockholm). Da dette hold skulde vise både den oprindelige form, hvorunder vi fik den svenske gymnastik hertil, men også være et synligt udtryk for; at gymnastik ikke alene er forbeholdt børn og unge, var det imødeset med stor for-

ventning, og det blev en værdig afslutning på festdagens gymnastik. Jeg vedføjer »Fyns Tidende«s referat, som jeg helt ud kan skrive under på.

En svensk mand i ligevægt.

Referat.

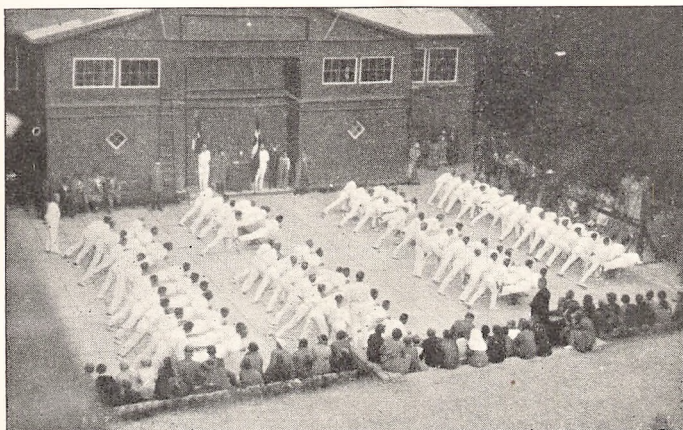
Men Ling-festens barometer skulde stige endnu nogle grader, op til at blive festens højdepunkt, for at slutte med at stå på storm, da de fynske veteraner marcherede ud under bifaldsstorme.

Det fynske veteranhold rykkede ind. Vidste man ikke, det var Fynboer, kunde man høre det i sangen, Ling-gymnastikkens slagsang: »Vi fik ej under tidernes tryk —«. Taktfast rykkede de ind med landstingsmand *Rs. Jørgensen*, Ferritslev, og murer *Rasmussen*, Ollerup, i spidsen, et par granvoksne, ranke fanebærere. Alene de to fanebærere talte tydeligt nok om, at det var gamle kærnegymnaster, der kom. Og derefter fulgte hele rækken, 80—90 mand, med *J. P. Jensen*, Lumby, og *K. A. Knudsen* som fløjmand i førerkolonnen. *Vilhelm Kristensen*, Hjelmkilde, sin tids højt værdsatte leder af talrige danske landshold på togter i udlandet, førte Fynboerne på ny, førte dem på sin frejdige, inciterende måde, i nøje kontakt med alle sine mænd.

Den række øvelser, det store hold viste, var vel nok det smukkeste bevis for gymnastikkens ydre og indre værdier. Vel

så man blanke isser og skæggede liager. Men gamle var de ikke. Krogede rygge havde de ikke. Brystet frem og hovedet i vejret. Taktfast og med appel arbejdede den store flok som i ungdommens vår. I det ydre var de unge og spændstige, i det indre friske, ligefrem fyrrige. Hvilket humør der var over dem! Og de havde bevaret evnen til at føje sig sammen til et hele, skønt holdet kun har været samlet nogle få gange til træning. Der var ingen kludder i geledderne. Det hele var en smuk harmoni.

Ældremandsholdet af fynboer.

Det var en hel fornøjelse at se de gamle Fynboer hvirvle rundt i spring over bukke og smidighedsøvelser. Og det så nærmest ud, som om de vilde have fortsat til langt ud på aftenen. Men det skulde have ende. Og under stormende bifald trådte veteranerne frem for fronten.

Major Thulin hylder fynboerne.

Da fanerne repræsenteredes til afsked, kom et intermezzo, der udløste stemningen meget smukt. Major *Thulin* havde sidet betaget, men sprang nu op og udbrød:

— Hjertelig tak! Dette er noget af det glædeligste, jeg har oplevet. Mit hjerte sad helt oppe i halsen af lutter begejstring for disse gamle, men rettere friske, unge, spændstige gymnaster. I Fynboer har bedre end mange ord bevist sandheden, som den er om gymnastikken. Tak for dette bevis!

Vilhelm Kristensen svarede stille og bevæget på denne hyldest:

— Vi gamle er ikke kommet for at vise vor dygtighed; det, der drev os herover, var taknemligheden for alt det gode og store, vi fik del i under vor ungdoms gymnastik. Derfor måtte vi være med en dag, hvor der festedes på Vallekilde.

Sluttelig trådte major *Thulin* frem og trykkede *Vilhelm Kristensen* hjerteligt i hånden, idet han udbrød:

— Endnu en gang tak, min gamle broder fra Stockholms institut. Jeg glemmer det aldrig. Jeg glemmer aldrig disse mænd fra Vallekilde.

Smukkere afslutning kunde gymnastikopvisningerne og håndslaget mellem Danske og Svenske næppe være.

Det begyndte at dryppe, da Fynboerne var færdig, og da det så ud til mere, rykkede vi ind i gymnastiksalen, hvor vi stående som sild i en tønde hørte et par korte afslutningstaler af indenrigsminister Berthel Dahlgård og Uffe Grosen.

Da vi gik fra gymnastiksalen, var byen ovre, kl. viste spisetid, og så gik vi til middagen i det store telt. Det varede 4 timer, inden Grosen sagde: velbekomme, og så havde det måske endda varet længere, hvis lyset ikke ukaldet lavede kortslutning, men det gjorde det, og det blev til sidst så dunkelt, at vi sad i mere end halvmørke. Heldigvis virkede højtaleren hele tiden, så ordene blev hørt, selv om man ikke kunde se taleren.

Spisningen tog ikke mere tid end almindelig, men talernes række var lang.

Det vil være umuligt at gengive de mange taler eller pointet i dem. *P. J. Skriver* talte om det nordiske samarbejde ud fra ordene, der står på mindestenen ved Lund: »Den 4. December 1676 stred og blødte her Folk af samme Stamme. Forsonede Efterkommere rejste Mindesmærket.«

Major *Thulin* talte varmt og smukt på Sverrigs vegne.

Fru *Ingeborg Appel* talte varmt og gribende om de

stærke ungdomsindtryk, hun fik i Vallekilde og Askov i årene 1884—86.

Povl Hansen holdt talen for Sally Høgstrøm, som kun han kan holde den.

Sally Høgstrøms tale vil de fleste huske. For dem, der ikke var med, henviser jeg til:

*Sally Høgstrøm.
Ved Lingfesten 1934.*

»Fra Vallekilde Folkehøjskole« nr. 39 — 1932 hvor Sally Høgstrøm i »Minder fra Vallekilde« skrevet det meste af det, som vi her fik det mundtlige vidnesbyrd om.

Niels Kjems bragte en hilsen fra ungdommen syd for grænsen, til broderfolket (Sverrig) og moderfolket.

Desuden talte: Uffe Grosen, Hans Trier Hansen, fru Thyregård, Jørgine Abildgård, Lars Bækhøj, J. P. Jensen, Troels Sams, Kr. Killelose. Fru Sigrud Trier Hansen holdt en meget morsom tale om alle gymnastik-

lærere og -lærerinder, som har arbejdet ved Vallekilde højskole fra N. H. Rasmussens og Sally Høgstrøms dage. —

Der var en del hilsner bl. a. fra Anna Øyås Hansen, elev 1884:

»Mindets glans over festlig lag,
fremtids lys for den gode sag.«

Og fra Elli Björksten:

Min varmeste hilsen til D. d. G. Lykkeligt det folk, som med henfarne tider vil agte og ære, hvad foregående generationer byggede op. Den grund, P. H. Ling har lagt for gymnastikken, er den mest værdifulde. Følge vi ham, står vi rodfæstede og kan med tryghed arbejde videre på slægtens forædling. Tilønskende D. d. G. fortsat fremgang og livskraft tegner jeg med højagtelse.

Elli Björksten.

Vi udbragte til sidst et leve for Sverrig og Danmark, og vi sluttede med en aftensang.

*

*

*

Jeg håber, disse ret skematiske optegnelser kan antyde, at det var en indholdsrig dag, hvormed vi fejrede 50 års mindet. To linier gik gennem hele festen: en tak til dem, der begyndte, samt hyldest til de endnu levende, og en tro til det fremtidige arbejde, når vi, som begynderne, holder målet og idealet klart og ikke fortaber os i udenomsting.

For alle os på højskolen, elever som lærere, vil dagen gå ind som et festligt minde. Sammen med de mange deltagere styrkede vi modet ved at se tilbage, og vor lyst til fremtidens opgaver blev ægget.

K. Kristensen Killelose.

Tale ved Lingfesten på Vallekilde højskole den 16. juni 1934.

Den svenske digter Erik Axel Karlfelt siger et sted: »Giv mig, o skæbne, et sværd og en sadel, et frygtløst sind og en sag uden dadel.« *Sværdet!* Det er de evner og kræfter, som skaberen har skænket os. *Sadlen!* Det er den arbejdsplads, vi har faaet betroet. Når vi nu under den herlige gymnastiks tegn, paa denne De danske Gymnastikforeningers og Vallekilde højskoles festdag, nævner sadlen, så mindes vi med ærbødig tak de kvinder og mænd, som lagde grunden til arbejdet, som dannede den sadel, der siden blev betroet os.

Giv mig, o skæbne, et sværd og en sadel,
et frygtløst sind og en sag uden dadel.

Det frygtløse sind taler vi stille om. Men *sagen* uden dadel er ungdommens sag; dansk, ja nordisk ungdoms sag. Det er ikke ungdommen, som er uden dadel. Men det er ungdommens sag. Hvad er da denne?

For 50 år siden, da denne sal blev festligt indviet, udtrykte Ernst Trier det saadan:

»Fra første færd har der været eet, der har været den ledende tanke igennem hele den gerning, der har været udrettet her: den at drage op og hjælpe frem det inderste i mennesket hos ungdommen, der samles her, at det gudsbilledlige og dermed det ægte menneskelige maa komme til sin ret og det i den folkelige skikkelse, det må tage her i Danmark.«

Som det bedste middel til at drage op og hjælpe frem det inderste menneskelige nævner Trier *Ordet*; men han siger, at hele gerningen her, ogsaa gymnastikken, skal stille mod, at det gudsbilledlige, det ægte menneskelige, må komme til sin ret. Det er ungdommens sag. Det er den sag, som er uden dadel. Den er nok værd, at kvinder og mænd ofrer den deres bedste kræfter. Som et virkningsfuldt middel til at fremme ungdommens sag står gymnastikken; det er derfor vi på denne højskole i dag i dyb taknemmelighed mindes, hvad den svenske gymnastik har betydet for dansk højskoleungdom.

Skal vi ud fra erfaringen sige, hvad den især har betydet, så nævner vi først, at den har kaldt paa karakterens centrale udtryk: på *viljen* i de unge. Som vor menneskenatur er beskaffen, er det desværre en nedslående kendsgerning, at vi gang på gang fristes til magelighed, dorskhed. Kun de færreste mennesker kan undvære den legemlige anstrengelse. Uden møje og anstrengelse bliver vi let et bytte for alskens dårlighed. Forståelsen heraf danner en vigtig side i middelalderens klosterliv og askese. Forståelsen heraf var for Luther en af flere grunde til at fremhæve den legemlige anstrengelses store værdi.

Vore unge højskoleelever kommer fra stærkt legemligt arbejde. Men på højskolen henvises de hovedsagelig til et stillesiddende arbejde. Denne overgang er farlig. Den fremkalder let utidighed og frister til ladhed. I gymnastiksalen skal utidigheden overvindes og ladhedens fede ro jages af krop og sind. I gymnastiksalen kaldes der på et menneskes hele viljekraft; her gælder det, som professor Hans Larsson siger det, »att hålla hela sin person i skick, sina kraftar spände, sina bästa egenskaper vid makt . . . Det gäller att vaka . . . Själen måste hållas spänd oavlätligt. vara redo varja ögonblick.«

Gymnastikken er dorskhedens og ladhedens fjende, den har kaldt på den aktive viljesindsats, den har hjulpet os til at holde personen i skik, den har netop derved ydet højskolearbejdet en uvurderlig høj tjeneste, det højskolearbejde, hvis mål var og er og bliver at drage op og hjælpe frem det ægte menneskelige iblandt os.

Men også på anden måde betød gymnastikken karakteropdragelse. Det gælder højskolens gerning som helhed: vi har ikke stilet mod nogen eksamen eller præmie eller nogetsomhelst ydre udmærkelsestegn. Havde vi et mål — og det havde vi — så kunde dette mål i hvert fald ikke vurderes i ydre værdier. Men et arbejde, som ikke skal lønnes med penge eller antal points eller udmærkelsestegn, kalder i sjælden grad på karakteren. Domprovst Inge fortæller, at da man engang spurgte en amerikaner, som et år havde opholdt sig i Oxford, om, hvad der havde gjort det stærkeste indtryk paa ham under Oxford-opholdet, da svarede amerikaneren: »Det, der har gjort det stærkeste indtryk på mig ved at færdes mellem flere tusinde unge, er den kendsgerning, at disse unge hellere vil tabe en kamp end spille den unfair.« Den ånd, som besjæler de unge englændere på sportspladserne uden for Oxford, kender vi også i højskolens gymnastiksal. Vi kræver nobelt spil, rent arbejde. De unges løn er alene herredømmet over kroppen, selvtugten, glæden og det velsignede kammeratskab.

Vi, der står i højskolens tjeneste, kan ikke takke nok for, hvad gymnastikken har betydet af hjælp til karakterudvikling af landets ungdom.

Men dernæst nævner vi med glæde, at gymnastikken her i Danmark blev en så udpræget folkelig idræt. Den historiske højskoles hele gerning hviler paa tilliden til den menige mand. Sådan må det være for os; thi vi ved, at vort folks rigeste tider oprandt, naar man byggede på den menige mand. Det var 1788, 1849, 1920.

Forudsætningen for hele vor gerning er troen på folket, det, vi selv er runden af og helt hører til. Gymnastikken blev til en så herlig streng også på højskolens instrument, fordi den kaldte på hele folkets sunde ungdom. Kan den end på en opvisningsdag i sin form synes aristokratisk, så er den i sit indhold netop demokratisk. Og den gymnastikleder, som er kaldet, vil ikke fra kampen træde, »før selv den mindste af de små får del i livets glæde.«

Men da ligger arbejdsmarken fremdeles uhyre vidtstrakt foran os. Der er langt igen, inden hele folkets sunde ungdom kommer med i den aktive gymnastik. Men vi er godt på vej, og på denne festdag skal der lyde et hjerteligt ønske om lykke på rejsen videre frem.

Dertil vil jeg endelig føje et ønske om, at den historiske forbindelse mellem højskolen og gymnastikken må bevares, ja yderligere styrkes. Thi derved løses bedst, som de gamle sagde, den menneskelivets gåde, som består i vor nøje forbindelse mellem legem og sjæl. Vi ved bedre end de gamle, hvor afhængig legem og sjæl er af hinanden. En ensidig udvikling bliver en skæv udvikling. Men vi vil gennem al vor gerning, også i gymnastiksalen, det hele menneskelivs udvikling. Gid det folkelige ungdomsarbejde i Norden dertil måtte få held og lykke. Så arbejder vi for ungdommens sag, den sag, som er uden dadel.

Svenske frænder og landsmænd! Fremragende kvinder og mænd har arbejdet i denne sags tjeneste, før vi tog fat. De løftede en tungere byrde, end vi kan løfte. De faldt, og vi skal falde. Men idet vi tænker på dem, vil vi hilse hinanden med de ord, som Grundtvig lægger den dødssårede, men sejrende Gustav Adolf i munden:

Lad bannere smuldre!
lad bølgerne buldre
i tidernes elv!
Lad falde min støtte!
jeg kæmped' og blødt
for mer end mig selv:
Jeg brød for en konge min lanse,
som kroner med evige kranse.

Uffe Grosen.

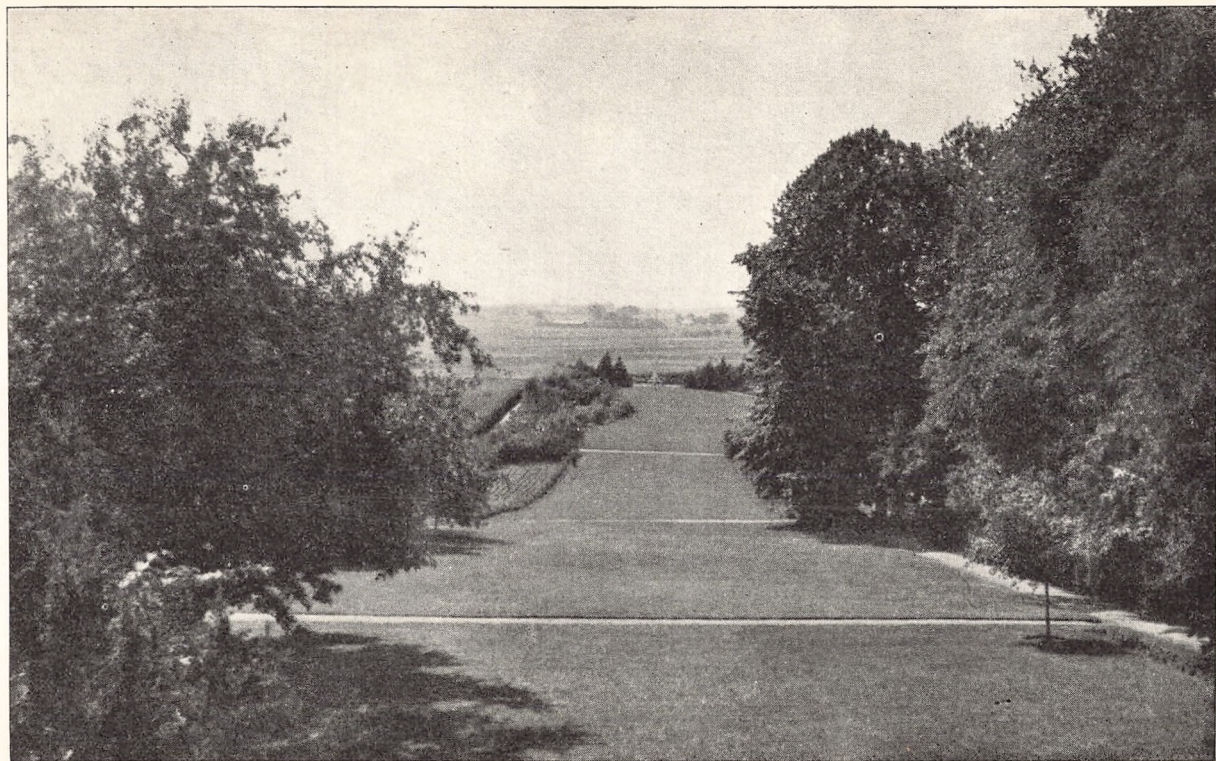
Fra Vallekilde folkehøjskole.

Kære gamle elever! Det år, der nu går på hæld, har for vor verdensdel været det mest ængstende og urovækkende siden verdenskrigens slutning. De første år efter krigens afslutning stod i lindringens og læge-tjenestens tegn; langsomt og kun delvis heledes de værste sår. Senere fulgte nogle år, da lyset tændtes i mange hjerter. Folkeforbundet styrkedes, Locarno- og Kelloggpagten sluttedes, venskab og godvilje syntes at slå bro over de dybeste kløfter. Gennem en stærk realistisk krigslitteratur lærte tusinder bag fronterne mere end før krigens sande væsen at kende. En kraftig ungdomsbevægelse sagde et absolut nej til krigen. Viljen til fred var utvivlsomt ærlig og voksende iblandt Nord- og Vesteuropas ungdom. I intet land i Europa var denne vilje til fred mere helljertet end i Danmark. Men krigens årsager virkede og virker desværre usvækket: den økonomiske uorden, nationalismen, rustningsgalskaben. Ved overgangen fra 1920erne til 30erne fulgte den tredje efterkrigsperiode, som foreløbig har betydet økonomisk kaos, social uro og politisk omvæltning i en række lande. Arbejdet for mellemfolkelig forståelse og samarbejde blev vanskeligere og vanskeligere. Det enkelte land søgte gennem afspærring og selvforsyning at være sig selv nok.

Til den økonomiske selvforsyningspolitik kom så efterhånden en voldsom opblussen af nationalismen. Med nationalsocialisternes greb af magten i Tyskland blev denne nationalisme til en fare for freden. Nationalismen har nemlig alle dage stået i nøjeste forbund med milita-

rismen, og militaristen er jo en tvillingebroder til rustningsaktionæren, hvis mægtige og blodige hånd stikker frækt frem i nutidens verdenshistorie. Ingen er så hypernationalist som rustningsindustriens aktionærer. Jo hedere nationalisme, desto større hausse i rustningsaktier, desto flere penge at tjene. Men rustningsaktionærernes varme fædrelandskærlighed tillader dem fuldt vel at sælge våben og ammunition såvel til fjender som venner. Af alle slyngler er rustningsprofitjægerne de værste, og det er både sørgeligt og ynkeligt, at demokratisk styrede folk finder sig i disse herrers skamløse spil. Men hvor stærk rustningsindustriens folk, selv i Danmark, er, fik vi i den forløbne eftersommer et beskæmmende bevis på. Det danske rekylsyndikat fik tilladelse til at udføre for 20 mill. kr. våben. I den anledning blev der naturligvis brug for en del pæne forklaringer fra højeste sted. Men intet forstandigt menneske tvivler om, at i denne tid, da staten griber ind i alle forhold under påberåbelse af almenvellet, kunde og burde denne våbenhandel være forhindret. Bl. a. rustningsindustriens voldsomme opsving fremkalder dyb ængstelse hos fredsvener. Men det er jo i det hele således, at Europas skæbne glider i disse måneder frem i et hastigt og farligt tempo. Det, der den 30. juni fuldbyrdedes i Tyskland på nogle få timer, skulde tidligere have lige så mange uger eller måneder til at fuldbyrdes i. Tidens udviklede teknik lader begivenhederne vælte voldsomt og dramatisk ind over os. Og alle, der tænker, føler, hvor meget dette vedkommer os. Vi ved, at økonomisk og åndeligt skal vi før eller senere mærke Europas skæbne som vor skæbne. Bevidstheden herom er så meget mere levende, siden begivenhederne i Tyskland tog fart. Tyskerne stod os alle dage nær. Intet andet folk greb ind i vort liv som det tyske. Man mindes Georg Brandes' ord. Da han i 1883, efter et flerårigt ophold i Tyskland, forlod Berlin, samlede en række frem-

Parti fra nøjskolens have.

stående tyske videnskabsmænd og kunstnere for at hylde ham. Da Brandes skulde takke for hyldesten, sagde han omtrent sådan: Tyskland og Norden var altid på det nøjeste forbunden. Sejrede frihed og menneskelighed her nede, fik de samme magter gode kår i Norden. Men sejrede reaktionen her, den politiske og åndelige reaktion, så rejste den også hovedet i Norden. Triumferer efterfølgelseslysten og brutaliteten her, så spores virkningerne straks i Norden. Vi må i 1934 tænke på disse aktuelle ord.

Vor folkelige tilværelse som det enkelte hjemms eksistens påvirkes i denne tid dybt af Europas økonomiske og åndelige kår. Jeg har aldrig ment, at højskolen skulde konkurrere med aviserne og tidsskrifterne med hensyn til at vejlede i døgnets politiske og sociale strid. Men i en tid, da afgørende verdenshistorie fuldbyrdes på magtfuld måde udenfor vor dør, da må højskolens arbejde nødvendigvis præges deraf. I den nyeste historie og i samfundets brogede spil må vi hente mange af vore emner for vor tale til og samtale med eleverne. Det *må* være sådan. Thi som vor gamle historiker Arild Hvitfeldt sagde: »At leve i tiden og ikke vide tiden er som ikke at være til.« Men skønt opgaven er vanskelig, må vi ikke nøjes med at meddele nyheder; vi skal oplyse, vejlede og befæste. Vi skal lære at forstå det fremmedes og det stores betydning for vort hjemlige samfundsliv og åndsliv, men vi skal styrkes i det, der er vort eget. *Vi skal lære at tænke europæisk, men vort hjerte skal befæstes i det danske.* Om min opfattelse af højskolens gerning i tiden henviser jeg i øvrigt til den lille radiotale, som jeg holdt ved udsendelsen her fra Vallekilde den 12. marts, og som er aftrykt andetsteds i denne bog. Men jeg skal i dette brev til jer gamle elever først og fremmest fortælle om de nærmeste begivenheder i Vallekilde.

Den alvorligste begivenhed for Vallekilde højskole i det svundne år er Povl Hansens død. I mere end et halvt hundrede år var Povl Hansen på det nærmeste knyttet til Vallekilde. I 30 år, fra 1893 til 1923, var han højskolens leder; men både før og efter dette tidsrum var han lærer ved denne skole, mange tusinde unge kvinder og mænd har i dette lange åremål været hans elever; desuden har nogle tusinder gennem kortere kursus her i Vallekilde hørt Povl Hansens foredrag, og endnu flere har i et eller andet forsamlingshus mødt Povl Hansen. Som det blev sagt ved hans jordfærd: måske i hvert sogn i Danmark er der nogle hjem, hvor Povl Hansens navn blev nævnt med glæde, og hvor hans besøg vilde være en velkommen og glædelig begivenhed. En mand, der får så store arbejdsmuligheder givet, måtte med den flid og alvor, hvormed Povl Hansen virkede, komme til at øve en meget betydelig indflydelse. Povl Hansen nåede et godt stykke over støvets år. Indtil i fjor beholdt han i det væsentlige sin arbejdskraft og arbejdsglæde. I sin høje alderdom skrev han den tredje bog om Ernst Trier, vel den betydeligste blandt Povl Hansens mange skrifter. Men endnu inden denne bog udkom, var Povl Hansen alvorlig mærket af sygdom. Kræfterne tog af, og mismodet meldte sig. To længere sygehusophold på Holbæk amts sygehus og på rigshospitalet gav ikke den bedring, man havde håbet. Da Povl Hansen sidste forår kom hjem, var udsigterne til blot nogenlunde helbredelse meget små. Men lidt hen på sommeren indtrådte en betydelig bedring. Kræfterne vendte så småt tilbage; snart gik Povl Hansen atter sine daglige ture sammen med Niels Hansen herude i haven; ja han fik endog lyst og kraft til at holde foredrag på skolen, hvad han ikke havde gjort under hele vinterskolen. Da den store jubilæumsfest for den svenske gymnastik holdtes her i midten af juni, var Povl Hansen så frisk og glad, at man kunde håbe, han

endnu i lang tid kunde holde sygdommen nede; han talte ved den del af festen, som transmitteredes, ligesom han også talte ved festmiddagen. Men det gik alligevel anderledes. Ved overgangen fra juni til juli kom der et tilbagefald. Af nogle foredrag om Ernst Trier fik Povl Hansen kun holdt det første; så lænkede sygdommen ham til sengen; efterhånden udviklede sig en nyresygdom, som helt tog kraften fra den syge. Men mens Povl Hansen tidligere under sin sygdom havde haft det tungt, blev hans sind nu lettet for byrde og mismod, han var mild og tryk og længtes efter udfrielsen. Den kom den 21. august, da Povl Hansen ved nitiden om aftenen sov fredeligt ind. I første del af denne bog har to af Povl Hansens sønner, nogle af hans venner og arbejdsfæller skrevet i mindet om ham.

Til november 1933 skete der nogen forandring i lærerkredsen. *Adia Frost* ønskede sig fritaget for skolearbejdet et år for at kunne deltage i kursus i dansk, svensk, tysk og kunsthistorie på statens lærerhøjskole. *Adia Frost* har været henrykt for dette år, det måtte jo også være vidunderligt for et menneske, der har nogen erfaring og nogen kendskab til mennesker og bøger, at kunne samle sig om »at tage ind« et helt år igennem. Nu til november 34 genoptog *Frost* sit arbejde her og er vist nu så optaget som nogensinde. I stedet for *Adia Frost* fandt vi en midlertidig hjælper i cand. theol. *Dag Monrad Møller*; desuden knyttedes lærer *Valdemar Simonsen* fra Ballum i Vestslesvig til skolen her. Det var ungt mandskab; men de unge lærere havde både gode evner og en ualmindelig god vilje til at tage fat, hvorfor de også snart kom i det bedste forhold både til eleverne og arbejdet. *Dag Monrad Møllers* højskolearbejde var dog kun af kort varighed; fra sidste forår begyndte han at se sig om efter en præstegerning; den har han nu for

nogen tid siden fundet helt oppe på Færøerne. Valdemar Simonsen rejste efter vinterskolens slutning ind til København for at afslutte sin eksamen. Ligesom Frost har han nu til november atter genoptaget arbejdet her. Til sommerskolen måtte vi da foruden den faste lærerkreds finde ny midlertidig hjælp, navnlig var det nødvendigt at finde en lærerinde, som kunde hjælpe os, mens Frost var på kursus. Ragnhild Bonde gjorde os opmærksom på sin seminariekammerat, *Anna Dam*, der i nogen tid har været lærerinde på Flemming efterskole. Anna Dam blev så lærerinde på sommerskolen, og det viste sig, at dermed var lærerindespørgsmålet løst på bedste måde. Fru *Grete Killemosé* underviste det ene hold piger til gymnastik. Da vi imidlertid fik så mange elever, at skolen var overfyldt, blev det nødvendigt at få en ekstra hjælper; det blev cand. mag. *Valdemar Nielsen* fra sløjds skolen i Askov. Vi er taknemmelige over, at vi fandt så dygtige hjælpere. Når Anna Dam og Dag Monrad Møller nu drager andetsteds hen, efterlader de her i elevflokk og lærerkreds kun gode minder; vi er alle taknemmelige over, at vi lærte dem at kende. Fra november virker nu følgende lærerinder og lærere ved vinter- eller sommerskolen: Ragnhild Bonde, Adia Frost, Ville Jensen, Tage Dybkjær, Holger Frederiksen, Hans Trier Hansen, K. Killemosé, Valdemar Nielsen, Alfred Olsen (medhjælper ved gymnastikken), Hans Olsen, Niels Petersen, Valdemar Simonsen og Uffe Grosen.

Elevtilgangen var i det svundne år stor, til vinterskolen det normale antal og til sommerskolen så mange, at det kneb med pladsen. Vi arbejder i disse år med en tiltrængt forbedring af elevværelserne. Vi opsætter et smukt panel til skulderhøjde; panelet slutter med en svær liste, uden for hvilken ingen søm må komme. Denne forbedring byder både hygiejniske og økonomiske fordele,

og det er kønt. Endnu mere påskønnes dog det rummelige faste skab, som anbringes i værelset. Men for hvert skab, vi har opstillet, må vi desværre bære en seng ud; derved indskrænkes pladsen til ca. 120 elever; men det vil sikkert som oftest også være nok. »Guldaldertidens« strålende medgang er også nok forbi i højskolen. Sidste vinterskole forekommer mig den mest harmoniske, vi har oplevet i flere år. I begyndelsen af november talte vi i lærerkredsen om, at eleverne var noget tamme; sangen kneb det svært med, diskussionen gik trægt, foretagssomheden syntes lille. Men det viste sig snart, at alt dette kun var begyndelsesstemning. Det blev os snart klart, at karlene kunde og vilde udnytte tiden på bedste måde. Mange højskoleelever lægger sig så energisk i arbejdsselen, at de med hensyn til arbejde ikke behøver at slå blikket ned overfor andre skoleformers elever. Når man tager i betragtning højskoleelevers forudsætninger: deres uvanthed med stillesiddende bogligt arbejde, den korte tid, de opholder sig på højskolen, så er det i virkeligheden overraskende, hvad unge mænd og kvinder når af kundskaber og færdigheder. Vort arbejde behøvede ikke at frygte kundskabsalenens målestok. Men vi har selvfølgelig aldrig villet lade vort arbejdes værdi bero på et sådant mål.

Vintereleverne forstod imidlertid også at bruge fritiden godt. Deres egen aften i foredragssalen, lørdag aften, var ofte både indholdsrig og meget fornøjelig. De første novemberdages ængstelse for et tamt hold viste sig altså helt ubegrundet. Lærere og elever fik så lov til at opleve en vinter med et samliv, som var næsten uden mislyd af nogen art. Vi var ved vinterskolens slutning meget taknemmelige for den tid, vi havde haft sammen.

Den 3. maj holdt 132 piger deres indtog her. Med dem kom latteren til huse. Det var dog vist de mest lattermilde af alle glade piger. Jeg ser i vinterens radio-

programmer, at der bydes paa en række foredrags- og oplæsningsaftener om *det danske smil*. Man agter ikke at nøjes med vore klassikere f. eks. Holberg, Wessel, men man vil også opsøge smilet i nutidens Danmark. Hvis rette vedkommende skulde mangle inspiration, burde han aflægge en sommer-højskole et besøg; da vilde

Paa jagt.

han møde smilet og latteren. Havde man et anfald af moralsk alvorssyge, kunde man jo nok synes, at latteren skyllede for voldsomt. Men saa sagde man til sig selv: ja men de piger lytter jo i foredragssalen, de skriver med ihærdighed deres stile, de er næppe til at drive ud i frikvarteret, fordi et regnestykke eller et andet stykke arbejde først må være færdigt; de går ikke uden om noget, undtagen da havregrøden. Når de så endda har lyst til at le, så manglede det bare, at de ikke skulde have lov til det. For mange hører den friske latter jo tidlig nok op. Af det meget, jeg må fortryde fra denne sommer, er derfor også et kortvarigt, arrigt besøg på elevfløjen den næstsidste aften, da alt ellers tegnede så lovende til en glad aften.

Vi har på sommerskolen udvidet særfagsundervisningen, så den nu er næsten lige så omfattende som på vinterskolen; der var 4 sproghold, endvidere særhold i geografi, botanik, musik, litteratur og historie; der var et stort delingsførerhold. Med højt humør og god arbejdslyst løb sommerskolens dage, så vi nåede afslutningen, før vi ret vidste det, og visselig før nogen ønskede det.

Foruden at tage del i dagligt arbejde, som jo stedse er det vigtigste, måtte vi leve med i nogle møder og enkelte udflugter, som jeg kort omtaler. Paa vinterskolen havde vi de sædvanlige månedsmøder. De fremmede ordførere var forstander Jens Marinus Jensen, valgmenighedspræst Uffe Hansen og provst Balslev. Vi fulgte den tidligere ordning; kl. 19 talte vor indbudte ordfører, og efter kaffepavsen holdt en af skolens lærere et kort foredrag. I januar gik det store ungdomsmøde i stedet for månedsmødet. Om lørdagen talte forstander J. Rosenkjær og pastor Willesen, Killemose ledede folkedansen om aftenen. Søndagens møde stod i Det unge grænseværns tegn. En lang række af Holbæk amts forskellige ungdomsorganisationer indbød sammen med højskolen til dette møde. Efter en kort indledningstale af mig talte bestyrelsesmedlem i Det unge grænseværn, husmand Chr. Nielsen, Vollerup, og formanden, lærer P. Marcussen, Tønder. De to unge sønderjyder talte sagligt og varmt danskhedens sag. Jeg tror, at de gav os alle tillid til, at det arbejde, som de unge i Sønderjylland med støtte fra kongerigsk ungdom har begyndt, er i gode hænder. Foredragene var fri for al nationalistisk rummel; den anmassende og brovtende tyske tone fra påsketiden 1933 blev skarpt afvist, men det tyske kulturarbejde blev omtalt med respekt og med den alvor, som virkeligheden opfordrer til. Hensigten med dette møde var at vække in-

teresse blandt ungdommen i Holbæk amt for Det unge grænseværns arbejde. Det lykkedes nok også i nogen grad. Ved et senere møde på dagen stiftedes »Ungdommens grænseværn for Holbæk amt«. Den nye organisation har fået tilslutning fra meget forskellige ungdomskredse. De folkelige ungdomsforeninger, De danske gym-

nastikforeninger, De politiske ungdomsforeninger. Ved aftenmødet læste lærerkredsen og flere af eleverne Chr. Demuths gode skuespil »Høsten«. Skuespillet blev fulgt med den mest levende interesse.

Den 4. og 5. februar holdtes valgmenighedens kirkemøde. Præsterne Th. Balslev, Rørdam Clausen, Knud Hansen og Niels Petersen talte. I marts havde vi besøg af professor dr. Walter Berendsohn, en af de mange, som nazismens tåbelige racepolitik er gået ud over. Dr. Berendsohn, som vil være mange af jer bekendt gennem nogle fortrinlige artikler i »Højskolebladet« i sommer, talte om sine erfaringer fra verdenskrigen, i hvilken dr. Berendsohn deltog. Også på sommerskolen holdt vi månedsmøder. I maj holdt fru Esther Gretor

(som er dansk født, men som i en årrække har levet med sin tyske mand i Tyskland, indtil nazistytret også gjorde dem det for hedt) et udmærket foredrag om kvindernes stilling under nazismen, ved junimødet talte dr. Berendsohn.

I juni måned var en del af vore tanker optaget af den store Lingfest; om denne fest har Povl Hansen og Killemosen berettet udførligt andetsteds i denne bog. Jeg skal derfor nøjes med at sige, at den smukke fest den 16. juni vel nok var de mange anstrengelser værd. Dagens oplevelse var at se gymnastikken og høre sangen og nogle enkelte taler; de fleste taler ved en sådan lejlighed bliver jo flove i deres festlyriske og overdrevne udtryk og ved deres stærke ros til tilfældige topfigurer, som har betydet lidet for sagen i sammenligning f. eks. med en dygtig, men stilfærdig gymnastiklærer, som i en menneskealder daglig har slidt »i salen« under ret upåagtet opmærksomhed af festtalere og landsledere. Men bortset fra denne sædvanlige jubilæumsuretfærdighed, som vi vel slet ikke skal tage højtideligt, var den 16. juni en sjælden smuk og festlig dag, som alle deltagere i festen vil mindes med megen glæde.

Den 8. juli holdt vi for første gang forældredag. Vi var så glade for dette forsøg, så det vil blive gentaget ad åre.

Den 14. og 15. juli holdtes elevmødet, uden sammenligning sommerens glædeligste oplevelse. Til de senere års elevmøder møder de fleste deltagere frem allerede om lørdagen; det er klogt. Elevmødet er jo endda for kort. I år talte Killemosen lørdag aften i foredragssalen. Efter elevforeningens generalforsamling var der koncert, og sent på aftenen sluttedes der med aftensang ude på

På Vejrhøj.

Egebjerg. Søndagen oprandt med strålende solskin. Fra morgen til aften sildig var dagen stærkt optaget; det begyndte med morgensang i foredragssalen, så fulgte: havevandring, gudstjeneste i Korskirken, middagsmad i gymnastiksalen, møde ude i haven, hvor tidligere lærer ved skolen, Harald Grønborg og jeg talte, gymnastik på

Hjemad.

flisepladsen, frit samvær, sangkor og orkester, aftenmad i gymnastiksalen, lærerkredsens og en del elevers opførelse af udtog af Drachmanns »Der var engang«, til sidst afslutning inde i salen ved kaffebordene. I kender næsten alle det indholdsrige elevmøde. I ved, hvad det rummer af fest og glæde, af munterhed og alvor, af gen-

Fra elevmødet.

syn og taknemmelighed. På sådan en dag skønnes det ret, hvor meget vi har at takke for. Fra elevmødet her hjemme springer jeg lidt frem i tiden. I eftersommeren og efteråret har vi holdt elevmøder i Hjørring den 26. august. Adia Frost og jeg rejste derop — og samme dag i Århus, hvor Killemosen og Ragnhild Bonde sammen med de tidligere lærerpar, Elisabeth og Harald Grønborg og Ragnhild og Aksel Skov samledes med østjyderne, den 13. september i Skjern, hvor Killemosen og jeg mødtes med en stor flok vestjyske elever og de tidligere lærere Ingeborg Helweg og Valdemar Nielsen og J. M. Lundby. Jeg er meget taknemmelig for disse møder. Nogle af de vigtigste betingelser for et godt møde er på forhånd til stede. Der er mening i et sådant møde. Og der er mening

i, at netop de folk mødes. Jeg kan undertiden, når jeg er ude til et møde, spørge mig selv: hvorfor står du nu her? Er der nogen ordentlig mening med det! Kunde det ikke lige så godt være enhver anden? Men ved elevmøderne hører enhver af os netop hjemme. — Men lad mig så i tide stikke et lille varsko frem. Jeg tror ikke, det vil

Medlemmer af »den faste stok« gennem 10 år.

være rigtigt, at vi holder for mange af den slags møder. Det bør navnlig ikke være givet, at vi skal holde møde hvert år samme sted. Endelig må vi heller ikke glemme, at disse møder aldrig kan træde fyldestgørende i stedet for det »rigtige elevmøde« i Vallekilde. —

Vi havde i årets løb mange fremmedbesøg. Det besøg, vi senest glemmer, gav lærere, lærerinder og elever fra Hvilan folkehøjskole i Skåne os. Vi husker det festlige samvær i gymnastiksalen, ved St. Hansblusset på Svendsbjerg enge, ved kaffebordet. Vi husker Hvilan-folkene, som nogle glade frænder, hvem det var en stor glæde at tage imod. Vi husker også besøget fra Den internationale højskole. Vi kan se dem endnu: Prinsen af

Wales' fætter, kong Gustavs svigersøn, præsident Roosevelts opløbne 16-årige søn, kineserne — ja, dem alle. Flere andre besøg havde vi i sommer og vinter; forhåbentlig har de alle været til lidt gensidig gavn og glæde.

I årets løb har vi haft flere udflugter. På vinterskolen havde vi den sædvanlige 2 dages tur til København i

Delingsførerholdet.

fastelavnen. Killemosen var den selvskrevne fører. Det er utrolig meget, der kan overkommes paa de to dage; det er en lærerig og fornøjelig tur, som fuldt ud er tiden og de forholdsvis små penge værd. Til fastelavnsferien hører jo også den smukke skolefest, som forberedes med omhu og imødeses med stor forventning. Det er for mig en årlig fest af rang; thi det er en glæde at se ungdom feste paa en køn og hengiven måde. Af sommerens udflugter nævner jeg kun den store: Kullensturen. Den var i år fra først til sidst storartet. Vi havde den dag strålende solskin. Om morgenen tidlig kl. 4.30 rullede 6 store rutebiler fra Vallekilde. I den stille morgen kørte vi gennem Hørve og Svinninge, hvor alle vist endnu sov

sødeligt; men efterhånden som solen steg højere på himlen, så vi de første morgenduelige landmænd færdes omkring gårde og huse. Vi kørte op gennem Hornsherred, langs Roskilde fjord, over Roskilde knejsede domkirkens tårne og spir majestætisk og dominerende. Vi kørte over broen ved Frederikssund videre til

Leg på plænen.

Hillerød og Frederiksborg slot. Endnu var klokken kun 7; vi fik tid til en spadseretur i den gamle, store og zirlige slotshave, hvor alt er »så lukket, så man kan bilde sig ind, det er hele verden, fuld af solskin, og man føler slottets nærhed allevegne, seer altid dets skønhed glimte frem, — Jo, det er, ligesom hele verden var fortid, 17de århundrede«. I to små timer færdedes vi i haven og mellem de herlige kunstschatte i slottets sale. Så gik turen videre. Med færgen fra Helsingør over sundet. I Helsingborg kom vi med en af de store rutebåde, der går fra København via Helsingborg til Mølle. Herfra måtte vi så ad mærkelige veje op til Kullen, hvor sindet møder naturindtryk af så vældig art, at vi ikke møder noget tilsvarende i Danmark. På grund af manglende plads og

evne må min beskrivelse her standse. Men den lange dag med dens både jævne og storslagne indtryk var een stor, festlig oplevelse. Jeg ved såmænd næppe, hvad jeg i mindet længst holder fast på: Køreturen forbi Sjællands marker, mens pigernes morgensang lød omkring een, eller besøget i Frederiksborg have og slot, eller sejl-

Fra Kullen.

turen op langs Sveriges kyst, eller besøget paa Kullens top, eller vandringen til Dybedalen, eller aftenbesøget på Kronborg slot med de mange lys ud over det spejlblanke sund. Men det ved jeg: da vi efter 22 timers rejse nåede Vallekilde, var vi en skøn og uforglemmelig dag rigere.

Kullenturen blev i år foretaget mod sommerskolens slutning; vi fik dog også efter denne tur en række rolige dage med samling om skolearbejde og kammerater, inden en lykkelig skoletid var til ende.

Den 9. og 10. sept. holdtes Henry George-stævne her på højskolen. Det var os en stor glæde at give plads for dette udmærkede stævne.

23.—26. sept. holdtes vort store efterårsmøde. Ordførerne var: Jørgen Bukdahl, N. P. Nielsen, C. Scharling, Ejnar Skovrup, Jens Nørregård, Niels Petersen og Uffe Grosen. Kgl. operasanger Holger Byrding sang, Holger Gabrielsen læste op, og direktør Carl V. Petersen (Den Hirschsprungeske samling) viste lysbilleder og talte om kunst henholdsvis søndag, mandag og tirsdag aften.

Når vi næste gang udsender årsskrift, har Vallekilde højskole holdt halvvejrsårs fødselsdag. Vi holder ingen fest; en sådan holdes først i 1940 — om en lykkelig skæbne til den tid må unde Vallekilde højskole kræfter dertil.

Til slut vil jeg bede jer alle modtage lærerkredsens og lærerhjemmenes bedste hilsen med ønsket om en god jul.

Eders hengivne

Uffe Grosen.

Til elevmødet i Vallekilde. 1934.

*Blandt det, som i livet har virkeligt værd,
jeg nævner en enkelt ting især.*

*Jeg nævner: renhed og harmoni
og det, at man føler sig tryk og fri.*

*Men venskabs uforklarlige værd
på det jeg tænker nu allermest her.*

*Alt dette mig stærkere til jer har bundet,
fordi jeg hos jer det hele har fundet.*

*I verden så meget er tomt og tant,
men dette er lødigt og rigt og sandt.*

*Ja, alt er forkrænklighed undergivet,
men dette har skær af evighedslivet.*

*Så meget kan bryde, som aldrig bødes, —
men det er helse med venner at mødes.*

*Thi ønsker jeg da Guds fred og glæde
for alle, som her i dag er til stede!*

Bodil Lange.

Blandede meddelelser.

Bogen »Fra Vallekilde folkehøjskole« trykkes i 3400 eksemplarer.

Medlem af »Vallekilde folkehøjskoles lærlingeforening« kan enhver blive, som i årligt bidrag til foreningen betaler mindst 2 kr. (for hver 2 kr. indtegnet årsbidrag tilsendes et hæfte af årsskriftet). Vedkommende vil da først i december af kassereren få »årsskriftet »Fra Vallekilde folkehøjskole« tilsendt på postopkrævning. *Forandring af adresse må meldes til kassereren, frk. Karen Nielsen, Vallekilde, inden hvert års 1. sept.*

Mod indsendelse af 1 kr. i frimærker, d. v. s. halv pris, kan ældre årgange af årsskriftet fås hos kassereren.

Et fællesmøde for alle forhenværende lærlinge (*elevmøde*) afholdes her ved folkehøjskolen hvert år *den tredje søndag i juli*. Mange af deltagerne kommer den foregående lørdag aften. Tæpper, lagener og håndklæder må medbringes til mødet. Nogle kan måske også let medbringe et telt.

Foruden det årlige store elevmøde i juli holdtes i 1931 for første gang et fire dages elevmøde i august. Dette møde fik så god tilslutning og var så vellykket i sit forløb, så vi lovede hverandre, at mødet skulde gentages med nogle års mellemrum. Da det er mig bekendt, at en del gamle elever venter, at et sådant 4 dages elev-

møde vil blive holdt 1935, meddeler jeg hermed, at mødet først bliver 1936, 5 år efter det første møde. Nærmere oplysninger om mødet vil fremkomme næste år i årskriftet.

Efterårsmødet 1935 afholdes i de 4 dage søndag — onsdag den 22.—25. sept. Alle er velkomne til mødet. De, der ønsker at overnatte her ved nævnte lejlighed, må selv medbringe sengeklæder og håndklæder.

Lørdag eftermiddag den 21. sept. indbyder vi til sammenkomst for elever, som har været her for mindst 25 år siden. *Elever fra vinterskoleholdet 1909—10 og sommerskoleholdet 1910 ventes at møde særlig talstærkt frem.* Man samles på skolen til middag kl. 12. Om eftermiddagen samles man om foredrag og frit samvær. Indmeldelse til dette møde sendes til Uffe Grosen i god tid. Man kan, om man ønsker det, deltage i det efterfølgende efterårsmøde.

Lokale elevmøder vil i 1935 blive holdt følgende steder: *i Tinglev i april, i Århus og Hjørring omkring 1. september.* Bekendtgørelse om møderne og opgivelse af datoer vil fremkomme i de lokale dagblade.

Eleveholdene.

Vinteren 1933—34.

- Aagaard, Helge, Nøraa, Bramminge.
 Andersen, Germund, Nygaard pr. Bindslev.
 Andersen, Johannes, »Bakkely«, Rejstrup, Nyborg.
 Ahrint, Kristian, Lundejorden, Ryde St.
- Bay, Otto, Agerskov, Hodsager, Holstebro
 Bendtsen, Thorvald, Vemb.
 Bernath, Leo, Østrigsgade 21^A, København S.
- Christiansen, Aage, Knudsgade 10, Esbjerg.
 Christiansen, Frode, Emb, Vraa.
 Christensen, Chr. Otto, »Solbo«, Nrd. Strandvej, Ris-
 skov.
- Christensen, Viggo, Tollestrup, Hobro.
- Dahlgaard, Jens Chr., Bajlum Østergaard, Roslev St.
 Dissing, Laurids, Bjørnstrup, Taars.
- Ebbesen, Ebbe, Sønderskov Mølle, Brørup St.
- Friis, Laurids, Kamtrup, Sdr. Hygum.
 Fritze, Valdemar Christiansen, Ronæs Børnehjem, Nr.
 Aaby St.
- Gørtz, Einer, Tølløsevej 23, Tølløse.
- Hansen, Aage, »Petersdal«, Ornebjerg, Vordingborg.
 Hansen, Christian S., Lærer R. H., Broager, Sundeved.
 Hedeboe, Helge, Tune, Røskilde.
 Holm, Hans Østergaard, Malle, Horne, Tistrup St.
 Hvid, Johannes. Langerød, Holbæk.

Jacobsen, Anders Christian, Rom, Lemvig.
 Jacobsen, Poul, Øster Lie, Taars.
 Jensen, Arnold, »Stillehøj«, Haagerup, Højrup St.
 Jensen, Gunnar, Guldager Mark, Vraa.
 Jensen, H. Gudmund A., Hellested, Haarlev St.
 Jensen, Kristian E., Hjortsvang, Hjortsvang St.
 Jensen, Kristen, »Vestergaard«, Ørding, Ø. Assels, Mors.
 Jensen, Møller, Mellegaard, Vollerup, Vraa.
 Jensen, Poul, Magleby, Borre, Møen.
 Jelsbak, Søren, Jelsbakken, Skaade, Aarhus.
 Jepsen, Karl, Villiam J., Grimstrup, Esbjerg.
 Jessen, Poul Holm, Gothersgade 140, København.
 Jokumsen, Hans, J. C. J., Lindebjerg, Maarsø.
 Johansen, Børge, Østrigsgade 4², tv., København S.
 Justesen, Ernst, Farsø St.

Knudsen, Jens, H. J. Dalskov, Hylshuse, Ringe St.
 Kristiansen, Kristian, Sønder Vraa, Vraa.
 Kristensen, Egon Møller, Hjedding, Ølgod.
 Kristensen, Martinus, Agersnap, Ølgod.
 Kragelund, Verner, Braulstrup, Støvring.
 Kvisgaard, Hallfred Vagn, Bøvlingbjerg, Faare St.

Larsen, Aage, Engeslund, Klovborg St.
 Larsen, Ejnar M., Rostrup, Arden St.
 Larsen, Erland, L. R. L., Tuse, Maarsø.
 Larsen, Hans, Skovgaard, Sæby, Kr. Hyllinge.
 Larsen, Povl, Raklev Tranemose, Kalundborg.
 Lauritsen, Hans Christian, Aastrup, Pejrup St.
 Lauridsen, Kristian, Agersnap, Ølgod.
 Ludvigsen, Johannes, Skrillinge Nygaard, Middelfart.
 Løkke, Peder, Trøjborg, Bøvlingbjerg, Faare St.

Madsen, Aage, Vallekilde.
 Matthiesen, Aksel, Bylderup-Bov.
 Mortensen, Johannes, Raagelund Mark, Marslev St.
 Møller, Johannes, Skødstrup, Løgten.
 Mørch, Hermann, Følleslev, Følleslev St.

Nielsen, Aage, Søndergaard, Skærum, Kvissel St.
 Nielsen, Albert, »Rolykkegaard«, Hjembæk, Jyderup St.
 Nielsen, Chresten, Mikkelsborg, Skodborg.
 Nielsen, Gunnar Vedel, Hølunds Mark, Ø. Hassing, Gandrup St.

Nielsen, Hans Juhl, Vestergaard, Gelsted St.
 Nielsen, Henry Gross, Sønderby, Skibby.
 Nielsen, Niels, Berrishøjgaard, Esig, Rønde.
 Nielsen, Peter, Øster Halden, Skærum, Kvissel.
 Nesager, Jens Ottesen, Tømmerby Mark, Frøstrup St.
 Nørregaard, Svend, Thøg Jensen, Hørning St.

Olesen, Hermer, Østrigsgade 16, St., København S.
 Olsen, Ejner, Søndergaard, Allerslev, Lejre.
 Olsen, Erling, S. O., Holløse, Holbæk.
 Olsen, Hans Jørgen, Hanerup, Regstrup St.
 Otte, Søren Jensen, Bradstrupgaard, Rørbæk St.
 Pedersen, Ejlif Hedegaard, Kragkjærgaard, Ørting St.
 Pedersen, Kristian, »Rishøj«, Rodsted, Støvring St.
 Pedersen, Sigurd Hedegaard, Kjærsgaard, Hundslund St.
 Petersen, Chr., Grd. Chr. P., Mølmark, Broager.
 Petersen, Sved Aage, Karlsgave, Frederiksværk.
 Petersen, Thorvald, Bakkegaarden, Vedbysønder, Frederiks-
 rikslund St.
 Poulsen, Magnus, Tofterup, Støvring St.

Rasmussen, Jørgen, Østrigsgade 29², København S.
 Rasmussen, Kristian E., Gl. Skaarupvej, Svendborg.
 Rist, Markus, Hjerting, Rødding St.

Skovgaard, Hans, Testrup Teglværk, Maarslet St.
 Spanggaard, Gunnar, Helstedhøjgaard, Doense St.
 Strandbygaard, Kristian, Agersnap, Ølgod St.
 Strøm, Emil, Vestergaarden, Vig St.
 Svendsen, Mogens, Nørre Vraa, Vraa.
 Sørensen, Berthram, Tollestrup, Hobro.
 Sørensen, Georg Emil, Egeskov, Fredericia.
 Sørensen, Jens Jørgen, Villa »Nybo«, Holme, Viby, Jyll.
 Sørensen, Kaj Ove, Brylle, Knarreborg.
 Sørensen, Svend, Hyllested, Dalmoose St.
 Sørensen, Thomas, Peter S., Thingskoven, Tranbjerg St.

Vestergaard, Jens Peder, Kjelbjerg, Skive.
 Viborg, Richard, Rostrup, Arden St.

West, Børge, »Ejershaab«, Poulsker, Nexø.

Østergaard, Gunnar Sørensen, Vester Børsting, Skive.

Sommeren 1934.

Aagesen, Rosa, Aarupgaard, Østrup St.
 Albertsen, Sigrid, Stenum, Brønderslev.
 Andersen, Gudrun, Asferg Brugsforening, Faarup St.
 Andersen, Helga Hoff, Sørup Hede, Rudme.
 Andersen, Hilda, Ny Lindholm, Nørre Sundby.
 Andersen, Johanne, Velle Brugsforening, Ustrup St.
 Andersen, Solvejg Solgaard, Ubby-Jerslev Elektricitets-
 værk, Jerslev St.

Bentsen, Helga, Siddinge, Vig St.
 Birkegaard, Petrea, Testrup, Maarslet St.
 Bjerregaard, Elisabeth, Erslev, Mors.
 Blaabjerg, Eli, Solbjerg, Mors.
 Buchhave, Anna, Galtrup, Erslev, Mors.
 Bundgaard, Anna, Hæsum, Støvring St.
 Byrialsen, Ester, Kjældalsgaard, Nørager.

Christensen, Anna Sand, Bakkegaard, Gjesing, Esbjerg.
 Christensen, Ebba, Nordrup Brugsforening, Slagelse.
 Christensen, Else, Stuskær, Tistrup St.
 Christensen, Kirsten, V. Vadskær, Hvorupgaard.
 Clausen, Thora, Vils, Mors.

Damgaard, Grethe, Genner, Aabenraa.
 Dissing, Margrethe, Bjørnstrup, Taars.

Faurby, Dagny, Faurby, Lem St.
 Foss, Anni, Jagtvej 102, København N.
 Frandsen, Inger, Stenbæk, Bindslev.
 Frøsig, Dagny, Hillerup, Ribe.

Gram, Marie, Ankergaard, Gabøl, Sønderjylland.
 Gundersen, Tove, Ved Lindevangen 14^a, København.

Haase, Elisabeth Kirstine Ingeborg Fischer, Venders-
gade 6³, København K.

Hagenborg, Ellen, Slude St.

Hansen, Dortha, Bygum, Aalestrup St.

Hansen, Herdis, Tullebølle, Langeland.

Hansen, Inger, Barup, Stubbekøbing.

Hansen, Marie, Dejbjerg Bækbo, Lem St.

Hansen, Synje, Lærer R. H., Broager, Sundeved.

Haurum, Helga, Toustrup Mark, Toustrup St.

Højmark, Anna, Aarslev St.

Jacobsen, Anna, Grimstrup, Ølsted.

Jacobsen, Dagny Elvira, Elmose, Malling St.

Jacobsen, Emmy, Lillebæk, Magleby, Klippinge.

Jansen, Kristine, Marupgaard, Skjern.

Jensen, Asta, Nymarken, Maarslet St.

Jensen, Elisabeth Borg, Bøvlingbjerg.

Jensen, Erna, Aarlev Mejeri, Slagelse.

Jensen, Estrid, Thorsager, Thorsager St.

Jensen, Eva, Sdr. Espe, Tim St.

Jensen, Gertrud, Kirkegaard, Rodsted, Støvring St.

Jensen, Kristine, Vester Ulsted, Vestervig.

Jensen, Marie, Lunding, Haderslev.

Jensen, Metha Kathrine, Mellerup, Randers.

Jensen, Pauline, Genner, Aabenraa.

Jensen, Sigrid, Søstrup Mejeri, Holbæk.

Jensen, Sofie, Lybæk, Hee St.

Jensen, Ebba Margrethe, Kirkehyllinge St.

Jeppesen, Ester, Hagedsted, Gislinge St.

Jepsen, Elsebeth, Kobbegaard, Genner, Aabenraa.

Jessen, Helga, Thuesen, Jes L. J., Grene, Glejbjerg.

Jessen, Signe, Vestkær, Ølgod St.

Johansen, Astrid, Steensvang, Felsted.

Johansen, Metha, Hjørtbjerg, Gamby St.

Jørgensen, Ellen, Rejstrup, Nyborg.

Jørgensen, Merry, Vester Sottrup.

Jørgensen, Valborg Hald, Byrdal, Brønden.

Kirkholm, Inger, Vejby, Vraa.

Kristoffersen, Ragnhild, Bøgevang 10, Vejle.

Krog, Eli, Arvadgaard, Brande.

Krog, Kathrine, Grønnemosegaard, Horne, Faaborg.

Lambæk, Marie, Lem St.
 Larsen, Astrid Margrethe, Elmely, Haarlev St.
 Larsen, Elna, Røndbæk, Saltum.
 Larsen, Ester, Hyldegaard, Maarsø St.
 Larsen, Gudrun, Nørgaard, Vellingshøj, Hjørring.
 Larsen, Inger, Bøgelunde, Sdr. Bjerre.
 Larsen, Karen, Krogsagergaard, Nordrup, Slagelse.
 Larsen, Nikoline, Varhede Skole, Aulum St.
 Lauridsen, Eva Solveig, Enggaarden, Skjødstrup, Oks-
 bøl St.

Lund, Ingeborg, Felsted.

Mahler, Ester Gylling, Rødhøjgaard, Asnæs St.
 Marcussen, Metta, Skovgaard, Løgumkloster.
 Mortensen, Elisabeth, Egeslevmagle, Skelskør.
 Mortensen, Kirstine Holm, Nørkjær, Hee St.
 Mølgaard, Edith, Mølgaard, Kjellerup St.
 Møller, Klara, Holmstol, Gern St.

Nielsen, Agnete Ingeborg, Rudolf Nielsen, Højby St., Sj.
 Nielsen, Andrea Rasmine, Tarup Mark, Pederstrup St.
 Nielsen, Astrid, Brøndum Skole, Guldager St.
 Nielsen, Cæcilie Sand, Gjesing, Esbjerg.
 Nielsen, Else, Telefoncentralen, Vestervig.
 Nielsen, Ester Kruse, Skaarup.
 Nielsen, Helene Hanghøj, Rakkeby, Hæstrup St.
 Nielsen, Ingeborg, Søften, Hinnerup St.
 Nielsen, Jenny, Hillerup, Ribe.
 Nielsen, Lisse, Dahls Mølle, Taars.
 Nielsen, Marie, Søborg Skole, Firhøj.
 Nielsen, Rigmor, Andigaard, Mørke.
 Nielsen, Signe, Aaes, Tvingstrup.
 Nygaard, Anna Elisabeth, No St.
 Nygaard, Birgitte, Bøvlingbjerg.
 Nygaard, Gerda, Lillesand, Møborg, Bækmarksbro.
 Nygaard, Krista, Lillesand, Møborg, Bækmarksbro.
 Nørgaard, Dorthlea, Øster Jølby, Erslev, Mors.
 Nørregaard, Astrid, Dommergaard, Landet, Svendborg.

Olsen, Gudrun, Hyldetoft, Egeslevmagle, Skelskør.
 Otte, Ingeborg Jensen, Bradstrup, Rørbæk.
 Overgaard, Anna, Vester Jølby, Erslev, Mors.

Pedersen, Ingeborg Aarup, Kastrupgaard, Østrup St.
 Pedersen, Petra Hummeluhr, Vistoftgaard, Sabro, Munde-
 delstrup St.

Petersen, Karen, Aagaard, Dalmose.
 Paulsen, Dagny, Korkendrup, Ullerslev.
 Poulsen, Erna Marie, Lundgaard, Ustrup, Hylke St.
 Poulsen, Katrine, Felsted, Aabenraa.

Rahbech, Molly, Nygaard, Finderup, Herborg.
 Ravn, Signe, Jernved, Gredstedbro.
 Rasmussen, Gerda, Aaes Mark, Tvingstrup.
 Reggelsen, Anne, Toghale, Møgeltønder.
 Revsbech, Gudrun Skriver, Møllerup, Randers.
 Riis, Jenny, Thorum, Roslev.

Skakke, Inger, Strandboulevard 64², København Ø.
 Skallebæk, Maren, L. Skallebæk, Vemb St.
 Skov, Ingeborg, Østergade, Løgumkloster.
 Skrubbeltang, Ingeborg, Brugsforeningen, Taars.
 Søe, Marie, Ølstrup, Lervang St.
 Søgaard, Dagny, Svaneholm, Asnæs St.
 Søndergaard, Minna, Tranbjerg St.
 Sørensen, Agnes, Hjortvad, Lintrup.
 Sørensen, Helga, Tingskoven, Tranbjerg St.
 Sørensen, Karen Marie Bøgedahl, Taars.
 Sørensen, Mette, Højlund, Randers.

Thygesen, Inge, Vanggaard, Trustrup St.
 Torgard, Elinborg Wenningsted, Thorshavn, Færøerne.

Varming, Dagmar, Døstrup, Sønderjylland.
 Vestergaard, Agnethe, Sdr. Stokholm, Sindal St.

Willumsen, Ragna Marie, Hjortsballegaard, Them By St.

Regnskab for Vallekilde folkehøjskoles elevforening

7. juli 1933—7. juli 1934.

Indtægt.	Kr.	Ø.	Udgift.	Kr.	Ø.
Kassebeholdning 7. juli 1933.....	4188	35	Trykning af årsskriftet.....	2200	00
Medlemsbidrag	5467	73	Konvolutter og blanketter.....	220	00
Salg af årsskrifter.....	10	50	Porto	1201	40
Renter.....	144	67	Forsendelse af årsskriftet	70	00
Indestår i girokontoret	6	77	Kassererens løn	300	00
			Understøttelse til elever 1933—34	780	00
			Understøttelse til elever 1934	465	00
			Kassebeholdning 7. juli 1934	4581	62
	9818	02		9818	02

Regnskabet er gennemgået og intet fundet at bemærke, Kassebeholdningen var tilstede.

Vallekilde, den 13. juli 1934.

Aksel Fredslund.

H. Trier Hansen.

I N D H O L D

I.

Povl Hansen. Af <i>Folke Trier Hansen</i>	4
Min far, som han var i sit hjem. Af <i>Hans Trier Hansen</i>	34
Povl Hansen. Af <i>Lars Bækhoj</i>	41
Tale i Korskirken. Af <i>Niels Petersen</i>	55
Tale på højskolen ved mindefesten for Povl Hansen. Af <i>Uffe Grosen</i>	60
Povl Hansen. Af <i>Bodil Lange</i>	64

II.

Frihed og bundethed. Af <i>Uffe Grosen</i>	65
Læs »Skålholt«! Af <i>Ragnild Bonde</i>	76
Om højskolen. Af <i>Uffe Grosen</i>	85
Omkring gymnastik-jubilæet på Vallekilde folkehøjskole 1934. Af <i>Povl Hansen</i>	90
50 års mindefesten for Lings gymnastik i Danmark. Af <i>K. Kristensen Killelose</i>	100
Tale ved Lingfesten på Vallekilde højskole den 16. juni 1934. Af <i>Uffe Grosen</i>	117
Fra Vallekilde folkehøjskole. Af <i>Uffe Grosen</i>	122
Til elevmødet i Vallekilde 1934. Af <i>Bodil Lange</i>	141
Blandede meddelelser	142
Elevholdene. Vinteren 1933—34	144
— Sommeren 1934	147
Regnskab for Vallekilde folkehøjskoles elevforening.....	151

